



NEMZETI CSALÁD- ÉS
SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

Összegző beszámoló a családi életre nevelés bevezetésének alapkérdéseiről

írta és összeállította:

Farkas Péter

Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet
Családpolitikai Igazgatóság

2012. november

Tartalomjegyzék

Összegző beszámoló a családi életre nevelés bevezetésének alapkérdéseiről.....	3
<i>I. Bevezető gondolatok</i>	<i>3</i>
<i>II. A házassággal, családdal kapcsolatos vélemények változása</i>	<i>5</i>
<i>III. Nevelés - családi életre nevelés.....</i>	<i>8</i>
<i>IV. Az „elég jó” szülő.....</i>	<i>11</i>
<i>V. Családi életvilágok és az iskola találkozása.....</i>	<i>17</i>
<i>VI. A családi életre nevelés múltja, egyes aspektusai, és a családpedagógiai hatásrendszer</i>	<i>19</i>
<i>VI. Családi életre nevelés és társas kapcsolati kultúra főbb témakörei, céljai és alapelvei:</i>	<i>23</i>
<i>VII. A kerettantervek és a CSÉN</i>	<i>27</i>
<i>VIII. Iskolai egészségfejlesztés</i>	<i>36</i>
<i>IX. Családi életre nevelés az iskolán kívül.....</i>	<i>38</i>
<i>X. A keresztény családok sajátos nevelő tevékenysége:</i>	<i>40</i>
<i>X.1. A keresztény család négy feladata.....</i>	<i>40</i>
<i>X.2. A keresztény család nevelő tevékenysége:.....</i>	<i>40</i>
<i>XI. Összegzés:.....</i>	<i>42</i>
Irodalom.....	43
Melléklet.....	46
<i>I. Komlósi Piroska – KRE Társadalom- és Kommunikációtudományi Intézet</i>	<i>46</i>
<i>II. Hortobágyiné Nagy Ágnes – SZÉK, Családpedagógia Intézet.....</i>	<i>52</i>
<i>III. Csizmadia Róbert, Mihalec Gábor – Ketten Együtt Házassági Műhely.....</i>	<i>61</i>
<i>IV. Dr. Buda Béla.....</i>	<i>70</i>
<i>V. Grész Gábor – Fiatalok az Élet Küszöbén.....</i>	<i>74</i>

Összegző beszámoló a családi életre nevelés bevezetésének alapkérdéseiről

I. Bevezető gondolatok

Az összegző beszámoló az EMMI Családpolitikai Főosztálya számára készült. A kutatást Farkas Péter szociológus végezte (NCSSZI). Munkájához felhasználta a témakörben megjelent dokumentumokat, melyeket bővebben tartalmaznak a jegyzetek és az Irodalomjegyzék. Az összegzés mellékletében fellelhető szakmai interjúkat Tomposné Hakkel Tünde (NCSSZI) és Tömör Ágnes kutató-elemző (NCSSZI) készítették.

Számos felmérés¹ igazolja, hogy a családok megrendült helyzete társadalmunk elsőszámú tragédiája és e krízis alapvetően a párkapcsolatokban bekövetkezett változások következménye. A párkapcsolatok növekvő labilitásának és megromlásuk, felbomlásuk magas gazdasági és társadalmi költségeinek ismeretében alapvető társadalmpolitikai célnak tekinthető a párkapcsolatok minőségének és stabilitásának javítása.

A kutatások arra is rámutattak, hogy a köznevelésből hiányzott a család értéként való bemutatása és a családi életre nevelés. Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy korunkban nem a család (intézménye) hanem az értékrend van válságban, s éppen a család lehet a kivezető út ebből a nehéz helyzetből. Úgy tűnik, hogy a nevelés tekinthető a legfontosabb és leghatékonyabb eszköznek a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakításában.

Mivel sokféle hatás éri a fiatalokat, nekünk is több oldalról kell közelítenünk, ha a harmonikus családi életük felé szeretnénk segíteni őket. E feladat megoldásának egyik lehetséges útja a *családi életre nevelés* szervezett megjelenése az iskolában, a szülők bevonásával.

Természetesen a családi életet a családban lehet igazán megtanulni, hiszen ez a személyes kötődések elsődleges színtere. Azonban korunkban a családok jelentős része egyre kevésbé tudja betölteni a rendeltetését, ezért egyre nagyobb feladat hárul az iskolákra és más nevelő intézményekre. A család és az iskola szoros együttműködésére van szükség, hisz közös

¹ A számos kutatásból csupán az ismétlődően végzett, nagyszámú mintán elemzetteket említjük: Életünk fordulópontjai (KSH NKI); A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai (KSH NKI); Európai értékrend-vizsgálatok (PPKE); Magyar lelkiállapot (SOTE)

felelősségünk, hogy a felnövekvő generáció boldogabb családi élet kialakítására legyen képes. Ha a családok nem tudnak jó példát mutatni gyermekeiknek, különösen fontos, hogy a fiatalok jó mintát lássanak, kapjanak az iskolában, a munkába bevont hiteles családok által is. Az új Nemzeti Alaptantervben (NAT) kiemelt figyelmet kap az ifjúság nevelésében a családi életre nevelés, valamint a társas kapcsolati kultúrára való felkészítés (CSÉN). A NAT, s az elkészült kerettantervek alapján a „családi életre nevelés és társas kapcsolati kultúra” nem lesz önálló tantárgy, hanem néhány tantárgynak szerves részét képezi majd. A Kopp Mária vezette Népesedési Kerekasztal (s köztük e cikk szerzője) együttműködik az Oktató- és Fejlesztő Intézettel a kerettantervek elkészítésében és a pedagógusok felkészítésében. A Kerekasztal CSÉN munkacsoportja kidolgozott egy 40 órás Családi Életre Nevelés témakörű pedagógus továbbképzés programot, melyet a minisztérium elfogadott.² A Károli Gáspár Református Egyetemen 2013 év elejétől elinduló programhoz csatlakozhatnak az egyetemek és főiskolák, átvéve a képzési anyagot. Mind az elkészült kerettantervek, mind a pedagógus továbbképzésnek távlati célja, hogy az egész oktató-nevelő munkát áthassa a családi életre nevelés, hogy a család értékének hangsúlyozása minél inkább a középpontban álljon.

² Családi Életre Nevelés pedagógus továbbképzés program – Alapítási engedély: 82/147/2012

II. A házassággal, családdal kapcsolatos vélemények változása

Az ifjúságot fokozódó individualizmus, növekvő kulturális szakadás, erőteljes korosztályi szegmentálódás, magányos zárványlet, kevesekre posztmodern értékvilág, többséget illetően materiális fogyasztói logika a jellemző.³ Az újkori rapid változások (individualizáció, racionalizáció, szekularizáció, stb.) pluralizálták és nuklearizálták a családokat. Míg a család Európában érték, a házasság már kevésbé. Nő a gyermekét egyedül nevelők aránya, az ún. multinukleáris családoké, az élettársi kapcsolatban gyermeket nevelőké – azaz pluralizálódnak a családtípusok.

Emellett nő a többgenerációs hálózati család szerepe is (nagyszülők szerepének felértékelődése).

A család elvesztette korábbi szerepét: már nem támogatja és legalizálja társadalmi szinten a férfiak és nők közötti szoros életkapcsolatokat.⁴ Ugyanakkor a hűséget (vagyis a szexualitásbeli kizárólagosságot) az emberek továbbra is a sikeres házasság egyik fő kritériumának tartják, illetve a házasságon kívüli kapcsolatokat, valamint a házas emberrel folytatott viszonyt Európában mindenütt a legfőbb normasértések egyikének tekintik. Más családi értékutatók szerint a felnőtt korosztályok egynegyede mutat intenzívebb fogékonyságot az új magatartásformák iránt.⁵ Az új magatartási normák preferenciái azonban alig kapcsolódnak egymáshoz, s relatíve kisebb a hagyományostól eltérő normákkal azonosulók aránya. A családi életvezetés 3 kiemelt szférája tekintetében (magatartásmódok, sikeres házasság, gyermekvállalás) a tradicionális elemek dominálnak. Így szétválik a modernista és a tradicionális értékfelfogás. Az utóbbi pedig kisebb részt valláserkölcsei megfontoláson alapul, míg a többség polgári-kispolgári életformát idealizál. A modernista életfelfogás előbbi 3 formája sem alkot olyan konzisztens egységet, mint a konzervatív felfogás.

A magyar társadalom családcentrikus beállítottsága, a kereső tevékenység és a gyermekvállalás összeegyeztethetlenségének nehézségei szembenálló logikák.

A nők többsége a kutatások szerint ma is anyagi kényszerből tartja fontosnak a munkát, kevésbé játszanak szerepet karrierszemponatok.⁶ Az elmúlt 20 évben jelentősen tovább

³ Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): Arctalan(?) nemzedék, Ifjúság 2000-2010, NCSSZI, Bp. 2011. pp. 25-37.

⁴ Farkas Péter: A szeretet civilizációjáért, Társadalompolitika-szociálpolitika-családpolitika és a keresztény társadalompolitika, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2012., pp. 230-252.

⁵ Pongrácz Tiborné (szerk.): A családi értékek és demográfiai változásai, KSH NKI Kutatási jelentések, 1991, Bp., pp. 17-37.

⁶ Pongrácz Tiborné id. mű, pp. 95-111.

nehezedett a gyermeket vállaló nők helyzete. Pedig a fiatal generáció többsége is vallja: „a férj feladata a család ellátása, a nőé az otthoni teendők ellátása.” Mégis a volt szocialista országok közül a hazai fiatalok szeretnék a legtöbben házasságon alapuló gyermekes családban élni a vizsgálatok szerint:⁷

A romló életkörülmények ellenére még ma is csak gyermekkel tudják elképzelni a jövőjüket a fiatalok. 90%-uk úgy véli, a gyermekesek boldogabbak (NSZK-ban ez 60%), 100 magyarból 70 egyetért azzal, akinek nincs utóda nem lehet boldog (ez Litvániában 22%). A nők 80%-a úgy gondolja, fontos ugyan a munka, de a gyermekek fontosabbak (ez Hollandiában 30%).

Ha a gyakorlat és az értékrend között eltérés, feszültség mutatkozik, akkor az utóbbi fog megváltozni.

Összességében elmondhatjuk, hogy nőtt a családi életformák pluralitása, férfi és nő együttélésének mintázata sokszínűbbé vált.

A családtervezés társadalmi elvárássá vált.⁸ A társadalmak túlnyomó többségében a művi abortusz elfogadottá vált, mi több, ez lett a családtervezés egyik lehetséges módja. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy – legalábbis hallgatólagosan – a magzatot sokan nem tekintik teljes értékű emberi lénynek. A szerzők az adatok összevetéséből arra a következtetésre jutottak, hogy az abortusz társadalmilag elfogadottá válása Nyugat-Európában 1990 után másfél-kétszeresére nőtt. Sajnálatos módon a volt szocialista országokban már 1990 előtt is a jelenlegi, a mai nyugat-európai szintekhez hasonló mértékű volt.

Óriási különbségek vannak az egyes nemzetek között abban a tekintetben, hogy az élet teljességéhez hozzá tartozik-e a gyermek. Ez az igény keleten általánosabb, mint Nyugat-Európában, de a volt szocialista tábor országaiban az utóbbi évtizedben erőteljesen csökken. Ugyanakkor az európai értékrend-kutatások rámutatnak arra is, hogy Nyugat-Európában kétszer-háromszor olyan nagy azok aránya, akik szerint a boldog gyermekkorhoz nem szükséges két szülő, mint Kelet- és Közép-Európában. Ez a vélemény mind nyugaton, mind Európa keletibb felén rohamosan terjed.⁹

Annak a véleménynek az elfogadottsága, miszerint a szülőket feltételek támasztása nélkül szeretni és tisztelni kell, Nyugat-Európában kevésbé általános, mint Kelet- és Közép-Európában. Ugyanakkor ez a vélemény Európa mindkét felén valamelyest gyengült.

⁷ Pongrácz Tiborné id. mű, pp. 69-95.

⁸ Tomka Miklós – Rosta Gergely (szerk.): Mit értékelnek a magyarok?, Faludi Ferenc Akadémia, Agóra IX., Bp., 2010., pp. 81-115.

⁹ Tomka Miklós – Rosta Gergely id. mű, pp- 17-53.

A szülőknek a gyermekeikkel szembeni felelőssége kérdésében a különbségek mind az egyes országok között, mind Kelet – és Nyugat-Európa között mérsékeltebbek. A gyermekeikkel szembeni felelősség az utóbbi évtizedben nem gyengült, hanem erősödött.

Az európai társadalmak vallásosabb harmada kevésbé megengedő, mint a kevésbé vallásos – nem meglepő módon, még kevésbé, mint a legkevésbé vallásos harmad. Vagyis a vallásosság erősíti a család és a házasság hagyományos felfogását. Ugyanakkor a vallási család-erkölcs korántsem általánosan hatásos. A társadalom legvallásosabb csoportjainak tekintélyes része is elfogadja az együttélést, s nem csekély része elfogadhatónak tartja a művi abortuszt.

A kutatási eredmények arra világítanak rá,¹⁰ hogy a legfontosabb családpolitikai feladat a növekvő gyermektelenség megállítása, a gyermeket még tervező, akaró, de végül gyermektelenül maradó nők arányának csökkentése. Értékrendi szempontból erre még fennáll a lehetőség, mert a közvélemény jelenleg csak általánosságban, társadalmi szinten vált toleránsabbá a gyermeket nem vállaló párokkal kapcsolatban, de ez a vélemény egyéni szinten a gyermekszám-tervek vonatkozásában még nem kimutatható. Abban az esetben azonban, ha már egyéni szinten is beépül az értékrendbe a gyermekvállalás tudatos elutasítása, a nemzetközi tapasztalatok alapján nagy biztonsággal állítható, hogy az értékváltozás visszafordítása még nagy anyagi erőfeszítések árán sem valósítható meg. A családi életre nevelésnek tehát komoly akadályokkal kell megbirkóznia.

¹⁰ Pongrácz Tiborné id. mű, pp. 8-16.

III. Nevelés - családi életre nevelés

Minden kor emberének magától értetődő volt, hogy a felnőttkorba érők átadják a fiatalabbaknak tapasztalataikat, így segítve hozzá az új generációt a közösség életéhez zavartalan és harmonikus kapcsolódáshoz. Teljesen természetes ez a gondolat: az ember nem kész személyiséggel születik: ki kell bontakoztatnia saját karakterét, mintegy meg kell alkotnia önmagát. Sajátos megfogalmazással kijelenthető, hogy az ember „húsz évig fészeklakó”, azaz nagyjából két évtizedig nevelésre van szüksége, hogy érett módon elfoglalhassa és felelősen betöltse helyét a közösségben.¹¹

A legtöbb nyelv, és köztük a magyar is a nevelést növelésként tartja számon. Aki nevelést kap, az emberi mivoltában és értékeiben gazdagabbá válik. A nevelést akár szakember (pedagógus) akár szülő végzi, mindig ezt az üzenetet tartalmazza:

Formálódj ilyenné, és akkor majd bele tudsz simulni a szűkebb (család, óvodai és iskolai csoport, település) és tágabb (társadalom, emberiség) értelemben vett közösségekbe.

A nevelés célját elsősorban az dönti el, milyen antropológiai válaszokat adunk arra a kérdésre: mi az ember, milyenné kell válnia?

Démokritosz (Kr.e. 400) úgy fogalmazott, hogy az ember mikrokozmosz, azaz valamilyen módon az egész világ.¹² Hasonlóképpen „a mindennel” tette egyenrangúvá az embert Arisztotelész (Kr.e. 340), aki a görög filozófia teljességében így fogalmazott: „Valamiképpen minden a lélek”.¹³ Boethius (Kr. U. 524) latin filozófusként szólt arról, hogy „az ember fölegyeneseedett járású, eltér az állatoktól”.¹⁴ Nem volna méltó hozzá, hogy csak a földet néző szem távlata szerint gondolkozzon. Emelje fel hát tekintetét, nézzon felfelé, keresse, értse meg a végtelen irányába mutató távlatait is.

Aquinói Szent Tamás (1270) az embert az állattól abban is megkülönböztette, hogy „nem specializálódott egyes feladatok elvégzésére a keze.”¹⁵ Az ember alkalmas arra, hogy kezével sok tevékenységet végezzen, nem szűkültek be lehetőségei.

¹¹ Tarjányi Zoltán: Nevelés és erkölcs, *Erkölcsteológiai Tanulmányok XII.*, Jel Könyvkiadó, Bp., 2011., III/pp.81-97.

¹² Czakó Kálmán Dániel: Feladatra hangolás. In: Horváth László (szerk.): *Családi nevelés, oktatói kézikönyv*, NCSSZI, Bp., 2002. pp. 4-38.

¹³ Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika*, Európa Kiadó, Bp., 1994., pp.84-91.

¹⁴ Boethius: *A filozófia vigasztalása*, Gondolat Kiadó, Bp., 1970, pp. 73-88.

¹⁵ Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae I-III*, Gondolat Kiadó, Bp, 1993., II/187.

B. Pascal (1662) annak adott kifejezést, hogy az embert a végtelen univerzum, az úr félelemmel töltheti el, de ha gyenge nádszálhoz hasonlítható is, mégis nagyszerű, mert gondolkodik.”¹⁶

J.G. Herder (1780) az ember sajátosságát hangsúlyozza, azt mondja, hogy „létezik emberi minőség, létezik emberi létmód”.¹⁷

S.A. Kirkegaard (1843) arról írt, hogy „az ember maga határozza meg a létét”.¹⁸ A döntés olyan emberi lehetőség, amely az emberi minőség kialakításában a legfontosabb. „Az ember világra nyitott lény.”

A filozófus M. Scheler (1928) az előző kijelentést toldja meg azzal, hogy az „ember a világ megismerésére törekvő lény”.¹⁹

M. Heidegger(1945, 1950) az embert „világhatalomra törekvő lénynek” mondja, aki nevelhető és „szükséges is számára a nevelés”, aki „kulturális és közösségi lény”.²⁰

A. Gehlen antropológusként tudományos pályája első időszakában (1950) az ember „világra nyitottságáról” beszél, és ezt kiegészíti később azzal, hogy az embert „biológiai hiánylénynek” mondja, aki „túlmotivált, és a szociokulturális intézményeken keresztül a kulturális lét felé tartó változásban él.”²¹ Szerzőnk azt látja ez ember legfőbb jellemzőjének, hogy „ösztönredukált lény”.

K. Jaspers (1961) pedig arról szól, hogy az „embertől függ, hogy mivé válik, döntéseivel határozza meg önmagát mindenki.”²² Napjainkban az embert előrelátó lényként fogjuk fel, aki saját esélyeit képes befolyásolni.

A családi közösség egyszerre alkalmas a felsorolt sokféle szempont megjelenítésére. Az antropológiai tudományok tanúsága szerint a szemléletek és a tudás folyamatos fejlesztésére van szükség. Nincs lezártág az ember megítélését illetően az antropológiai emberképek sorában.²³

Az ember fogékonysága, képessége révén változik. Az emberi létmód azonban nem tagadja meg korábbi állapotait. Kifejlődése, kiteljesedése olyan folyamat, melyet tudatos racionális elemek szönek át és amelyet a gyakorlat is alakít.

¹⁶ B. Pascal: Gondolatok, Szukits Kiadó, Szeged, 1996. pp. 147-161.

¹⁷ J.G. Herder: Keresztény írások, Atlantisz Könyvek, Bp., 1991., pp.97-103.

¹⁸ S.A. Kirkegaard: A szorongás fogalma. Göncöl Kiadó, Bp., 1993., pp- 104-116.

¹⁹ M. Scheler: Az ember helye a kozmoszban, Atlantisz Könyvek, Bp. 1995.

²⁰ M. Heidegger: Lét és idő, 2. kiadás, Osiris Kiadó, Bp., 2004.; A metafizikai alapfogalmai, Osiris Kiadó, Bp., 2004., pp. 27-47.

²¹ A. Gehlen: Az ember természete és helye a világban, Gondolat Kiadó, Bp., 1976., pp.183-191.

²² K. Jaspers: Mi az ember? –Filozófiai gondolkodás mindenkinek, Katalizátor Könyvkiadó, Budapest, 2008., pp. 213-227.

²³ Czákó Kálmán Dániel id. mű, pp.4-38.

Emberré válni annyi, mint kiteljesíteni a lehetőségek határain belül. Ez pedig minden állapot továbbfejlesztését jelenti a több, az épebb, a teljesebb, a tökéletesebb irányában.

A pedagógusi hivatás azoknak az osztályrésze, akik sajátos hajlammal rendelkeznek: akik valóban formálni szeretnék a gyerekeket és a fiatalokat, s akik idejüket, figyelmüket, szeretetüket, azaz életüket ennek a tevékenységnek tudják szentelni. S alkalmasságuk következtében meg tudnak birkózni a nevelés nehézségeivel és (átmeneti) kudarcaival is.

A nevelő kulcsszereplője a nevelésnek: vezető és irányító, valamint segítő és tanácsadó szerepet egyaránt be kell töltenie.²⁴ A pedagógia 3 ismérven határozza meg, ki alkalmas pedagógusnak, azaz nevelőnek: 1. szaktudás, 2. gyermekszerepet, 3. kiegyensúlyozott személyiség. Ha mindhárom feltétel adott benne, akkor életpéldájával hiteles példakép válik belőle, s valóban maradandó nyomot hagy a nevelt személyiségben.

A Családi Életre Nevelés (CSÉN) terén a legfőbb célunknak a házasság és a család védelmét, erősítését tekintjük, mivel a család szeretetteljes gondoskodása, biztonságot adó légköre nélkülözhetetlen és pótolhatatlan a gyermek egészséges fejlődése szempontjából.

„A családi életre nevelés a rendszerszemléleten keresztül az egészséges családi működésre összpontosít elsősorban megelőzési célokkal. Az egészséges működéshez szükséges készségek és tudások széles körben ismertek: jó kommunikációs készségek, az emberi fejlődés jellegzetességeinek ismerete, jó döntéshozatali képesség, pozitív önértékelés, és egészséges személyközi kapcsolatok.

A családi életre nevelés célja ezeknek a készségeknek és ismereteknek a tanítása az egyének és családok optimális működése érdekében. A professzionális családi életre nevelők további társadalmi kérdésköröket is bevonnak, mint a pénzügyek, képzés, család és munka egyensúlya, szülői szerep, szexualitás, nemi identitás és más, a család kontextusát érintő témák. Abban hisznek, hogy az olyan társadalmi problémák, mint a különböző szerekekkel való visszaélés, családon belüli bántalmazás, munkanélküliség, eladósodás és gyermekbántalmazás hatékonyabban kezelhető olyan hozzáállással, amely az egyént és a családot nagyobb rendszerek részeként tekinti. Az egészséges családi működés ismerete alkalmas lehet a felsorolt problémák megelőzésére vagy minimalizálására. A családi életre nevelés ezeket az információkat közvetíti osztálytermi keretekben, vagy más nevelési módokon, eszközökön keresztül.”²⁵(National Council on Family Relations, 2010.)

²⁴ Tarjányi Zoltán: Pedagógia I-III., SZIT, Bp., 1999., III/115-127.

²⁵ www.ncfr.org (letöltés ideje: 2012.06.27.)

IV. Az „elég jó” szülő

A. A szülői együttműködés ad biztonságérzést:

A gyermek biztonságérzete alapvetően fontos az egészséges fejlődéshez. Ennek alapja és egyik legfontosabb feltétele a jó házasság.²⁶ A legnagyobb ajándék, amit a szülők gyermekeiknek nyújtani tudnak. Ehhez tartozik, hogy a szülők nyíltan és őszintén tudjanak egymással kommunikálni, konfliktusaikat egymás között meg tudják oldani, valamint a kapcsolatukhoz tartozó mind pozitív, mind negatív érzelmeiket ki tudják fejezni. Ha e nyílt, őszinte kommunikációs folyamat nincs meg közöttük, fennáll annak a veszélye, hogy a negatív érzelmeiket egyik gyermekükre vetítik ki.

A gyermek biztonságérzetére a legnagyobb veszély, ha a szülők nem értenek egyet a gyermeknevelésben, és ezt éreztetik a gyermekkel. Ez azért veszélyes a gyermek számára, mert lojalitáskonfliktusba kerül. Huzamosabb lojalitáskonfliktus esetén a gyermek egyik szülőjében sem tud megbízni. Ez nem csak lelki szenvedést jelent, hanem megfosztja a gyermeket attól a lehetőségtől, hogy saját személyiségébe irányelveket, értékeket építhessen be.

Nem várhatjuk el sem önmagunktól, sem társunktól, hogy tökéletes szülők legyünk, de az „elég jó” szülő tulajdonságaihoz hozzátartozik az, hogy kereteket adjon, vagyis legyenek olyan szabályok, amihez a gyermek egyértelműen igazodni tud.

Inkább kevés szabály legyen, de érezze, hogy azt be kell tartani. A másik, ami hozzátartozik a az elég jó neveléshez, hogy a gyermek érezze magát érzelmileg elfogadva. Ennek legfontosabb aspektusa a meghallgatás. Akkor érzi a gyermek, hogy a szülő értékeli és szereti őt, ha figyel rá, érzelmeit, gondolatait, érdeklődését komolyan veszi. Ez nem azt jelenti, hogy a szülő nem állít fel szabályokat, hanem inkább azt, hogy meghallgatja őt, elfogadja érzelmeit és visszajelez mondanivalójára.

A gyermek biztonságban érzi magát, ha:²⁷

- gondtalanul tud játszani. A játék nagyon fontos a gyermeknek. Fantáziája, kezdeményező kedve, alkotóképessége a játékban fejlődik, belső konfliktusait a játékban oldja meg. A sok televíziózás megfosztja a gyermeket a játék alakító és képességfejlesztő lehetőségétől.
- korának és adottságainak megfelelően tud feladatokat elvállalni
- általában őszinte

²⁶ Farkas Péter: A szeretet közössége – A családszociológiai alapjai, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2006., pp. 59-68.

²⁷ Székely Ilona: Családpszichológia, In: Horváth László (szerk.): Családi nevelés, NCSSZI, Bp., 2002, pp. 123-165.

- nem fél kérni, ha komolyan szüksége van valamire
- korának megfelelően vannak barátai

B. Felkészülés a szülői szerepre:

Ez a világon a legnagyobb feladat, s mégis az erre való felkészülésre szenteljük a legkevesebb figyelmet.²⁸ Ez a legnagyobb kiváltság. Túl nagy árat fizetünk, ha nem készülünk fel.

A gyermeknevelés célja, hogy a szülők felkészítsék a gyermekeiket arra, hogy érett személyiségként léphessenek ki az állandó szülői gondoskodás kötelékeiből, ne fűggenek tőlük, hanem bátran tudjanak szembenézni az élet örömeivel és megpróbáltatásaival.

A pozitív gyermeknevelés öt alapelve:

1.Elfogadás – ez segíti a biztonságérzet és az önértékelés kialakulását. Az elfogadás mindennél fontosabb, mert ebből jön az a biztonság, amely arra készíti a gyermeket, hogy nyugodtan mutassa meg önmagát, és merjen akár gyengének is mutatkozni. Ennek eredménye növekvő bizalom lesz a szülő és a gyermek közt.

2. Elismerés: - a fontosságérzet kulcsa. „Próbáld meg észrevenni, ha gyermeked valami jót csinál!” Jobban kell értékelnünk azonban a gyermek erőfeszítését, mint a teljesítményét; és erőfeszítésénél is értékesebbnek kell tartanunk lényét. Az őszinte dicsérő szó és biztatás által nő a gyermekben az értékesség érzete.

3. Gyengédség: - amelynek hiányát megsínylik a gyermekek. A gyengéd szavak és tettek révén a gyerek érzi, hogy szeretetre méltó

4. Rendelkezésre állni: - Ha időt szánunk a gyerekre, akkor érezni fogja saját fontosságát

5. Elszámolás és szeretetteljes tekintély: Azáltal, hogy felelősek vagyunk gyermekeinkért, megtaníthatjuk nekik az elszámolást, vagyis azt, hogy el kell számolniuk dolgaikkal, és ez önfegyelmet igényel. Ha szeretettel gyakorolják a tekintélyt, megteremti azt a keretet, amelyen belül jó döntések szülehetnek.

²⁸ McDowell, Josh –Day, Dick : How To Be a Hero to Your Kids, In: Grész Gábor et al.: Fiatalok az élet küszöbén (FÉK), tanári kézikönyv 2., pp. 301-323.

C. a szülők feladata a normális fejlődés érdekében:

Az első gyermek születése új feladatok elé állítja a szülőket.²⁹

A legáltalánosabb veszély, hogy a mama és a kisbaba között kialakult szimbiózison kívül rekedt apa bizonytalanná válik. Ez a házastársi elhidegülés első lépése lehet. A fiatal apa feladata, hogy az anya-baba párost a szimbiózisból való kibontakozásban segítse. Jó, ha részt vesz a baba gondozásában, de ezen túl szorgalmazza, hogy együtt legyen a feleségével, és „udvaroljon neki”.

Az első dackorszak, 2 év körül, nehéz idő a szülőknek és a kisgyermeknek is. Ebben a korban kell megtanulnia alkalmazkodni a család többi tagjához. Még nehezebb feladat, hogy saját belső indíttatását, indulatait meg tudja fékezni. Erre még alig képes, és dühkitöréssel akarja saját akaratát kieroszakolni. Ilyenkor fontos, hogy a szülő ne haraggal viszonzza a lehetetlen magatartást, hanem nyugodtsága tanítsa meg a gyermeket arra, hogy lehet az indulatokon uralkodni.

Óvodáskorban fejlődik ki a kisgyerek nemi identitása. Ilyenkor a kislány különös szeretettel fordul apja felé, a kisfiú újfajta ragaszkodással az anyja felé. Az apa jelenléte különösen fontos ebben a korban a kislány számára, hogy szeretve érezze magát és ezáltal női mivolta teljes értéke kialakuljon. A kisfiú számára is fontos az apa, hogy neki identitását megtalálja az apával való azonosulásban. Az óvodáskor különösen a játék, a fantázia kora. Ilyenkor még nem érett a gyermek értelme, hogy a fantázia és a valóság világa közt különbséget tegyen. A gyermek ebben a korban érzékeny és fél a szeretet elvesztésétől. Ha büntetni kell, legyen a büntetés enyhe, de határozott.

Nagyobb óvoda gyermek már szívesen segít, és örül, ha valami sikerül. Kisiskolás korban a feladat elvégzése már kötelességé válik. Fokozza a gyermek örömét és az önmagába vetett bizalmat, ha a szülő együtt tud örülni sikereivel.

Egy másik jelenség, amit a szülő tapasztalhat, az, hogy 8-10 éves gyermek nagyon kritikus. A szabályokat, elvárásokat szó szerint veszi, és ha a szülő nem tartja be saját elvárásait, azt nem csak észreveszi, hanem elítéli. Önmagával szemben is nagyon kritikus. Ebben a korban már meg lehet próbálni azt, hogy a szabályok áthágásáért a szülő és a gyermek együtt határozza meg a büntetést.

A korai serdülőkor újabb kihívás a gyermeknek és a szülőnek egyaránt. A fizikai fejlődéssel, a hormonális változásokkal és a külső nemi jelleg kifejlődésével a belső világa is változik.

²⁹ Székely Ilona: id. mű, pp. 123-165.

Hangulatai változók, szétszórtabb, rendetlenebb. Néha élénk érdeklődést mutat valami iránt, kipróbálja, aztán otthagyja. Társaival való kapcsolata, azok véleménye, elfogadása fontosabbá válik. Ugyanakkor nagy belső bizonytalanságot él meg a gyerek. Ilyenkor még nagyobb szüksége van arra, hogy a szülő meghallgassa. A kereteket tágítani kell, számítva arra, hogy a nagyon óhajtott és küzdelmekkel kivívott önállósággal még nem tud bánni. A türelem és a kölcsönös bizalom megőrzése fontos még akkor is, ha a szárnyait bontó fiatal néha nagyokat hibázik.

A serdülőkor későbbi szakaszában a másik nem iránti érdeklődés előtérbe kerül. A szülőknek őszintén, nyíltan kell gyermekével a szexuális értékekről beszélnie, mert csak úgy tudja megmagyarázni neki ezt a nagy ajándékot, a kapcsolatteremtés ösztönét, és átadni neki a szülői értékeket. A szülők jó házastársi kapcsolata befolyásolja, hogy a gyermek hogyan fogja a szexualitást értékelni, és képes lesz-e a szexualitást az elkötelezett szeretet keretében elfogadni.

Az újabb kihívás a szülő-gyermek kapcsolatban a fokozatos önállósodás, a leválás a családról. Ehhez tartozik, hogy a szülő érdeklődéssel kísérje, és amennyiben szükséges, irányítsa gyermekét a pályaválasztásban, de tudjon félreállni, és engedni gyermeknek saját hajlama és tehetsége szerinti pályaválasztásban. Egy jó szülő-gyermek kapcsolat erőforrásként elkíséri a gyermeket egész élete során akkor is, ha a késői serdülőkorban a gyermek látszólag eltávolodik tőle, hogy saját identitását kialakítsa.

D. Az értékek átadása:

Csak azokat az erkölcsi értékeket, életleveket fogja a gyermek átvenni, amit a szülők megélnék.³⁰ Ha azt akarják a szülők, hogy a gyermekeik becsületesek legyenek, teljes becsületességgel kell utat mutatni, nem csak szóban erre tanítani. Ha a szülő mindig őszinte, a gyermek is az lesz. Ha a szülő nem tartozik adósainak, nem hoz haza a munkahelyéről holmikat, stb., akkor a gyermek is becsületes lesz. De ha csak mondja, hogy mit tegyen a gyerek, és ő nem a szerint él, a gyermek sem fogja követni irányítását.

A gyermek nagyon fogékony a vallási nevelésre. Ha a család együtt imádkozik, már az egészen kicsi gyermek is megtanul imádkozni. A kisgyerek, általános iskolás, gyakorolja a vallást még akkor is, ha a szülő nem teszi. De ha a szülő komolyan azt akarja, hogy a gyerek vallásos legyen, neki kell jó példát mutatnia. A gyermekkorban beoltott értékek, amelyeket

³⁰ Farkas Péter: id. mű., pp. 59-68.

nemcsak szóban, hanem tettben is láttunk, elkísér egész életünkben. Azoknak hiányát is megérezzük egész életünkben.

Minden gyermek életében vannak veszteségek. A gyermek komolyan szeret, kötődik, és ha a kötődés tárgyát elveszti, akkor szenved. Sérülést okozhat az első csalódás. A haláleset is sérülés a gyermeknek. Ha például elveszti nagyszüleit, testvérét, játszótársát, különösen, ha szülőt veszít el. Egy költözés, a környezet és a barátok elvesztése is komoly trauma lehet a gyerekeknek. Ha ez előfordul, segítsünk neki, mert ha nem tudunk gyászolni, nem vagyunk képesek újra kötődni. Gyászoljuk együtt a családnak, gyermekeinknek veszteségeit! Ilyenkor bizonyos külsőségek, rítusok segíthetnek abban, hogy elfogadjuk a veszteséget, és újra szabadabbak legyünk, hogy új kapcsolatokat tudjunk kiépíteni. A válás mindig komoly sérülést okoz a gyermeknek. A szülők magatartása lényegesen meghatározza, hogy milyen mértékben sérül a gyermek, és hogyan tudja feldolgozni családi traumát.

E. Veszélyek, amelyek a gyermek normális fejlődését fenyegetik:

A család túlságosan gyermekközpontú³¹

Ha mindent megtesz a szülő a gyermekeiért, és nem neveli őket arra, hogy a gyermek is tegyen a családjáért, a szülőért, ő is hozzon áldozatot, akkor megfosztja attól, hogy képes legyen adni, s megakad az önzésnek egy olyan fokán, ami később képtelenné teszi őszinte odaadásra, barátságra és intim kapcsolat kifejlesztésére.

Ha az egyik szülő közelebb érzi magát az egyik gyermekhez, mint társához, különösen, ha még panaszkodik is társára, ez túlságosan terheli a gyermeket, és megfosztja a gyermekkori gondtalanságtól. Ez lojalitáskonfliktust is okozhat.

Ha az elégedetlenség, kifogás egy gyermekre összpontosul, a dicséret egy másikra, akkor komoly gond van a család dinamikájában. Lehetséges, hogy a szülők, és őket követve a többi családtag is egy gyermekre vetítik negatív érzelmeiket, és nem tudnak tárgyilagos ítéletet hozni. Próbáljuk kiemelni a nehezen kezelhető gyermek erőforrásait, jó tulajdonságait, és a kedvenc gyermekhez is legyünk olyan szigorúak, mint a nehezen nevelhetőhöz.

Túl sok szabályt nem tudnak gyermekeink betartani. Inkább kevesebbet követeljünk, de abban legyünk következetesek!

³¹ Farkas Péter: id. mű., pp. 59-68.

Krónikus betegség esetén a szülőt nagyon lefoglalja a hosszantartó betegség, ilyenkor az egészséges gyermek szenvedhet hátrányt. A beteg, vagy sérült gyermek elfogadása viszont nehéz a szülőnek. Néha szükséges, hogy ilyenkor szakmai segítséget kapjon. Hasonló körülményekkel küzdő szülők szakmai támogatása is igen hathatós lehet.

V. Családi életvilágok és az iskola találkozása

A. Családi életvilágok

A családi életvilág az a közösség, amelybe a gyermek beleszületik, amelyben élete első időszakát éli.³² A családi életvilágban a gyermekek – a család hétköznapi élete során – válnak érett személyiségekké, szocializálódnak. A családi nevelésnek mintafenntartási funkciója van. Biztosítja a hagyományok átörökítésének lehetőségét. A nevelés lehetőségének és kötelezettségének legfontosabb színtere:

1. kulturális közösség
2. élet- és gazdasági közösség
3. otthont nyújt
4. közös asztalt biztosít
5. közös háztartást és munkamegosztást jelent
6. a szocializáció biztosítója

A családi életvilágok az egyén számára azt a valóságot képviselik, amelyek kezdettől fogva adottak, amelyek meghatározzák az egyén számára azt a horizontot, amelytől kezdve a világ értelmezése problémákat vet fel.

B. A családi életvilágok és az iskola:

Az archaikus és átlátható közösségekben a nevelés célja az életvilág újratermelése, újrateremtése. A neveléstörténet alapján is világos, hogy a homogén közösségekben az iskola és az iskola-felhasználók közössége együttesen olyan életvilágot alkotnak, amelyben az iskolahasználók és pedagógusok közös célja az iskolában megvalósuló kulturális mintaadás.³³

A mintaadás nem öncélú, nem egyszerűen átadás, hanem a továbbképzés lehetőségének megteremtése, a kultúra újrateremtése a családi élet vonatkozásában is. Az iskolák létesítésére a közösségek azért vállalkoztak az elmúlt évszázadokban, mert a közösség érdekében élték meg azt, hogy az iskola gyarapítja a fiatalok tudását. Az ókortól a szülők joga és felelőssége, illetve lehetősége volt az, hogy a közösség és a gyermekeik megtartása érdekében iskolát hozzanak létre saját településükön.

³² Szilágyiné Szemkeő Judit: Családi és iskolai nevelés – konfliktusok és lehetséges együttműködés, In: Új Pedagógiai Szemle 2011/1-5., OFI, Bp., 2011., pp. 206-218.

³³ Fináczy Ernő: Az ókori nevelés története, Könyvtérképző Vállalat, Bp., 1984.

A közoktatásban való részvétel ma mindenki számára kötelező a tankötelezettség ideje alatt. Az iskolák létrehozását és működtetését az állampolgárok nagy része állami feladatnak tekinti, bár a plurális iskolarendszer esetén több fenntartó is lehet. A családi életvilágok és az iskolák találkozása az iskola (óvoda) választásának folyamatával kezdődik.³⁴ Az iskolaválasztásban a szülők (családi életvilágok) értékrendje meghatározó jelentőségű.

A tényleges szülői választáson alapuló iskolahasználói közösségekben (például felekezeti iskolák) a családi életre nevelés értékválasztási alapjai adottak tekinthetők.

A szülők és pedagógusok konszenzusa megteremthető plurális közösségekben is, de ehhez minden érintett fél részéről szükség van a konszenzus megteremtésére és a kialakult konszenzus tiszteletére. A családi életre nevelésben akkor számíthatunk sikerre, ha az iskolák pedagógiai programja a családi élet széles spektrumából indul ki, és emellett a szülőkkel az egyes iskolák el tudják fogadtatni a nevelési elveket.³⁵

A széles spektrum elsősorban azt jelenti, hogy a családi élethez szükséges tárgyi tudás (gazdasági ismeretek, háztartási ismeretek, egészségnevelési ismeretek és kapcsolódó családi problémák) nevesítve jelenik meg a hagyományos tárgyakban. A másik fontos elem pedig, hogy legalább a családkép elemeiben az egyes iskolákhoz kapcsolódó szülők és pedagógusok kompromisszumos megegyezésre jussanak.

³⁴ Szilágyiné Szemkeő Judit: id. mű, pp. 206-218.

³⁵ Pusztai Gabriella: Iskola és közösség, Gondolat Kiadó, Bp., 2004.

VI. A családi életre nevelés múltja, egyes aspektusai, és a családpedagógiai hatásrendszer

Tágabb értelemben vett családi életre nevelés már az ókorban is folyt.³⁶ Arisztotelész szerint „a nevelés felkészíti a szülőket a gyermeknevelésre”. Intézményes, szervezett formában azonban viszonylag új jelenségnek számít, a XX. századig ugyanis a családi életre nevelés a család természetes funkciója volt. Az új század sajátossága, hogy a nevelés intézményesült, ezzel sok minden (többek közt a családi életre nevelés is) áthelyeződött a család természetes feladatai közül más szervezetekre, intézményekre (iskola, egyház, stb.).

Azonban már a XIX. században, a líceumok oktatásában sok helyütt található utalás az anyaságra nevelésre.³⁷ A XIX. század végén már voltak iskolások körében tartott egészségnevelő, csecsemőgondozási tanfolyamok a Magyar Vöröskereszt szervezésében. A legnagyobb nevelők szükségesnek tartották a szülőkkel is foglalkozni a nevelés, az oktatás sikeréhez.

A XX. sz. elejétől egyre több iskola készítette fel a gyermekeket rendszeresen Anyák Napja megünneplésére. A családi nevelés segítésére sok helyen szervezték meg a Szülők Iskoláját. A legszegényebbekkel a gyermekek szempontjából különleges gondozás formájában foglalkoztak, a betegségek elleni szempontjából pedig a Magyar Vöröskereszt, Zöld Kereszt révén a védőnőket is mozgósítva, tanórán kívüli iskolai egészségügyi, nevelési és szociális segítséssel is.

Az 1907-ben létrejött American Home Economics Association az első olyan szervezet, amely az otthonteremtés, a családi pénzgazdálkodás és ezzel közvetve a családi életre nevelés feladatait is vállalta Nyugaton.³⁸ 1938-ban megalakult a családi életre nevelés legnagyobb ernyőszervezete, a National Council on Family Relations.

Magyarországon az 1970-es években születtek családi életre nevelő kezdeményezések:³⁹

1. Irányelvek az ifjúság családi életre neveléséhez (Egészségügyi és Művelődési Minisztérium, 1974.)
2. Családi életre nevelés az osztályfőnöki órán (Országos Pedagógiai Intézet, 1975.)
3. Házasság előtt (Minisztertanács Tanácsi Hivatala, 1974-1979.)

A házasságkötést megelőző család- és nővédelmi tanácsadás tananyagául szolgált.

³⁶ Cs. F. Nemes Márta (szerk.): Családpedagógiai módszertan, CSNA, Bp., 2001-2002., pp.4-15.

³⁷ Cs. F. Nemes Márta id. mű, pp.4-15.

³⁸ Mihalec Gábor et al.: A családi életre nevelés története, módszertana és gyakorlata, Új Pedagógiai Szemle, OFI, Bp, 2011/1-5., pp. 96-120.

³⁹ Cs. F. Nemes Márta id. mű, pp.4-15

A történelmi egyházak jegyes oktatás keretében igyekeztek érvényesíteni az egyházi élet sajátos szempontjait a házasságra való felkészítésben.

Szervezett, intézményes formában Magyarországon az 1990-es években indult el a családi életre nevelés.⁴⁰

1. Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete (SACSI) 1990-től. Jelenleg a Főiskolán Családtéológiai stúdiumok folynak. A CSÉN programot Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes vezetésével Kecskeméten oktatják.
2. Timóteus Társaság (Fiatalok az Élet Küszöbén – FÉK – 1994.)
3. Ketten Együtt Házassági Felkészítő és Tanácsadó Műhely (Prepare/Enrich -2007.)
4. Magyar Családi Életre Nevelő Munkacsoport megszervezése – 2010.
5. Adventista Teológiai Főiskola Családi Életre Nevelés szakirányú továbbképzése – 2011.
6. Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom – 2011.
7. Népesedési Kerekasztal – 2011.

(Utóbbi kettőt az azóta sajnálatosan elhunyt Dr. Kopp Mária professzor asszony indította útjára.)

A családi életre nevelés egyes aspektusait Buda Béla professzor úr fogalmazta meg:⁴¹

1. A családi élet motivációi és készségvilága
2. Kötődés, szeretet, intimitás, kapcsolat, szexualitás
3. Gyermek iránti vágy, önreprodukciós tervek, családalapítás, gyermeknevelés
4. Házassági minták
5. A szülői család rejtett hatásai
6. Ideálok, értékek, normák a családra vonatkozóan
7. Hagyományos és modern család, nukleáris család, nagycsalád
8. A család alternatívái: csonka, rekombinatív család
9. A válás dilemmái, hasadás és multiplikáció
10. A család normalitása és patológiája

⁴⁰ Mihalec Gábor et al.: id. mű., pp 96-120.

⁴¹ Buda Béla: Családi életre nevelés, Tankönyv és gyakorlati kézikönyv koncepciója, 1998. In: Buda Béla: Elmélet és alkalmazása a mentálhigiénében, Támasz Alapítvány, Bp., 1998., pp.127-179.

11. Családi életre nevelés az egyes életkorokban: óvodai nevelés, általános, középiskolai, felsőoktatás
12. Tudományos megközelítés a családi életre nevelésben:
 - szülők képzése –gyermekvállalási döntés
 - kommunikációs tréningek, kapcsolati és intimitási tréningek
 - pár- és családkonzultáció
13. A szexuális nevelés
14. Ismeretek a szexualitásról fejlődés-lélektani aspektusból
15. Önértékelés, empátia, intimitás
16. A szexualitással és párkapcsolatokkal összefüggő kommunikáció fejlesztése
17. Gyermek vállalása
18. A szülő-gyermek kapcsolat - közös felkészítés a szülésre, a pár részére, apai szerepgazdagítás
19. A családrendszer kinyitása a környezet felé, a kortárs kapcsolatok szerepe
20. Intézményes nevelési lehetőségek
21. Egészségügyi, közösségi, egyházi gyermekszervezeti fejlesztő programok
22. Kortárs segítői programok
23. Iskolai keretek közötti szexuális nevelés
24. Képzési lehetőségek tanárok, segítő foglalkozásúak részére
25. Családi élet és társadalom
26. Családkutatás, családpolitika

Családpedagógiai hatásrendszer:

A pedagógia egyrészt tanulhat a jól működő család nevelő munkájának módszereiből, másrészt figyelembe veheti, erősítheti, formálhatja a szülők hatásait.⁴² Ne helyettesítse a szülőket, inkább a rászoruló szülőt segítse a nevelői feladatának teljesítésében.

A. A megelőző célú családi életre nevelés feladatai:

Szemléletformálás – a családdal. Gyermeki fejlődéssel, egészségmegőrzéssel, családi neveléssel kapcsolatos ismeretek, értékek közvetítése

Cselekvés és viselkedésfejlesztés a családi, egészségi, érzelmi, erkölcsi pedagógiai értékek érvényesítésével.

⁴² Cs. F. Nemes Márta id. mű, pp. 87-95.

Közvetetten a családi közösségek fejlesztése. Az értékközvetítés kiterjed a családon belüli kapcsolatokra, a követelményekre, a módszerekre is.

B. A problémamegoldó- korrekciós – célú pedagógiai családgondozás feladata a konkrét – családon kívüli, családon belüli – viselkedés formálása, változtatása. A pedagógiai családgondozás a nehezen működő családi közösség fejlesztésére-formálására és a családtagok önfejlesztésének segítésére irányul. Ahol a gyermek túlságosan alárendelt, ott a gyermek érdekérvényesítésének támogatása, ahol a gyermek „uralkodik”, ott a családhoz való alkalmazkodás érvényre juttatásának támogatása. Ahol a szülők túlzottan rivalizálnak, egymás elleni gyűlölködésük elvonja őket a gyermekre figyeltől, ott a gyermek mentesítése attól, hogy viselkedészavarral vonja önmagára a figyelmet, itt a befolyásolás a szülői kapcsolat és a gyermek megerősítésére, a vélekedések elfogadására, az igények kifejezésére, kielégítésére irányul.

VI. Családi életre nevelés és társas kapcsolati kultúra főbb témakörei, céljai és alapelvei:

A következő témaköröket látják fontosnak a Népesedési Kerekasztal CSÉN munkacsoportjai:⁴³

1. Önismeret és érzelmi intelligencia (saját élmények, megtapasztaltak alapján tudatosítható)
2. Jellem és értékrend (a személyiség alakulása és alakítása, jellemformálás, értékválasztás)
3. Kommunikáció, konfliktuskezelés (én-te-mi, generációk közötti kapcsolat, erőszakmentes kommunikáció, stb.)
4. A család működése, különböző szintjei (értsék jobban, mi zajlik a családban, például szerepvállalások, kölcsönösség, feladatmegosztás, érzelmek, indulatok kezelése, stb.)
5. Családi gazdálkodás (pénz, idő, fogyasztás, értéklétrehozás, tervezés, adni-kapni, stb.)
6. Szexualitás (érzelmi, lelki, kapcsolati, fizikai, biológiai, felelősségteljes és boldog szexualitás)
7. Változások kezelése (fejlődés, alkalmazkodás, krízis, erőforrások, feszültségtűrés, veszteségkezelés, tervezés, jövőkép, értékörzés, stb.)
8. Veszélyek, devianciák (feszültség – ill. agressziókezelés, függőségek, mintakövetés, nyílt kommunikáció, segítő háló, stb.)

Minden életkorban megjelenik a családi élet és a társas kapcsolatok problematikája, az osztályfőnöki órától kezdve a különböző tantárgyakig, az Életvitel és gyakorlati ismeretek és az Etika című tárgyakban explicit módon is. A család-órákon a tanulók – életkori sajátosságaik figyelembevételével – bevezetést kapnak a következő témákba:

A. Önismeret, jellemnevelés, serdülőkor

A helyes önismeret és önértékelés, a jellemnevelés, a személyiségfejlesztés, a kommunikációs készség és a konfliktuskezelő képesség fejlesztése.⁴⁴ A szeretettípusokkal, az elfogadó szeretettel való ismerkedés.

⁴³ Komlósi Piroska – Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes: A családi életre nevelés és a társas kapcsolati kultúra fejlesztése az iskolában, Új Pedagógiai Szemle, 2001/1-5, OFI, Bp., 2011., pp. 86-92.

A szeretet-nyelv tanítása: elismerő szavak, minőségi idő, ajándékozás, szívességek, testi érintés. Az érték közvetítő példaképek szerepe életünkben. Az igazságra épülő értékrend megismerése. A szabadidő értékes eltöltése.

Hogyan segíthetünk a gyermekeknek, fiataloknak abban, hogy helyesen használják a tömegkommunikációs eszközöket?

A barátságok szerepe: A serdülőkor sajátosságainak a lelki és biológiai változások szépségeinek és gondjainak megélése. Mivel a serdülőkorú fiatal úton van már leendő családi élete felé, a családtervezés tágabb értelemben egy életmódot is jelent számára. Mindez magában foglalja a lelki ráhangolódást, az egészséges táplálkozást, a megfelelő testedzést, a káros szenvedélyektől való tartózkodást (káros szenvedélyek prevenciója, AIDS –és drogmegelőzés).

B. Érzelmi intelligencia és emberi kapcsolatok⁴⁵

Az érzelmi intelligencia az a képességünk, mellyel érzelmeinket értelmes módon tudjuk kezelni. Minden ember meghatározott értelmi képességgel rendelkezik, amely kiaknázható, de nem növelhető. Az érzelmi intelligencia azonban fejleszthető.

Ha valaki nem képes saját érzéseit megérteni és feldolgozni, akkor igen sok nehézsége támad majd mások érzéseinek megértésében. A diákjaink érzelmi tudatosságának erősítése, érzelmi intelligenciájának fejlesztése segíti őket a konfliktusok kezelésében, indulataik, vágyaik, érzéseik elhelyezésében, helyes döntéseik meghozatalában, célok elérésében és egészséges kapcsolatok megélésében.

C. Nemiség, szerelem, párválasztás, felkészülés a házasságra, házasság, családtervezés⁴⁶

Ismerkedés a termékenységi tünetekkel, a női ciklus történéseivel. Így remélhetőleg hozzájárulhatunk a fiatalok termékenység-és egészségtudatának kialakításához. A szerelem, a párválasztás, a házasságra való felkészülés, a házastársi elköteleződés és hűség, az egymásért való közös felelősségvállalás. A felelős szexualitásról érthető és őszinte felvilágosítás, és az arról való kommunikáció elősegítése.

A szexualitás az élet egyik legszebb ajándéka, nagy öröm forrása két, egymással szeretetben elkötelezett ember számára. Fontos kiemelni azonban, hogy benne foglaltatik

⁴⁴ Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes: A boldogabb családokért –családi életre nevelés (CSÉN) iskolai program, Mester és tanítvány – Család s Ifjúság, 27. szám, Piliscsaba, 2010. augusztus, pp. 89-107.

⁴⁵ Grész Gábor: A családi életre nevelő programok fontosabb tartalmi elemei, Mester és Tanítvány – Család és ifjúság, 27. szám, Piliscsaba, 2010. augusztus, pp.51-61.

⁴⁶ Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes: id. mű pp. 89-107.

az élet továbbadásának lehetősége is. Hangsúlyozni szükséges a szülői hivatásra való tudatos felkészülést, mely nélkülözhetetlen a felelős szülővé válás során. Karrier és/vagy hivatás? Siker és/vagy boldog családi élet?

Kiemelten fontos feladat a családi szerepek áttekintése, a család értékének hirdetése. Teljes körűen kell tájékoztatni a családtervezési módszerekről, melyre az átgondoltság, a tervszerűség és a felelősség jellemző.

D. Gyermeknevelés, az emberi élet értéke a fogamzás pillanatától a természetes halálig⁴⁷

A gyermek ajándék, férj és feleség kapcsolatának beteljesedése, gyümölcse. Rá kell tekinteni a családban élő generációkra, a családi szerepekre. A hagyományok megismerése és ápolása, a múlt értékeinek felidézése és követendő példája, az emlékek megtartó ereje.

Beteg, fogyatékos, és/vagy idős ember a családban – ez empátia és szolidaritási készség fejlesztése. A tisztelet fontosságának hangsúlyozása.

A gyász, a veszteség feldolgozásának, a „gyász munka folyamatának” bemutatásával lehet hatékony segítséget nyújtani ebben a nehéz kérdésben. A nagycsaládok, illetve több generáció együttélése, konfliktushelyzetei és azok kezelése.

A családi életre nevelés legfontosabb eleme azonban nem a tanítandó anyag vagy egy országos stratégia, esetleg program vagy kampány. A legfontosabb láncszem a fiatal körül élő felnőtt, a vele naponta találkozó oktató, pedagógus, akinek személye, törődése, szeretete, figyelme, értékrendje, szokásai élete – egyszóval példája – lesz a legnagyobb hatással a következő generációra.

A családi életre nevelés kapcsán felmerülő főbb célok és elvek:⁴⁸

1. Legfontosabb a házasság és a család védelme, erősítése, mivel a család szeretetteljes gondoskodása, biztonságot adó légköre nélkülözhetetlen és pótolhatatlan a gyermek egészséges fejlődése szempontjából.
2. Az egész társadalom összefogására van szükség, hogy családbarát jogrend és közvélemény alakuljon ki, ahol érték az élet, a személy, a házasság, a család.
3. Szükséges az iskolában a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakítása.

⁴⁷ Grész Gábor: id. mű, pp. 51-61.

⁴⁸ Komlósi Piroska – Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes: id. mű, pp. 86-92.

4. Az egész oktató-nevelő munkát hasssa át a családi életre nevelés, melyhez elengedhetetlen a pedagógusok, iskolai szakemberek képzése.
5. A felnövekvő generáció közös felelősség, ezért a család és az iskola szoros együttműködésére van szükség.

VII. A kerettantervek és a CSÉN

A Nemzeti Alaptantervben megfogalmazott pedagógiai elvek, nevelési célok, fejlesztési feladatok, kulcskompetenciák és műveltség tartalmak a kerettantervekben kerülnek meghatározásra.⁴⁹ A kerettantervek iskolatípusok (illetve pedagógiai szakaszok) szerint tagolódnak: alsó tagozat, felső tagozat, négy-, hat-, és nyolc évfolyamos gimnázium, szakközépiskola, szakiskola.

A kerettantervek felépítése:

A kerettantervek tartalmazzák a

- bevezetést, amely magában foglalja az iskolatípusok (illetve pedagógiai szakaszok) tantárgyi rendszerét és a heti minimum óraszámokat;
- a kötelező tantárgyak kerettanterveit (egy – vagy kétéves ciklusokban)
- egyes szabadon választható, illetve emelt óraszámú tantárgyak kerettanterveit.

A tantárgyi kerettantervek évfolyamonként rögzítik a tanulók heti kötelező óraszámát, és legfeljebb 10%-os szabadon felhasználható időkereteket. Az egyes tantárgyi kerettantervek a tantárgy rendelkezésre álló órakeret 90%-át fedik le.

Az iskolák a kerettantervek megjelenése után elkészítik helyi tanterveiket, melybe integrálják a helyi, iskolai hagyományokat.

A kötelező tantárgyak és óraszámok átvétele mellett a nevelőtestületek dönthetnek az évfolyamonkénti órakeret 10%-ának (szabad órakeret) felhasználásáról. Bizonyos területeken az iskola választhat a kiadott tervek közül (A és B variációk). Erkölcstant már az első osztálytól mindenhol kötelezően tanítani kell. A felső tagozatosoknak 16 féle tantárgyuk lesz. Míg a gimnáziumokban 15 különböző tantárgy szerepel a diákok órarendjében, a szakközépiskolákban 12 közismereti tárgy lesz, szakiskolákban 9, amelyből önálló helyet kap az osztályközösség-építés is.

A családi életre nevelés elsősorban az etika és az életvitel (technika és gyakorlat) tárgyakban jelenik meg, illetve az osztályfőnöki órák témaköre lesz. Az életvitel tantárgyakban 12-14 órás órakeretben szerepel évfolyamonként a család témaköre. Az etika tárgyban évente e területre 14-20 óra jut. Mindezen túlmenően a szabadon választható 10%-nyi tantárgyi kerettantervhez is elkészült a konkrétan a családi életre nevelés ismeretköreit tartalmazó tantervi ajánlás a Népesedési Kerekasztal Családi Életre Nevelési munkacsoportja által.

⁴⁹ Az Emberi Erőforrások Minisztere... /2012(...) EMMI rendelete a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, OFI, Bp., 2012.

Tantárgy	Erkölcstan	Biológia-egészségtan	Technika, életvitel és gyakorlat	Etika	Családi életre nevelés
1-2	A család és a gyerekek	A szexuális nevelés, szaporodás, fajfenntartás, minden pedagógiai szakaszban hangsúlyosan megjelenik.	Család, otthon, háztartás		Szabadon választható tantárgy 1-12. évfolyamon (teljes vertikumban) kifejezetten e témáról.
3-4	Milyen vagyok, és milyennek látnak mások? Születés és halál.		Család, otthon, háztartás		
5-6	Kapcsolat, barátság, szeretet.				
7-8	Párkapcsolat és szerelem				
9-12			Család, otthon, háztartás	Én és Te. Szeretet, barátság, szerelem, szexualitás. Szülők és gyermekek. Otthon, család, bioetika, jövőkép, az utódokról való gondoskodás.	

Szöveggyűjtemény a dokumentumokból⁵⁰:

A Nemzeti alaptanterv a következő helyeken beszél erről:

I. RÉSZ AZ ISKOLAI NEVELŐ-OKTATÓ MUNKA TARTALMI SZABÁLYOZÁSA ÉS SZABÁLYOZÁSI SZINTJEI I.1. A KÖZNEVELÉS FELADATA ÉS ÉRTÉKEI között szerepel célkitűzésként:

Célja továbbá, hogy a családdal együttműködve cselekvő elkötelezettségre neveljen az igazság és az igazságosság, a jó és a szép iránt, fejlessze a harmonikus személyiség kibontakoztatásához szükséges szellemi, érzelmi, erkölcsi, társas és testi képességeket. Ezáltal járul hozzá ahhoz, hogy a felnövekvő nemzedék

- a haza felelős polgárává váljék;
- kifejlődjék benne a hazafiság érzelmvilága;
- reális önismeretre és szilárd erkölcsi ítélőképességre tegyen szert;
- megtalálja helyét a családban, a szűkebb és tágabb közösségekben, valamint a munka világában;

⁵⁰ Bodó Márton: Életvédelem és a boldog család a közoktatás új tartalmi szabályozásában. Kézirat. OFI, 2012. pp. 4-9.

- törekedjék tartalmas és tartós kapcsolatok kialakítására;
- legyen képes felelős döntések meghozatalára a maga és a gondjaira bízottak sorsát illetően;
- váljék képessé az önálló tájékozódásra, véleményformálásra és cselekvésre;
- ismerje meg és értse meg a természeti, társadalmi, kulturális jelenségeket, folyamatokat;
- tartsa értéknek és feladatnak a kultúra és az élővilág változatosságának megőrzését.

Az együttműködés a *szülőkkel*, a gyermekek családi neveléséhez nyújtott pedagógiai segítség, a szülői vélemények, javaslatok befogadása és hasznosítása a hatékony intézményes nevelés-oktatás nélkülözhetetlen feltétele, ezért az iskolának meg kell teremtenie azokat a fórumokat, ahol a szülők és a pedagógusok közötti tapasztalatcsere kölcsönössé, az együttműködés eredményessé válhat.

Kiemelt fejlesztési-nevelési célként:

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

Az önismeret – mint a személyes tapasztalatok és a megszerzett ismeretek tudatosításán alapuló, fejlődő és fejleszthető képesség – a társas kapcsolati kultúra alapja. Elő kell segíteni a tanuló kedvező szellemi fejlődését, készségeinek optimális alakulását, tudásának és kompetenciáinak kifejezésre jutását, s valamennyi tudásterület megfelelő kiművelését. Hozzá kell segíteni, hogy képessé váljék érzelmeinek hiteles kifejezésére, a mások helyzetébe történő beleélés képességének az empátiának a fejlődésére, valamint a kölcsönös elfogadásra. Ahhoz, hogy az oktatási és nevelési folyamatban résztvevő tanulók, az elsajátított készségekre és tudásra támaszkodva énképükben is gazdagodjanak, a tanítás-tanulás egész folyamatában támogatást igényelnek ahhoz, hogy tudatosuljon, a saját/egyéni fejlődésüket, sorsukat és életpályájukat maguk tudják alakítani. A megalapozott önismeret hozzájárul a kulturált egyéni és közösségi élethez, mások megértéséhez és tiszteletéhez, a szeretetteljes emberi kapcsolatok kialakításához.

A családi életre nevelés

A család kiemelkedő jelentőségű a gyerekek, fiatalok erkölcsi érzékének, szeretetkapcsolatainak, önismeretének, testi és lelki egészségének alakításában. A szűkebb és

tágabb környezet változásai, az értékrendben jelentkező átrendeződések, a családok egy részének működésében bekövetkező zavarok szükségessé teszik a családi életre nevelés beemelését a köznevelés területére. A köznevelési intézményeknek ezért kitüntetett feladata a harmonikus családi minták közvetítése, a családi közösségek megbecsülése. A felkészítés a családi életre segítséget nyújt a gyermekeknek és fiataloknak a felelős párkapcsolatok kialakításában, ismereteket közvetít a családi életükben felmerülő konfliktusok kezeléséről. Az iskolának foglalkoznia kell a szexuális kultúra kérdéseivel is.

A testi és lelki egészségre nevelés

Az egészséges életmódra nevelés hozzásegít az egészséges testi és lelki állapot örömteli megéléséhez. A pedagógusok ösztönözzék a tanulókat arra, hogy legyen igényük a helyes táplálkozásra, a mozgásra, a stressz kezelés módszereinek alkalmazására. Legyenek képesek lelki egyensúlyuk megóvására, társas viselkedésük szabályozására, a konfliktusok kezelésére. Az iskola feladata, hogy a családdal együttműködve felkészítse a tanulókat az önállóságra, a betegség-megelőzésre, továbbá a szabályok betartására a közlekedésben, a testi higiénében, a veszélyes körülmények és anyagok felismerésében, a váratlan helyzetek kezelésében. A pedagógusok motiválják és segítsék a tanulókat a káros függőségekhez vezető szokások kialakulásának megelőzésében.

II. Kulcskompetenciák

Anyanyelvi kommunikáció

Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények, vélemények kifejezését és értelmezését, megőrzését és közvetítését szóban és írásban (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás szóban és írásban), valamint a helyes, öntudatos és alkotó nyelvhasználatot az oktatásban és képzésben, a társadalmi és kulturális tevékenységek során, a családi és a társas életben, a munkában és a szabadidős tevékenységekben, a társas valóság formálásában.

Kereszttantervi elemként a közismereti tartalmakban: Magyar nyelv és irodalom

7. Az ítélőképesség, az erkölcsi, az esztétikai és a történeti érzék fejlesztése (1–4. évfolyam, 5–8. évfolyam, 9–12. évfolyam)

Beszélgetések a szép és a csúnya fogalmának tartalmairól, használatáról. A tetszésnyilvánítás árnyaltabb nyelvi formái, az eltérő ízlésítéletek különbözőségének megértése. Az ízlés kontextuális

függőségének megértése (pl.: kulturális, történeti, közösségi, családi, egyéni beágyazottság).

Igény és képesség az ízlés önálló fejlesztésére.

Kiemelt fejlesztési terület:

Hon- és népismeret: A hon- és népismeret tartalmazza nemzeti kultúránk nagy múltú elemeit, a magyar néphagyományt, valamint a hazánkban élő nemzetiségek kulturális emlékeit, szokásait, kulturális jelenét. Teret biztosít azoknak az élményszerű egyéni és közösségi tevékenységeknek, amelyek a család, az otthon, a lakóhely, a szülőföld tiszteletét alapozzák meg. Segíti az egyéni, családi, közösségi, nemzeti, nemzetiségi identitástudat és történeti tudat kialakítását.

C) KÖZMŰVELTSÉGI TARTALMAK TÖRTÉNELEM

1–4. évfolyam

1. A családi élet eseményei (születés, esküvő stb.).
2. Szülők, nagyszülők gyermekkor, életmódja, tárgyi világa.
3. A múlt emlékei környezetünkben (múzeumok, emléktáblák, műemlékek, emlékművek; tárgyak, fotók, egyéb dokumentumok; szokások).
4. Nemzeti ünnepeink, jelképeink.
5. Mondák és legendák a magyar nép korai történetéből.
6. A középkori és újkori magyar történelem alakjai, női és férfi életutak.
7. A magyar szabadságküzdelmek kiemelkedő alakjai a XVIII–XX. század időszakában.
8. Gyermekalakok és gyermekorsók a XX. században.
9. Embermentők a XX. században.
10. Magyar tudósok, feltalálók, művészek és sportolók a XIX–XX. században.

Erkölcstan közismereti tartalmak:

1-4. évfolyam

2. Értékek és normák

- 2.1. Hagyományok, szokások, ünnepek a családukban, az országunkban.
- 2.2. Más családok, települések, országok hagyományai, szokásai, ünnepei.
- 2.3. Együttélési szabályok, közös szabályalkotás.

5-8. évfolyam

3. Társas kapcsolatok

- 3.1. Társaink. Barátság, szeretet, tisztelet, segítő kapcsolat.
- 3.2. Nemiség, szerelem. A házasság. Család, otthonteremtés.
- 3.3. Előítélet, bizalom, együttérzés.
- 3.4. Nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozás, etnikai együttélés, etnikai háttérű konfliktusok.

Etika

9-12. évfolyam

3. A kapcsolatok világa

- 3.1. Én és Te. Szeretet, barátság, szerelem, szexualitás. Szülők és gyermekek. Otthon, család

HON- ÉS NÉPISMERET (5–8. ÉVFOLYAM)

1. Az én világom

- 1.1. Családuk története. Szomszédság, rokonság.

Társadalmi és állampolgári ismeretek

9–12. évfolyam

1. Társadalomismeret

- 1.1. Családformák a mai világban.
- 1.2. Kortárs csoport és ifjúsági szubkultúrák.
- 1.3. A helyi társadalom, civil társadalom, önkéntesség.
- 1.4. Hátrányos társadalmi helyzetek, társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás

Ember és természet

bevezetés

Szintek (dimenziók):

- *Egyén* (egyéni élethelyzet, személyes környezet; egyéni feladat és felelősség)
- *Család* (az egyén legszűkebb társas környezete, a háztartás szintje; közös szabályok, szoros együttműködés és felelősség)
- *Helyi közösség* (a lakókörnyezet, a település és régió környezete; együttműködés és kollektív felelősség)
- *Társadalom* (az ország, a nemzet szintje; egységes szabályozás és felelősség)
- *Globális* (a Föld globális rendszerei, a nemzetek közössége; nemzetközi együttműködések, egyezmények, világszervezetek)

Szaporodás, egyedfejlődés, szexualitás

A gyermekvárással, születéssel, szoptatással kapcsolatos elképzelések megbeszélése, Az emberi termékenységet befolyásoló folyamatok megbeszélése, a káros hatások elkerülésére alkalmas módszerek megismerése. Az emberi egyedfejlődés főbb szakaszainak megismerése, összehasonlítása, a másodlagos nemi jelegek, testi és lelki különbségek megismerése. A születés utáni fejlődési szakaszok legjellemzőbb testi és pszichológiai megnyilvánulásainak összehasonlítása. A viselkedésváltozások, krízisek pszichológiai hátterének elemzése.

A születés előtti és utáni teljes emberi életút szakaszainak ismerete, értékeinek belátása.

A nemi élettel kapcsolatos személyes felelősség felismerése, alapvető morális és egészségügyi szabályok betartása mellett szóló érvek bemutatása. Érvelés a tudatos családtervezés, a várandós anya felelősségteljes életmódja mellett.

Magatartás és lelki egészség

Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése környezetünkben. A helyes önismeret kialakításának megalapozása. Az ember értelmi képességének, érzelmi intelligenciájának alapvonásai,

a jellegzetességek megismerése. A tanulás formáinak a környezethez való alkalmazkodás tényezőjeként, ill. a személyiség tartós megváltozásaként való értelmezése. A motiváció jelentőségének felismerése.

Az észlelés, az érzékelés és a figyelem kapcsolata, funkcióik megkülönböztetése. Közösségi viselkedésformák és magatartási normák megismerése, bemutatása, jelentőségük értékelése, ismerkedés az emberi agresszió és összetartozás jellemzőivel, okaival, befolyásolásának módjaival.

Az önismeret, önelfogadás, társas együttérzés fejlesztése. A gondolkodási folyamatokat meghatározó tényezők, az érzelmi és az értelmi fejlődés kapcsolatának belátása. A pályaválasztást elősegítő önismeret fejlesztése. A kockázatos, veszélyes viselkedések, függőségek okainak, elkerülésének,

élethelyzetek megoldási lehetőségeinek bemutatása. A személyes felelősség tudatosítása, a szülő, a család, a környezet szerepének bemutatása a függőségek megelőzésében. Az emberfajták és kultúrák sajátosságainak és közös értékeinek fölismerése. Az adott életkor pszichológiai jellemzőinek az értelmezése kortárssegítők és szakemberek segítségével.

1-4. évfolyam

6. Az ember megismerése és egészsége

Testkép, testalkat, mozgás. Az emberábrázolás. Az ember főbb testrészeinek, létfenntartó szerveinek megnevezése; normál testsúly, túlsúly, elhízás, alultápláltság. Mozgásszervek; hajlékonyság, erő, gyorsaság, ügyesség, edzés. Fogyatékkal élők, megváltozott munkaképesség. *Önfenntartás.* Tápanyag, étel, ital, étrend, táplálékpiramis. Érzékszervek – érzékelés. Egészségvédelem. Az egészséges életmód (egészséges és biztonságos táplálkozás, aktív és passzív pihenés, öltözködés, tisztálkodás, mozgás, tisztaság

és higiénia). Egészségünket védő és károsító szokások. A betegség ismérvei. A gyógyítás. Baleset: megelőzés, segélykérés, a mentők értesítése. Az életkornak megfelelő segítségnyújtás. *Egyedfejlődés*. Születés-halál. Emberi életszakaszok.

Magatartás és lelki egészség. Magatartásformák, szabályok, viselkedési normák különböző élethelyzetekben. Külső és belső tulajdonságok. Együttélés a családban. Baráti kapcsolatok, iskolai közösségek.

Családtervezés, fogamzásgátlás fogalomként megjelenik ezzel a témaegységgel kapcsolatosan minden területen. A serdülőkor érzelmi, szociális és pszichológiai jellemzői. Családi és iskolai agresszió, önzetlenség, alkalmazkodás, áldozatvállalás, konfliktuskezelés, probléma feloldás.

9-12. évfolyam Dráma-játékos ismeretek

Drámajátékos ismeretek:

- az alkalmazott tevékenységek különböző fajtái, eszköztára, alkalmazásuk célja;
- különböző összetételű közösségek drámajátékainak módszertani és eszköztárbeli különbségei (család, kortárscsoportok, vegyes korosztályú közösségek stb.);

Életvitel és gyakorlat

C) Közműveltségi tartalmak

1–4. évfolyam

1. Család, háztartás

- A család. A családi élet színtere a családi otthon. Családi feladatok, munkamegosztás.
- A külső és belső terek, berendezési tárgyak szerepe.

5–8. évfolyam

1. Család, háztartás

- Rokonsági és generációs kapcsolatok a családban. Csecsemőgondozás.
- A családi élet színtere a családi otthon

9–12. évfolyam

1. Család, háztartás

— A háztartás mint gazdasági formáció. Családi munkamegosztás.

A kerettantervek az itt megjelölt elvont tartalmakat tartalmazzák konkrétan évfolyamokra meghatározott tartalommal.

VIII. Iskolai egészségfejlesztés

Az egészségnevelés számos szemléletmód tükréként jelent meg az elmúlt évszázadok magyar iskoláiban.⁵¹ Ennek megfelelően folyamatosan változott az iskolai egészségnevelés célja, tartalma és metodikája is.

Korunk társadalmi elvárásai az iskolával szemben sokrétűek – az oktatás mellett –, egyre hangsúlyosabb a nevelési tevékenység, magába foglalja az egészségnevelést is.

A család belső funkcióváltozásaival párhuzamosan az iskola a második legfontosabb szocializációs színtérként van jelen a gyermekek életében, és az egészségfejlesztés szempontjából is bizonyítottan költséghatékony színtérként egzisztál. Ebben szerepet játszik, hogy az iskola világa a gyermekek számára egy olyan színtér, amely az ismeretátadás mellett szabályok, rítusok szokások, értékek, hierarchikus és azonos szintű kommunikációk és konfliktusok közege.⁵²

A gyermekek személyiségfejlődésére kifejtett hatása értelemszerűen megjelenik az egészséggel kapcsolatos értékfelfogásban és egészségmagatartásban is.

Mégis számos iskola az oktatás elsődlegessége mellett az egészségfejlesztést többlettelehernek érzi. De még azok az iskolák is, is, melyek nevelési funkcióik sorában fontosnak, s talán prioritásnak is tartják az egészségnevelést, elsősorban egészségügyi akcióprogramok sorozatának tekintik azt, s az aktuális trendek és társadalmi kihívásoknak megfelelően (drogprevenció, AIDS-prevenció, egészséges táplálkozás, stb.) az iskola klasszikus időkereteiben gondolkodva (tanóra, szakkör) változatlanul az ismeretátadásra és figyelemfelkeltésre fókuszálnak.⁵³

Ha az egészség értékrendszerünkben elfoglalt helyét vizsgáljuk, akkor a hazai értékutatási eredmények szerint az egészség az alapértékek között található.⁵⁴ Ugyanakkor a morbiditási és mortalitási adatok már évtizedek óta arról árulkodnak, hogy az (idő előtti) halálozásért

⁵¹ Deutsch Krisztina: Iskolai egészségfelfogás és egészségfejlesztés kvalitatív és kvantitatív kutatások tükrében. In: Új Pedagógiai Szemle, 2011/1-5., OFI, Bp., 2011., pp. 225-234.

⁵² Meleg Csilla: Iskolai egészségnevelés: a feladat újrafogalmazása, Magyar Pedagógia, 102/1. szám, Bp., pp. 11-29.

⁵³ Meleg Csilla: id. mű., pp.11-29.

⁵⁴ Losonczy Ágnes: Ártó-védő társadalom, KSK, Bp., 1989.

olyan betegségcsoportok a felelősek, amelyek az egyének egészségmagatartásával, azon belül a mentálhigiénével is szoros kapcsolatban vannak.⁵⁵ Ezért megalapozott a közoktatásban a mentálhigiénére építő, az iskola minden szintjét átható egészségfejlesztés. Az iskolában az egészségfejlesztés szemléletének mindenekelőtt a pedagógusok fejében kell átformálódnia azért, hogy személyes magatartásukkal hiteles mintát nyújtsanak a tanulóknak kommunikációjukkal, interperszonális kapcsolataik és konfliktusaik kezelésével is.⁵⁶ Emellett szükség van az egészségnevelési tartalmak integrált és koherens megjelenésére a tananyagokban és az extrakurrikuláris tevékenységek egyaránt.

⁵⁵ Kopp Mária: Magyar lelkiállapot 2008., Semmelweis Kiadó, Bp.

⁵⁶ Deutsch Krisztina. Id. mű, pp. 225-234.

IX. Családi életre nevelés az iskolán kívül

A családi életre nevelés elsődleges és természetes helye a család. Mára az iskola, szerepe megnőtt. Emellett azonban civil és egyházi kezdeményezések indultak el, melyek számos iskolán kívüli nevelési lehetőséget teremtenek.

A Fiatalok az élet küszöbén (FÉK) program tapasztalatait e téren Grész Gábor és társai foglalták össze.⁵⁷ Gondolataikat követjük mi is:

A. Kortárs csoportok, klubok

Közép- és felsőoktatási korú fiatalok számára az egyik leghatékonyabb felnőtt életre való felkészítés lehetőség. A szerzők véleménye szerint az ideális, ha a kortárs – oktató csak pár évvel idősebb a csoportjába tartozóknál, mert a diákok leginkább a közvetlenül előttük járó korosztályt érzik magukhoz közel és az ő véleményük befolyásolja őket meghatározó módon. A kortárs-foglalkozások heti rendszerességgel működő kiscsoportos (3-7 fő) szisztémában működnek, s havonta egy nagycsoportos (80-120 fő) együttlét keretében, mikor is előadást hallgatnak meg.

B. Mentori kapcsolatok

A kortárs-oktatókat felnőtt oktatók rendszeres mentori és továbbképzési foglalkozásokban részesítik.

C. Nyári táborok, hétvégi kirándulások

A heti rendszerességű kiscsoportos összejövetelek mellett a FÉK program koordinátorai szerint igen hatékony eszköz, amikor a nevelők több napot (vagy hetet) töltenek együtt a diákokkal. A hosszabb idő lehetőséget teremt arra, hogy a fiatalok problémái, konfliktusos helyzetei felszínre kerüljenek, valamint a példaadás, a mintán keresztüli hatásgyakorlás is elmélyülhet.

D. Szülőkkel való foglalkozás

A gyermekek az otthon látott szülői mintákat követik. Ezért a szülőre tett pozitív hatás megsokszorozza az iskolai munka hatékonyságát.

A szülőkkel történő foglalkozások típusai:

- személyes tanácsadás
- párkapcsolati képzés
- szülő gyermek családi kör

⁵⁷ Grész Gábor – Csizmadia Róbert – Mihalec Gábor: A családi életre nevelés az iskolán kívül. In: Mester és Tanítvány –27. szám Család és ifjúság,, Piliscsaba, 2010. augusztus, pp. 118-121.

- megelőzés – az óvodától a középiskoláig

Az egészséges testkép, a nemi identitás és az érzelmek kifejezésének korhoz illő kifejlődése szervesen hozzájárul ahhoz, hogy a gyermek a későbbiekben kialakíthasson egészséges párkapcsolatokat és majdan egy kiegyensúlyozott házasságot. Ugyanúgy, habár a párkapcsolat bizonyos elemei a középiskolás korban még nem tűnnek fontosnak (például a gyermeknevelés) a felkészítés elmulasztása súlyos gondok elé állíthatja a fiatal házast. Mindezek a problémák a szülőkkel való rendszeres foglalkozások révén jelentősen csökkenthetők.

X. A keresztény családok sajátos nevelő tevékenysége:

X.1. A keresztény család négy feladata

A keresztény család négy feladatát II. János Pál fogalmazta meg a Familiaris Consortio című enciklikájában:⁵⁸

1. Személyek közössége: A szülők és gyermekek élet-és szeretetközösséget alkotnak, mely a természetes értékvilág mellett a természetfeletti közösséget is ki kell alakítsa és őrizze.
2. Az élet szolgálata. A családtervezés a szülők joga és kötelessége, de benne kell lennie a keresztény Gondviselésre hagyatkozásnak és áldozatvállalásnak is
3. Részesedés a társadalmi fejlődésben: a család a szeretet, szociális igazságosság és a különféle közösségi erényeknek az első iskolája, mely ilyentén neveléssel kifejezetten hasznára van a világnak, a társadalomnak.

A család részt kap az Egyház küldetéséből: a család belenevelődik a Krisztusról tanúskodó életbe.

X.2. A keresztény család nevelő tevékenysége:

A keresztény családmoddell értékvilágában tanulható meg:

- Egymás elviselni tudása (Ef 4, 1-2), melynek révén a másik másmilyen voltát tudom megbecsülni.
- A család fészek-meleget kell sugározzon: az anya az ősbiztonság, aki férjéért és gyermekeiért tud élni, testi és lelki kapcsolatban egyaránt. Az apa a jó feltételeket adó és megszabó szeretet (Gyökössy Endre kifejezésével) olyan korlát, amely nemcsak korlátoz, hanem kapaszkodót lehet benne találni, illetve támaszkodni lehet rá.

Az ember teljes viszonyrendszerét a családban sajátítja el. Itt tanuljuk meg az én-te viszonyt: a másik nemmel, a választott társsal.

A családban sajátítjuk el az én-ők viszonyt: a világban lévő magatartásunk biztonságát és alapját.

⁵⁸ II. János Pál: Familiaris Consortio, SZIT, Bp., 1981.,46.pont

A családban ismerjük meg az én-világ viszonyt: a tárgyak és értékek felismerését és használatát.

A családtól kapjuk az én-ő viszonyt: ahogyan szüleink életében felfedezzük a vallásos életforma elemeit. A szülők ezt a komplex mintaadást, a nevelést 3 módon közvetítik és adják át a gyermekeiknek:

1. példaadás
2. tanítás
3. fegyelmezés

1. A példaadás arra szolgál, hogy a gyermek kövesse azt.
2. Tanítás: a szülőknek kötelessége, hogy a megfelelő magyarázatokat megadják gyermekeiknek, s hogy meggyőzzék őket a helyes cselekedetéről, s kellő erővel, érzelmekkel telített motivációval serkentsék őket azok megvalósítására.
3. A fegyelmezés célja a lelkiismeret formálása, de a büntudat oldó hatása is.

A családi nevelés akkor hatékony, ha az önneveléshez segíti hozzá a gyermeket és erre készíti fel. A család a nevelés természetadta, elsődleges közege, semmiképpen nem pótolható. A családban két alapvető nevelői hatás valósul meg:

1. A szülő-gyermek viszonyban az alá- és fölérendeltséget élik át a családtagok
2. A családban a nevelői hatások megsokszorozódnak. (pl. a testvérek révén)

XI. Összegzés:

Az ember nem magányos és elszigetelt egyénként él, hanem személyes relációk szövedékében. A felnövekvő gyermek személyisége e kapcsolatokban bontakozhat ki, szabadsága a szeretetben válhat teljessé. A személyes kötődések elsődleges színtere a család. A gyermekek családokban élnek, a család formálja elsősorban bontakozó személyiségüket, amelynek szeretetteljes gondoskodása, igényeket támasztó, mégis biztonságot adó légköre nélkülözhetetlen az első éveikben.

Az iskola és a és a fiatalokkal minden egyéb intézményes szervezet csupán folytatni tudja a családban elkezdett nevelődési folyamatot. Akár az iskolának, akár a más ifjúsági szervezeteknek és mozgalmaknak a családra, mint nevelő intézetre kell építeniük, illetve ennek hiányát kell a lehetőségekhez képest pótolniuk.

Mivel korunkban a családok jelentős része súlyos problémákkal küzd, egyre kevésbé tudja betölteni rendeltetését, hivatását.

Néhány évtizeddel ezelőtt természetesen adódott, hogy a gyermekek belenőttek az anya- és apaszerepbe, erre mintát adott a több generáció együttélése is. A mai családok „mikrocsaládként” élnek, ráadásul a családtagokat a napi tevékenységük inkább elválasztja, mintsem összekötné. Kevés lehetőség adódik a családi szerepek átadására, megtanulására, nem is beszélve a válságokkal küzdő, illetve sérült családokról.

Ezért ma különösen szükségét érezzük a családi életre való tudatos felkészítésnek, s ebben nagyobb feladat hárul az iskolákra és más nevelő intézményekre, szervezetekre. Tapasztalatunk szerint az iskolákban a magas szintű oktatás mellett háttérbe szorul a családi életre való felkészítés.

Az ember élete elválaszthatatlan a családtól, az egészséges és boldog életre nevelés nem képzelhető el családi életre nevelés nélkül.

Irodalom

- II. János Pál: Familiaris Consortio, SZIT, Bp., 1981., 46. pont
- Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae I-III, Gondolat Kiadó, Bp., 1993.
- Arisztotelész: Nikomakhoszi etika, Európa Kiadó, Bp., 1994
- Az Emberi Erőforrások Minisztere... /2012(...) EMMI rendelete a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, OFI, Bp., 2012.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): Arctalan(?) nemzedék, Ifjúság 2000-2010, NCSSZI, Bp. 2011. pp. 25-37.
- Boethius: A filozófia vigasztalása, Gondolat Kiadó, Bp., 1970.
- Bodó Márton: Életvédelem és a boldog család a közoktatás új tartalmi szabályozásában. Kézirat. OFI, 2012. pp. 4-9.
- Buda Béla: Családi életre nevelés, Tankönyv és gyakorlati kézikönyv koncepciója, 1998. In: Buda Béla: Elmélet és alkalmazása a mentálhigiénében, Támasz Alapítvány, Bp., 1998.
- Czakó Kálmán Dániel: Feladatra hangolás. In: Horváth László (szerk.): Családi nevelés, oktatói kézikönyv, NCSSZI, Bp., 2002.
- Cs. F. Nemes Márta: Családpedagógiai módszertan, MPT Családpedagógiai Szakosztálya, Bp., 2001-2002.
- Deutsch Krisztina: Iskolai egészségfelfogás és egészségfejlesztés kvalitatív és kvantitatív kutatások tükrében. In: Új Pedagógiai Szemle, 2011/1-5., OFI, Bp., 2011.
- Dombi Alice – Oláh János – Varga István: A nevelélmélet alapkérdései, APC-Stúdió, Gyula, 2004.
- Farkas Péter: A szeretet civilizációjáért, Társadalompolitika-szociálpolitika-családpolitika és a keresztény társadalometika, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2012
- Farkas Péter: A szeretet közössége – A családpszichológiai alapjai, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2006.
- Finácz Ernő: Az ókori nevelés története, Könyvértékesítő Vállalat, Bp., 1984.
- Gehlen, Arnold: Az ember természete és helye a világban, Gondolat Kiadó, Bp., 1976.
- Grész Gábor: Fiatalok az élet küszöbén, Timoteus Társaság, Bp., 2004.
- Grész Gábor: A családi életre nevelő programok fontosabb tartalmi elemei, Mester és Tanítvány – Család és ifjúság, 27. szám, Piliscsaba, 2010. augusztus
- Heidegger, Martin: Lét és idő, 2. kiadás, Osiris Kiadó, Bp., 2004.

- Heidegger, Martin: A metafizikai alapfogalmai, Osiris Kiadó, Bp., 2004.
- Herder, Johann Gottfried: Keresztény írások, Atlantisz Könyvek, Bp., 1991.
- Horváth László (szerk.): Családi nevelés, oktatói kézikönyv, NCSSZI, Bp., 2002.
- Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes: A boldogabb családokért –családi életre nevelés (CSÉN) iskolai program, Mester és tanítvány – Család s Ifjúság, 27. szám, Piliscsaba, 2010. augusztus
- Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes - Komlósi Piroska : A családi életre nevelés és a társas kapcsolati kultúra fejlesztése az iskolában, Új Pedagógiai Szemle, 2011/1-5, OFI, Bp., 2011
- Karácsony Sándor. Ocsúdó magyarság, Szokásrendszer és pedagógia, Széphalom Könyvműhely, Bp., 2012.
- Kirkegaard, Søren Aabye: A szorongás fogalma. Göncöl Kiadó, Bp., 1993.
- Kopp Mária et al.: Magyar lelkiállapot 2008., Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008.
- Losonczy Ágnes: Ártó-védő társadalom, KSK, Bp., 1989.
- McDowell, Josh –Day, Dick : How To Be a Hero to Your Kids, In: Grész Gábor et al.: Fiatalok az élet küszöbén (FÉK), tanári kézikönyv 2.
- Meleg Csilla: Iskolai egészségnevelés: a feladat újfogalmazása, Magyar Pedagógia, 102/1. szám, Bp.
- Mester és Tanítvány, Konzervatív pedagógiai folyóirat, Főszerkesztő: Hoffmann Rózsa, PPKE BTK, Piliscsaba, 27. szám: Család és Ifjúság, 2010. augusztus
- Mihalec Gábor: Gyűrű-kúra, Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2011.
- Mihalec Gábor et al.: A családi életre nevelés története, módszertana és gyakorlata, Új Pedagógiai Szemle, OFI, Bp, 2011/1-5.
- Pascal, Blaise: Gondolatok, Szukits Kiadó, Szeged, 1996.
- Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.): Életünk fordulópontjai 2008., KSH NKI, Bp., 2008.
- Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.): A családi értékek és demográfiai magatartás változásai, KSH NKI, Bp., 2011.
- Pusztai Gabriella: Iskola és közösség, Gondolat Kiadó, Bp., 2004.
- Scheler, Max: Az ember helye a kozmoszban, Atlantisz Könyvek, Bp. 1995.
- Schütz Antal: Pedagógia, SZIT, Bp., 2010.
- Székely Ilona: Családpaszichológia, In: Horváth László (szerk.): Családi nevelés, NCSSZI, Bp., 2002.

- Szilágyiné Szemkeő Judit: Családi és iskolai nevelés – konfliktusok és lehetséges együttműködés, In: Új Pedagógiai Szemle 2011/1-5., OFI, Bp., 2011.
- Tarjányi Zoltán: Pedagógia I-III., SZIT, Bp., 1999.
- Tarjányi Zoltán: Erkölcsteológiai Tanulmányok XII., Jel Könyvkiadó, Bp., 2011.
- Teleki Béla: Kézikönyv a családról I-II., Korda Kiadó, Kecskemét, 2003.
- Tomka Miklós: Európai értékrend vizsgálatok 2008., In: Tomka Miklós – Rosta Gergely (szerk.): Mit értékelnek a magyarok?, Faludi Ferenc Akadémia, Agóra IX., Bp., 2010.
- Új Pedagógiai Szemle – Családi életre nevelés, 2011/1-5 szám, főszerkesztő: Mayer József, OFI, Bp., 2011.
- Családi életre nevelés – Pedagógus továbbképző program, Felelős: Komlósi Piroska, Alapítási engedély: 82/147/2012
- (letöltés ideje: 2012.06.27.) National Council on Family Relations
- 110/2012 (VI.4.) Kormányrendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

Melléklet

I. Komlósi Piroska – KRE Társadalom- és Kommunikációtudományi Intézet

Miben látod a családi életre nevelés lényegét?

A lényegét abban látnám, hogy odairányítja a figyelmet arra, hogy a családban élés, ami egy természetes, spontán folyamat, hogy ez egy olyan bonyolult dolog, hogy nem könnyű jól csinálni, és nagyon fontos, hogy legyen bennünk egyre több tudatosság, hogy ezt a családi életet magunk számára, és a családok számára tudatosan irányítsuk.

Miért kezdtél el ezzel a témával foglalkozni, vagy mi állított e mellé az ügy mellé?

A pszichológiát gimnazista koromban már azért választottam, mert a szüleim mindketten pedagógusok. Édesapám, Komlósi Sándor a pedagógia professzora volt, de otthon sokat beszélgettek édesanya tanítványairól, a gyerek háttérében a családi problémákról, és én ezt mindig hallottam a kis lakásban, és akkor azt mondtam, hogy valami olyasmit szeretnék csinálni, amit ők is, hogy a gyereknek, szülőknek, családnak segítenek pedagógiai szinten. És édesapa mondta, hogy ezt akkor fogom tudni jól csinálni, ha a pszichológiát hozzá tanulom és így lettem pszichológus, de már óriási elköteleződéssel a család iránt. Talán azért is, mert én nagyon boldogan éltem, nagycsaládban, tehát szerettem, és amikor láttam, hogy valahol ez nem megy ilyen simán, akkor mindig volt bennem egy ilyen késztetés, hogy valamit átadjak, valamilyen módon, segítek akár külső szemlélőként, és akkor a pszichológiában ezt a területet választottam, a családterápiát, tehát ez lett az én módszerem.

És hogyan látod a múltját a CSÉN-nek, mert ugye több egymástól független kis egység működött, például a Nemes Márta féle...

Amikor a családi életre nevelés először megjelent a magyar oktatásban az a hetvenes években volt – éppen édesapám szerkesztette ezt a könyvet – én egy-két fejezetét írtam, akkor azt lehetett látni, hogy ha az osztályfőnökök jobban tudnák a gyereket a családba ágyazottan látni, érteni, keresni a motívumait, ez nagyon sokat segítené. Mind a mai napig azt gondolom, hogy az osztályfőnökök egy nagyon fontos célcsoport ebben az értelemben. Tudva, hogy pedagógusok között rotál ez a szerep, tehát bármikor bárki lehet osztályfőnök egyrészt, másrészt, a gyerekek egyre nehezebben nyílnak meg, és ha egy nem osztályfőnök tanárhoz fordulnak, nagyon fontos, hogy az is képes legyen gyerekeket úgy látni, tehát a tanárképzésben eleve ezt a gyerek és családja szemléletet nagyon fontos lenne beiktatni. Most amit a CSÉN-ben mint oktatási modulokat csináltunk és gondolkozunk róla, ez azt jelenti,

hogy a különböző tantárgyak tanulása, az azokról való gondolkozás folyamatában a tanár okosan, ügyesen, tudatosan kapcsolja össze az aktuálisan tanult dolgokat, a világnak az adott szegmensét a családi élet mibenlétével – most bonyolultan fogalmazok -. Tehát a különböző tantárgyakat, ha tudjuk kapcsolni a gyerekek mindennapi családi életéhez, vagy a jövőbeni családi életéhez, akkor egyrészt a motiváció megnő, tehát a gyerekek sokkal jobban oda fognak figyelni arra a dologra, annak a tantárgynak, tananyagnak, ismeretanyagnak lesz egy igazi praktikus vonatkozása. Lesz értelme, hogy az ő életükben a jelenben vagy a jövőben ezt ők tudják valamire használni. Tehát egyszerűen a motiváció szempontjából is a gyerek a családi életén keresztül jobban megérintható, megszólítható.

Mi a tananyagnak a lényege?

A családi életre nevelésnek az egyik fontos dimenziója, hogy a gyerek értse meg a családban a szerepek működését. Hogy feladatunk van, funkciónk van, hogy ezt a szerepet egymásra osztjuk, egymástól elvárjuk, hogy ezt lehet rugalmasan alakítani. Hogy erről hogy lehet kommunikálni, hogy önmagamban hogy tudom fölismerni, megérteni, hogy nekem mi jó, mi nem jó, min szeretnék változtatni – tehát ez az önismereti rész . Aztán a kapcsolati működés, hogy kell figyeljek a másik emberre, hogy tudok pozitív kötődést a másiktól is elindítani, tehát a kommunikációnak a hatékonyabb részei. Aztán nagyon fontos, hogy a szülők iránti tekintély, respect, az valahogy erősödjön, mert azok a gyerekek, akik nem tudnak fölneézni a szüleikre, az egy sorscsapás, mert a felnőtt létre nem tudnak jól gondolni. Tehát a családi szerkezet átlátása, a szülők által adott, csinált sok minden tudatosítása. Ha az nem volna, mi lenne, és ha ő felnőtt lesz, hogy csinálja. Megint a szülő szerep tudatosítása a gyerekekben, megbeszélhető egy csomó nehézség, negatív szerep, negatív vonás. Sokat szenvednek is a gyerekek, a szülők is nagyon gyarlók tudnak lenni, és rengeteg dolgot rosszul csinálunk, ami a gyerekeknek fáj. Ha ezekről tudnak az órán beszélgetni, ha meghallják, hogy más családokban hogy működik, tehát ennek az ismeretanyagnak lényeges része a közös megbeszélés, a többfélet látok. Rádöbbenek, hogy nemcsak nálunk van így, ez az egyik, a nyomasztó teher csökken, hogy nemcsak az én szüleim cigiznek annyit, vagy nemcsak az én szüleim veszekszenek, vagy nem tudom én – tehát ez nagyon fontos – de ehhez kell egy olyan tanár, aki tudja vezetni a közös beszélgetést. Tehát ebben a családi életre nevelés képzésben nagyon fontos, hogy olyan módszereket tudjunk adni a pedagógusoknak, amin keresztül a gyerekeket megnyithatják, beszélgettetik, szóra bírják, szóval ebben látok egy fontos dolgot.

Mennyire lenne értelme a családi életre nevelést önálló tantárgyként és nem más tárgyakba integrálva oktatni?

Én el tudnám képzelni abszolút, sőt hát valaha az osztályfőnöki órák keretében. Tehát ha hetente egy fél óra szólna róla. Azt gondolom, hogy egy tanár teli van szegény, mindenféle adminisztrációval, de ha őt is meg a gyerekeket is sürgeti az az érzés, hogy na az óra második felében valami érdekesről beszélgetünk, akkor remekül meg lehetne oldani, és van egy ilyen gondolat bennem, hogy az osztályfőnököknek adott pedagógus továbbképzésben, CSÉN-re képzésben ezt nagyon fogom képviselni.

És milyen tanórán kívüli formák megvalósulását látod, vagy tartod elképzelhetőnek?

Például közös színházba menés, kirándulás, és a kiránduláson megnézni, hogy a szerepeket hogy osztották le. Kik viselkedtek bátyuskaként, segítőként, kik viselkedtek passzív hűgocská, öcsként, honnan jön ez a viselkedés –ez csak egy apróság, de játékosan, hogy egy osztálykiránduláson, amikor letelepszünk egy tisztáson – akkor meg lehet kérdezni, hogy kik voltak azok, akik itt segítettek, húztak, cipeltek, kik voltak, akik jajgattak, otthon ez hogy van, otthon milyen mintát látott? Szóval azt gondolom, a tanárok tudnak nagyon kreatívak lenni, tehát ha megkapják az ehhez vezető ismeretanyagot – mert azt tapasztalom, amikor ilyeneket tanítok pedagógusoknak – hogy egyszerűen egy picit elég ahhoz, hogy a saját személyes tapasztalatuk átmenjen tudásanyagba. Tehát, hogy elkezdjének úgy gondolkozni az életükről, hogy az nemcsak az én kis életem, hanem igen, ebben törvényszerűség van, ez így zajlik, erről merjek beszélni általánosítva.

A szülőkkel való foglalkozást mennyire tartod fontosnak?

Nagyon fontosnak tartom. Az első lépés itt mindig a mai iskolában, hogy mindenki kicsit rosszul érzi magát, elégtelennek, a tanár is meg a szülő is, és ezt az elégtelenséget belevisszük mondjuk a szülői értekezlet légkörébe, és ez úgy indul el, hogy feszülten lép be a tanár is, meg a szülő is. Ez a feszültség egy védekező beállítódást hoz –ez most egy séma, de azt hiszem, ez elég gyakran működik – tehát amint hallok egy szót, azonnal támadásnak érzem, és gondolom, és azonnal ezerrel védekezek, és máris megszűnik a diskurzus lehetősége, a beszélgetés lehetősége. Tehát ha a tanárokat föl lehetne vértetni egyfajta belső biztonsággal, hogy merje megadni hangsúlyosan a szülőnek, hogy – igen kedves szülő maga ismeri jobban a gyereket, mondja, hogy mi van, és ha érdekli, akkor én elmondom, hogy én itt a közösségben milyennek látom – és a gyerekének ez egy másik arca. Tehát azt mondom, hogy a szülő és a pedagógus között először nagy energiával és szakértelemmel a kapcsolatot, a bizalmat, a kölcsönös elismerést kellene megalapozni. Ha egy tanár tudja mondani, hogy – kedves szülők, maguk ismerik jól a gyerekeiket, én is ismerem őket így, tegyük egymás mellé a gyerekek két arcát – és ha a szülő nem áldozatává válva az agymosásnak el tudná hinni, hogy a tanárok eredendően tényleg elmentek egy pályára, egy hivatást kerestek, lehet, hogy

elfáradtak, lehet, hogy türelmetlenek, de ha én szülőként bízom abban, hogy valahol meg tudom benne szólítani a hajdani lelkes pedagógust, akkor csodák jöhetnek ki. Mert a tanárnak is jólesik, hogy bíznak benne, a fárasztó, és lestrapáló munkában, és a kiégés határán. Most erre megint el lehetne képzelni – nem kerülne sokba, egy TV-műsor, szülői értekezletek a TV-ben, olyan igaziak - ahol teherbíró tanárok valahol próbálnák a helyzetet irányítani. Annyi balga műsor van publikusan, ahol egymást cikizik, bántják, provokálják, akkor miért ne lehetne egy szülői értekező sorozatot indítani.

Mennyire látod reálisnak a 2013 szeptemberi bevezetést az alaptanterv alapján?

Ezt nem tudom megítélni. Az is tény, hogy ezerrel kellene dolgozni segédanyagon. Tehát a 2013-as bevezetésig nagyon kevés ember tud személyes pedagógus továbbképzésben részesülni. Se pénz, se posztó. Az oktatási kínálat – hát mi most a Károli Egyetemen indulunk, kapkodunk, kezdünk, de hát nincsenek illúzióim, hogy ez sok száz embernek adna valamit, hanem tízeknek – viszont, ha most nagyon rá tudnánk állni tanári segédanyag, kézikönyv összeállítására – amire ha lenne felkérés, megbízás, nem tudom, hogy ez hogy indul el, de valószínű az kellene, hogy a tankönyvkiadó adjon egy megbízást egy ilyen tanári kézikönyvre, sőt ennek egy elektronikus változatára, az lenne az igazi. Ha ez CD-n minden tanárnak ott lehetne a zsebében – sok módszerrel, sok illusztrációval – szóval ez egy könyvbe elég nehezen sűrítendő bele, tehát ez a gondom, hogy egy nyomtatott könyvbe minimális tematikasorozat, ötlet vihető bele, sok-sok kérdéssel, és utalással arra, hogy hol, mit lehetne hozzáolvasni. Na, most tudjuk, hogy a pedagógusok nagyon leterheltek, nagy óraszámmal, rengeteg otthoni készüléssel, és idegileg az iskolában kimerítve, szóval az, hogy ő könyvtárba menjen, és utánajárjon, ezt nem lehet elvárni a mai világban, mert családjuk is van és neki kell egy hatékony családi életet élni, hogy onnan vigye a tapasztalatát a feltöltődését, tehát épp ezért nagyon fontosnak érzem az elektronikus hozzáférést. Ha ez a kettő összeállna egy jegyzet és egy elektronikus felület, hogy így mondjam nem szakszerűen, de valami ilyesmi, akkor ez a tárgy is tudna jó szívvel indulni.

Milyen anyagi forrásokra lehetne számítani, vagy ezt te hogyan látod?

Ezt nem tudom megítélni, hogy egy tankönyvírásra mennyi ív ár van – 20.000 forint? nem tudom – de ezen nem múlna, hogy ez a lelkes oktatógárda, akinek már a fejében egy csomó anyag van, én el tudom képzelni, hogy egy ilyen 20.000 Forintos ív mellett februárra – most így gondolkozom hogy itt van egy téli szünet, akármilyen – tehát ha most november van, azt gondolom, hogy februárra, egy könyv tervezete, nyersanyaga össze tudna jönni. Aztán a

nyomdát nem tudom – Isten malmai lassan örölnek – és az elektronikus feltöltés, vagy letöltés az meg egy következő dolog, annak végképp nincs az áráról...

De én itt most az anyagi vonzatnál úgy az egészre gondoltam, beleértve a pedagógus továbbképzést is, mert annak is van díja.

Ha ilyen általánosan kérdezed, akkor ez ilyen zsibbasztóan valami nagy dolog, és az embert eltölti a reménytelenség. Nem szabad így föltenni a kérdést. És ez egy nagyon rossz dolog, hogy felülről építkezünk. Ha ennyi milliárd lesz, akkor majd... a világ sosem így működött. Kis emberek téglát téglára rakva. Ez a modern fogyasztói világ, hogy kell ennyi milliárd, bocsássák rendelkezésünkre, és akkor majd megtöltjük tartalommal. Ez a látszat, így látszik a világ működni, de valójában azt gondolom még mindig hatékonyabb az a kézi vezérlésű dolog, ami arról szól, hogy az iskolák valamennyit kigazdálkodnak a pedagógus továbbképzésre. Minden pedagógus kap azt hiszem, 6000 Forintot. Ha az iskola, a pedagógus hozzátesz valamit, lehet, hogy ezt a 40.000 forintos továbbképzést, ha érdekli is a dolog. Vagy azt mondja az iskola, az osztályfőnökök, mindenki betesz 2000-et, hogy egyvalaki közülük ezt megtanulja, és hazahozza az anyagot. Nem tudom, de érzem, hogy igenis van kezdeményező, meg adakozó hozzájáruló képesség. Jól meg kell fogalmazni, és azt kell mondani, hogy minden osztályfőnöknek itt lesz az anyag, és a nyereség, most ez kerül 3000 forintjába. Szóval viccesnek tűnik, de tényleg így tudom érzékelni, hogy egyfajta alulról építkezés, és akkor elküldenek valakit az iskola képviselőjében. A tankönyvírás, az egy tankönyvkiadó cégnek lenne, és hát bejönne, mondják már, hogy egy ilyen tankönyvön nekik nem fog bejönni a haszon, szóval nem igaz, hogy ez ráfizetés, arról szó nincs, hogy a tankönyvek ráfizetések lennének. Ez az elektronikus háttér, ez nem tudom, hogy kinek lenne, ha van oktatás OFI, akiknek az a dolguk, hogy oktatás-fejlesztést szolgál, ezt nem tudom. Oktatási Hivatal azt hiszem, nem foglalkozik ilyen konkrét, ő csak szervez. Én azt hiszem, hogy az OFI az, amelyik tényleg a pedagógusok és az oktatás-képzés, az ő kompetenciaköre. Ha ő kiharcol, elkülönít, eljut ahhoz a gondolathoz, hogy minden új tantárgynak, ahol most káosz van és pánik. Ha hírül tudnák adni, és erre lenne egy forrás, hogy nincs pánik, szeptemberben kezdeni kell, de júniusra vannak feltöltve a háttéranyagok és azért ez nem egy illuzórikus dolog. És nagyon sok helyen azt gondolom, vannak olyan adatbevitésre alkalmas emberek, akiknek az idejébe beleférne egy-egy dolog, és ez nem a legdrágább műfaj. Beszkennelni cikkeket, szóval... és azt gondolom, a CSÉN vonatkozásában ezt talán elkezdjük, megpróbáljuk valahogy csinálni.

Az utolsó kérdésem, hogy milyen a jövőképed a CSÉN-nel kapcsolatban?

Ez a CSÉN munkacsoport, tehát ha most a munkacsoportra gondolok, arra a tizenegynéhány nagyon lelkes és nagy tapasztalatú kollegára, akkor azt gondolom, hogy egy kis belső célkitűzésünk lehetne, hogy mindenki gyűjtsön maga köré még két-három olyan embert, akit megfertőz, avagy belelkesít, akinek nagyon sok tudást, és know-how-t átad, és akit maga helyett be tud állítani. Mert ezek az emberek mind olyan magasán pozícionáltak, vagy olyan elfoglaltak, hogy őket nem könnyű hadsorba állítani hipp-hopp. De ha ott van a szemük előtt, az a két-három kollega – őt küldöm, őt ajánlom, vele beszéljenek, ő képvisel – akkor máris a hatékonyságuk megnő, és aztán a pedagógus továbbképzésekben megint csak lesz egy természetes kiválasztódás, hogy abból a húsból lesz kettő vagy három, akiről fogom tudni, hogy az ország mely részén lehet rá számítani, tehát potenciálisan ilyen felelősöket, további trénereket nyilvántartani –ezeket mondjuk jövő nyáron összehívni, tehát jövő nyárra egy ilyen Zánka, vagy akármi, Berekfürdőn vagy a Református Egyháznak egy nagy konferenciájára 100 fölötti létszámmal – szóval valami ilyen személyes... tehát az ügyet élő, személyes kapcsolattal lehet fenntartani. Tehát fontosnak tartom, hogy összejöjjünk, még ha akut munkánk nincs is időnként valahogy össze kellene jönnünk olyan formában, amikor akár beszélgetünk, mert most mindig egy feladatra fókuszálunk, és nincs igazi terünk konstruktív beszélgetésre – és ezt hiányolom – hogy ki milyen új dolgokra hívja fel a figyelmet. Most hogy a CSÉN munkacsoport – ha igaz – áthelyeződik az NCSSZI-be, abban is bízom, hogy az egésznek a szellemisége ott Farkas Péter szárnyai alatt egy kicsit családiasabb lesz, oldottabb, már nem ilyen szűk határidős rohammunkák lesznek, bár most épp azt vázoltam, hogy kész vagyok kitűzni a határidőket, de hogy valamilyen alkotókörré változnánk, lehet, hogy nem reggeli, hanem délutáni összejövetellel, mert egymásnak sokat adhatunk, érzem. Ezek az összejövetelek mindig feltöltenek reménykedéssel, hogy az ember nincs egyedül, hogy vagyunk sokan, és ez a hit, ez a közösségi hit, bizakodás az, amire nagy szükség van.

II. Hortobágyiné Nagy Ágnes – SZÉK, Családpedagógia Intézet

Miben látja a Családi Életre Nevelés (továbbiakban: CSÉN) lényegét?

Én úgy érzem, hogy mivel a családok nem túl boldogok (most csak magyarországi viszonylatról beszélek), ezért hozzá kell nyúlnunk ahhoz a korosztályhoz, akik az iskolában vannak és elérhetőek számunkra, hogy őket egy boldogabb családi élet felé segítsük. Tehát abban látom a lényegét, hogy valamelyik ponton megragadjuk a történetet, látva az okokat, a helyzetet felmérve és kezdjük el segíteni abban, hogy a fiatalok a saját életüket tudatosabban tervezzék. Olyan készségeket, képességeket szerezzenek, amivel javítható ez a családi élet kérdése. Nagyon sok helyen meg lehetne fogni ezt a kérdéskört, mert nem lehet kihagyni belőle a szülőket, a pedagógusokat. A mi elképzelésünkben egy háromszögben gondolkozunk: a diákok, a szülők és a pedagógusoknak a segítése és mi, mint akik ebben a CSÉN-ben utazó csapat vagyunk, egy katalizátor szerepet érzünk itt a szereplők között, hogy betöltünk ezen a területen.

Mikor és miért kezdett el a CSÉN-nel foglalkozni? Vagy mi állította emellé az ügy mellé?

Szó szerint az elején én nem is így fogalmaztam még, hogy én a CSÉN-el foglalkozom, 90-ben végeztem általános orvosként Pesten a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen és akkor már férjnél voltam, tehát a családalapítást már a végzésem előtt megkezdtuk és szakdolgozatom a 6. évben a fogamzásgátlók alkalmazásának főbb kérdéseiből írtam. Megvizsgálva tudományos szinten ezt a kérdést és olyan tekintetben, hogy mi a természetes családtervezést választottuk a férjemmel, úgy éreztem, hogy ezt a természetes módszert annyira nem ismerik az emberek, hogy hát erre mondjuk rá tudnám tenni az életemet, hogy ennek a szemlélete terjedjen, elérhetővé váljék az emberek számára. Tehát ez a szakdolgozati indulás, és ugyanebben a 6. évemben történt, hogy első babánkat elveszítettük, amikor 19 hetes volt, tehát egy személyes nagyon komoly érintettség is hozzájárult, egy bennem levő ok volt, ő egészséges volt és amikor így terveztük, hogy végzésem után én milyen területen szeretnék elhelyezkedni, akkor egyértelműen az körvonalazódott, hogy az ifjúság nevelésével szeretnék foglalkozni, és hogy abban a természetes családtervezés hőmérőzékes módszerének a terjesztése az egy központi dolog lesz. Tehát ilyen módon én először a természetes

családtervezés terjesztésével indultam el és valóban a végzésem után olyan helyen kerestem munkát, a megyei köjálnál, ahol ifjúsági-egészségügyi részre szerettem volna kerülni, rögtön nem volt ott állás, de fölvettem a köjálhoz, de közben a következő gyermekünk jelentkezett és utána még tehát összesen 3 született, tehát 4 gyermekünk van a szívünkben és velük ahogy otthon tartózkodtam GYED-en, GYES-en főállású anyaként, párhuzamosan ezt a munkát végeztem, ezt az ismeretterjesztő munkát, ami aztán felvilágosító munka lett, és látva a gyerekek, fiatalok igényeit, látva a velük foglalkozó pedagógusok érdeklődését tulajdonképpen így épült ezt a felvilágosító munka CSÉN-né. És számomra még most sincs lezárva, hogy mi a CSÉN, ez egy folyamatosan bővülő téma, és nem tudom meghatározni, hogy ebben pontosan mi tartozik bele, csak a mi programunkban ez a családtervezésből kiindulólág és az igényeket figyelembe véve bővült.

Hogyan látja a múltját a CSÉN-nek? (Egymástól független kisebb szervezetek is működtek, pl. Nemes Márta-családi élet pedagógiája.)

Megmondom őszintén, hogy ennyire a múltat nem tártam föl, ismerem a Márta munkáját, próbáltam az évek alatt, ami most már 22 év mögöttem, olyan szervezetekkel együttműködni, akikkel hasonlóan gondolkodunk. Lehet, hogy mások a tudományban mélyebben benne vannak, vagy a kutatásban, meg nem tudom milyen anyagok kidolgozásában, de én nagyon a kapcsolati tőkére építő ember vagyok és én nekem ez a közös hangnem vagy közös célok, ez határozza meg, hogy kikkel dolgozom együtt, és ilyen módon körvonalazódott néhány ilyen kis csapat mögöttünk, akiket aztán képzésbe is bevontunk előadóként, mert pontosan azért, amit az előbb mondtam, hogy én a CSÉN-t azt nem tudom lezárni, ezért ha mások ezen a területen valamit csinálnak, akkor azt igyekszünk bekapcsolni, ha velük egy jó munkakapcsolat alakul ki. Tehát a múltjáról ennyit tudok mondani, hogy eléggé, ahogy a látókörünkbe jöttek be ezek a szervezetek, velük elkezdtünk együtt gondolkozni és úgy kialakítani egy országos CSÉN anyagot.

Mi a tananyag lényege? Mit és miből fognak tanítani? Mennyire lehet egységes az oktatás?

Igen, hát ez nagyon nehéz kérdés, ugyanis én azt tudom az országnak adni, azt a gyakorlatot, amiben éltem eddig. Úgy tűnik, erre fogékonyság van a jelen kormányzat részéről, és ilyen módon mi nem formáljuk most át az anyagunkat, hogy eladható legyen, most így mondom, hanem van egy mintaprogramunk, amit annak tartanak, ezt igyekszünk minél inkább

tökéletesíteni, munkatársaimmal ezen a nyomon haladni, fejlődni, és ezt tudjuk beletenni a közösbe. Tehát, hogy mi lesz pontosan ez az országos CSÉN anyag, erre csak javaslatokat tudunk tenni, hogy azt a tapasztalatunkat, gyakorlatunkat becsatornázva, ha tudja használni a kormányzat, akkor állunk rendelkezésre. Úgy tűnik, hogy az a családbarát szemléletmód és életvédelmi szemléletmód, ami most képviseltetik jelenleg ebben az oktatáspolitikában is, ez eléggé befogadja azt a módot, ahogy mi a CSÉN-t elképzeljük. Volt olyan javaslat már, hogy mondjuk a szigorú álláspontunkból egy kicsit javítsunk és akkor úgy több helyre eljutunk. Amikor ezt a javaslatot valaki tette, akkor csak úgy ránéztem, hogy bocsánat minket annyi helyre hívnak, hogy én eddig sem lazítottam az állásponton, de nem vagyunk rászorulva annyira, hogy emiatt mondjuk, liberálisabb nézeteket valljunk. Tehát arra vagyok büszke, hogy onnantól kezdve, hogy ez a program kicsiben elindult, azokhoz az elvekhez tudjuk tartani magunkat, és nem formáljuk ahhoz, hogy éppen most mire vevő a környezet. Amikor nem ennél a kormánynál dolgoztunk, vagy idejében, akkor lettünk országos mintaprojekt. Tehát ilyen módon más irányzat is észrevette bennünk azt az értéket, ami remélem, hogy bennünk van, amiben hitelesen tudjuk ezt a családügyet képviselni.

Mi az a legkisebb közös többszörös, amelyet mindenki számára fontos ebben a témában továbbadni? Mi az ami biztos, hogy meg fog jelenni a tananyagban?

Feltétlenül az önismeret, önértékelés, kommunikáció, konfliktuskezelés nagyon központi téma a CSÉN-en belül, amely területen azt gondolom, hogy a különböző csoportok között is nincs olyan nagy különbség, hogy mit vallanak ezen a területen. Az biztos, hogy nagyon sok viselkedési zavar és megnyilvánulás, rossz megnyilvánulás mögött önértékelési problémák vannak, tehát ha azt segítjük, hogy az emberek értékesnek, egyediségükben értékesnek tartsák magukat, így erősítjük meg az nagyon központi dolog. Úgy tűnik, ami egy kicsit újabb keletű téma talán az érzelmi intelligencia fejlesztés. Ugye teljesítményorientált világban élünk, de egyre jobban rá kell jönnünk arra, hogy valahol máshol kereshető az alap és ezen a területen nagyon egyetértünk. Az, hogy a családról esetleg, a család összetételéről különböző csoportoknak más elképzelésük van, azért Magyarországon azt gondolom elég széles az a réteg, aki hagyományos családképben gondolkodik, tehát azt gondolom, hogy ezen a területen is, amikor a család, mint a társadalom legkisebb egységéről gondolkodunk, akkor nagyrészt egyet tudunk érteni. A veszteségek, változások a családban, erre megint úgy tudsz tekinteni, azt gondolom, hogy különböző szemléletű csoportok is úgy tudnak tekinteni, hogy ezen a területen, mint káros szenvedélyek, vagy öngyilkosság, válás téma, hogy egyszerűen egyértelmű, hogy hozzá kell nyúlni. Ami szerintem a legrizikósabb terület, az a szexualitás területe, amiben nem várható ilyen nagymértékű egyetértés, és azért hangsúlyoztam azt, hogy

abban viszont az arculatunkat szeretnék megőrizni, mi a házasságban hiszünk, ezt férj és feleség kapcsolatának gondoljuk és még a szüzesség értékében is hiszünk, tehát mi a szexuális kapcsolatot házasság keretébe helyezzük. Úgy szoktam fogalmazni, hogy ezt valljuk, ezt terjesztjük és még nem következtek meg bennünket érte, hanem nagyon sokan érdeklődéssel tekintenek felénk a fiatalok részéről, hogy ezt miért gondoljuk így. Tehát ezen a területen, amiben azt mondom, hogy itt nem várható olyan nagy egyetértés, vagy az életvédelem kérdését illetően, ott meg nagyon fontos, hogy mi nagyon határozottan megőrizzük azt, amit vallunk ezen a területen.

Milyen tanórán kívüli formák megvalósulását tartja elképzelhetőnek? (pl.: szakkör, rendhagyó osztályfőnöki órára hiteles párok meghívása, stb.)

Mivel a CSÉN tantárgy nem vezetődik be kötelező módon, hivatalosan, csak választható formában, ezért az a mód, ahogy ez a különböző tantárgyakba, kéri ugye az oktatási irányítás, hogy kerüljön be szinte minden tantárgynál ez a vágy, hogy a család értéke megjelenjen. Bizonyos tantárgyaknál hangsúlyozottabban is ez megjelenik. Mindenképpen szükségük van az iskoláknak olyan lehetőségekre, ahol hiteles emberek erről tudnak beszélni a fiataloknak. A gyakorlatunkban azt látom, hogy erre vannak legjobban kiéhezve a fiatalok. Ha olyan óránk van, ami egy kicsit zajos, nem teljesen figyelnek mindig oda, de elkezdünk egy saját története mesélni az tuti, hogy akkor meglepődök, hogy milyen csönd lett hirtelen, mert erre kíváncsiak. Tehát a gyerekeknek nem elméletileg kell a család felépítését, működését, szerepeit és egyebeket levezetni, nem a tudományos megközelítéssel, hanem az élet oldaláról. Ehhez csak egy kis kitérő, hogy nekem nagyon sokat jelent így a hit kérdésen belül is, hogy hallottam ilyen gondolatot, hogy a mai ember már lassan csak egy féle Bibliát olvas, és ez az élet Bibliája. Tehát még az, amilyen úton ő megközelíthető, és ahogy az érték bevihető az ő életébe. Ezért olyan hiteles házaspárok megjelenése mondjuk rendhagyó osztályfőnöki órán teljesen elképzelhető számomra. Az, hogy a szakkör, vagy ilyen külön foglalkozásokba mennyire tudnak... még mindig a teljesítményorientált rendszerben élő fiatalok arra időt szánni, hogy az edzés, a kórus meg a táncóra meg a nem tudom, mi mellett még vállalják azt, hogy ők a családi életüket is építeni szeretnék olyan területen, hogy bevállaljanak ilyen CSÉN foglalkozást, ebben vagyok egy kicsit kételkedő. Meg lehet próbálni, mi ilyenre is tettünk kísérletet, de nagyon kis hatékonysággal. És akkor döntöttünk úgy, hogy ha a diákok az iskolában, az órákon ott vannak, akkor mi ott érzük el őket ezzel a témával.

Nem más tantárgyakba integrálva (Életvitel, Etika), hanem önmagában van-e értelme oktatni a tárgyat?

Ez nagyon fogós kérdés. Nincs kész bennem ez az egész rendszer. Tehát amilyen próbálkozás most is van, hogy akkor minden tantárgyban jelenjen meg, etika, életvitel és erkölcsstanban határozottan, hogy tud ez majd a gyakorlatban megjelenni, nem állt bennem teljesen össze. Nem tudom azt sem, hogy ha külön bevezetnék a tantárgyat, az megoldás lehetne-e. Én egy átmenetet tudok elképzelni, mert ha bevezetnék a tantárgyat, nem lenne, aki most tanítsa. És itt állok én meg, hogy nekünk a képzésre, a szakemberek képzésére kell felkészülni, és majd utána gondolkodhatunk azon, ha kellő szakember rendelkezésre áll, akik akarják ezt tanítani, akik hitelesek ezen a területen, vállalják ezt a nagyon érzékeny témát. És ha már itt tartanánk, akkor tudnék abban gondolkodni, hogy ez egy külön tantárgy legyen. Most egyelőre ezek a próbálkozások, hogy vagy így vagy úgy, vagy amúgy, ez azért áll közel hozzám, mert nekünk most tananyaggal, képzéssel fel kell készülni arra, hogy megszeressük ezt a tantárgynak, vagy témának, vagy minek nevezzem, tehát ezt az anyagot, és akkor várható el, hogy majd a felnövekvő generáció, amikor már megélt ilyen órákat és azt mondja, hogy ez fontos, mert nekem segített a családi életembe, ő tud majd hitelesen odaállni, ha egy olyan képzésre megy, ami ezt segíti. Van most is olyan igazgató nőnk, aki elvégezte a módszertani bemutatónk, amit ezen a területen tartottunk és ő a saját iskolájában most elkötelezetten azért szervezet tehát nagyon sok mindent, a CSÉN oktatás ügyében, mert személyes életében a módszertani bemutatónk hozott valami számára is ismeretlen eredményt. Csak ennyit mondott el róla. Az ő iskolájában már azt hiszem 3.-tól 8.-ig minden osztályba beiktatva az osztályfőnöki órába a CSÉN szerepelni fog már ebben a tanévben, ezt szeptembertől így indították. És ahogy a mi elképzelésünkben ez kialakult, a CSÉN tanítása, mi párban tanítunk. Ez kezdetek óta, tehát amióta nekem első munkatársam 93-ban megjelent Déri Éva, azóta mi ezt így csináljuk. És ez nagyon fontos kérdés az egészben, hogy mi úgy alakítjuk ki ezeknek az óráknak az arculatát, hogy együtt készülünk rá, megbeszéljük, megosztjuk a szerepet, összedolgozunk az órán, utána értékeljük. És ez a menet nekem nagyon szükséges a CSÉN kapcsán. Tudom, hogy más tantárgyaknál ezt nem tudják így megvalósítani, viszont ha a tréningekbe belegondolunk, a tréningeket is párban vezetik és ez nem véletlen. Most, hogy ez hogyan kivitelezhető, megint egy iskolai rendszerben, megint fölvet anyagi okokat, én ezekhez nem értek, de most az általam említett iskolában ezt is megoldják, hogy ezekre az órákra összeállnak a párok, mert megérezték a képzésünkön, hogy mi ennek a lényege. Na és én ilyen kicsibe ragadom meg az építkezésnek a lényegét, mert ha mi tudunk ilyen mintákat mutatni, akkor ebből tud az adott

iskola a saját arculatára egy képet kialakítani, amiben akkor ő meghatározza, hogy ő ilyen és olyan mértékben tudja bevezetni a CSÉN-t.

Mennyire fontos a szülők képzése is?

Húúú, rendkívül. Rendkívül fontos, azért említettem már az elején, mert már akkor ugye volt szó a diákokról, akik hallgatják az órákat, nagyon nem mindegy, hogy kiktől hallgatják és hogy milyen a szülői háttér. Mi tartunk szülői fórumokat, szülői sorozatot, szülők iskolája, többféle ilyen alkalomra hívnak, csak azt látom, hogy még a szülők kevésbé mozgathatóak. Látják, hogy baj van, de ennek a világnak a sodrásában, elhavazottságában, bizonytalanságában kevésbé mernek rá időt szánni, hogy ők egy rendszeres képzésen részt vegyenek. Mert amikor azt mondtam, hogy hol ragadjuk meg ezt a kérdést, ugye megragadtuk a diákoknál, de hát ha a szülőknél ragadjuk meg, akkor nekik már ugye a születendő gyermekükre is kihathat, és akkor már mennyire időben indultunk és a gyerkőccel nem az iskolában találkozunk, hanem már olyan szülők vállalták, akik tudatosabbak ezen a területen. De ugyanakkor mehetek előbbre a házasságra való felkészítés, ami most egyházi keretekben a jegyes oktatás, de nem kell ehhez most egyházi keretekben sem lenni, hogyha látjuk, hogy nem jól működik valami és arra föl kéne készülnünk. Akkor már itt a felkészülés és még akkor a baba...még nincs híre-hamva se, tehát ezért mondtam, hogy bárhol megragadhatjuk, szerintem az kell, hogy akik a terepen vagyunk, amihez értünk, amilyen lehetőségeink vannak, ami elérhető számunkra, ott nyúlunk a kérdéshez és tegyük a dolgunkat, mert ha arra várunk, hogy most akkor tantárgy vezetődik be, vagy mi lesz a tananyag, meg egyebek, akkor rengeteg időt veszítünk. És annyira nagy a baj, hogy ezt nem engedhetjük meg magunkat. Ha vártam volna én is azt, hogy majd egyszer valamit ezen a területen kérnek tőlem, akkor most nem tarthatnánk ott, hogy van olyan anyagunk, amit ide tudunk hozni és fel tudnánk kínálni, hogyha elfogadják.

Ön szerint a finanszírozás milyen forrásból valósulhat meg?

Hát ez a legnehezebb része. Ugye utaltam erre is, hogy már a párban tanításnál is ez már felmerült, hogy akkor ezt most ki fizeti meg. Ahogy az iskolák helyzetét látom, ez nagyon nagyon nehéz. Ahogy ugye mi csináljuk, egy civil szervezet vagyunk, megteremtjük rá a forrást, jó sok áldozatunk van ebben, hogy ez működjön, de ugye ez csak egy kicsi... mi kicsi, hát elég nagyban csináljuk, de hogy egy kis szervezet vagyunk. Hogy ez központilag minden

iskolában működjön, hogy ez milyen anyagi következményeket von maga után, ezt elképzelni sem tudom. Szóval ezt a kérdést egy picit azért passzolom, mert én a szakmához értek, az igény az látszik és ezt meg másoknak kell kitalálni, hogy hogyan csoportosítható át oda olyan pénz, amivel ez megvalósítható. De már látunk rá példát, mert olyan TÁMOP-os pályázatok most is futnak, családi és közösségi kezdeményezések, amik megtámogatnak, tehát bennünket már odahívnak szolgálatónak. Tehát én azért tudok róla, mert nem adtuk be a pályázatot, de nagyon sok helyre hívnak bennünket, ahol már pontosan kis közösségek, és ott vannak felnőtteknek szóló képzések is, gyerekeknek órák, módszertani képzés és minden, amivel már pályázati úton uniós forrásból elkezdődhetett valami. És ebben is az tetszik nekem, hogy még nincs meg a teljes kép, a kialakult rendszer, hogy ezt hogyan kellene, de itt a Népesedési Kerekasztalon is, és ezt beszéltük már a tavalyi évben, hogy amik vannak, azok erősödjenek meg. Hogy nézzünk rá ezekre a kis kezdeményezésekre, mert nagy értéket képviselnek, őket egy kicsit támogassuk meg és tudnak terjedni, és össze tudnak szálak érni. Tehát valahogy ilyenbe tudok gondolkodni, hogy amíg központilag azon gondolkodnak, amit az előbb mondtam, hogy hogy lehet ezt mindenhol megoldani, addig közbe már azt tudjuk felmutatni, hogy már nagyon sok helyen megy. Hogy több társaságnak, akik ebben az országos CSÉN programban benne vannak, már több ezer képzettjük van, akik az országban már tevékenykednek. Ez csak olyan zárójeles, hogy 2 hete például Szekszárdon jártunk és 5 percen belül összefutottam olyannal, aki a képzésünknek már résztvevője volt. Vicces és véletlen, de hogy körülbelül majdnem így, hogy megyünk ebbe a városba, arra a kis helyre és már tudom, hogy ott ki van vagy kapcsolatam van, vagy segítem azóta is szakmailag azt a csapatot. Mi is így hívjuk, hogy család hálót szövünk, hogy ha nekem városokat mondanak, akkor már személyek és csoportok jönnek be, hogy ott kik vannak, és hogy segítjük őket évek óta. És akkor nem mi, akik mondjuk, egy kis csapat vagyunk, hanem a kinyúló kis kezeink...és én ilyen szemléletű vagyok, aki nem a központilag elrendelik és majd kitalálják az íróasztal mellett, hanem mozogjunk alulról és valahol ez a kettő összeér. Számomra most abban, ahol tartunk itt a CSÉN bevezetésével kapcsolatban, ennek a megnyilvánulása, és azért vagyok nagyon lelkes, hogy ez az alulról való kezdeményezés meg a felső akarat, mintha már nagyon közelítene egymáshoz. Teljesen még nem talált egymásra, de már a hatásai megvannak és ez a reménykeltő számomra.

És ebből kifolyólag a 2013. szeptemberi bevezetést mennyire tartja reálisnak?

Hogy mondjam? Ha azt mondanám, hogy 2 év múlva vezetik be, az is fölvetne még kérdéseket. Tehát én azt mondom, hogy vágjunk bele. Vágjunk bele egy kicsit az ismeretlenbe ezekkel a tartalékainkkal, vagy kincseinkkel, mert ha nem kezdjük el, akkor sose lesz belőle semmi. Ahogy fogalmaztam, hogy nagy a baj, tehát nyúljunk hozzá. Ennek megítélése nem is tisztem, csak a véleményemet tudom elmondani, hogy mi mindent megteszünk, azok a csapatok, akik dolgozunk a terepen, hogy ezt az indulást segítsük. Úgy, ahogy részt veszünk majd a képzésben, úgy ahogy tantárgykidolgozásban eddig is megtettük, illetve a tananyagnak a kidolgozásában. Most is így fogalmaztam, ahogy így fölfele jöttünk, hogy igaz erre nincs pénz, tehát önkéntes munkával tesszük, de az, hogy erre nem nekünk kell külön mondjuk pályáznunk, hogy ezt a munkát elvégezhessük, bekerülhessen mondjuk az Oktatókutató Intézet hivatalos emberei elé, hanem ők kérnek meg bennünket, hogy csináljuk, nekem már ez is elég biztatás. És itt van ez az egymásra találás, amit az előbb mondtam. Tehát mondhatnám rá, hogy abszolút nem reális, de ahogy az elmúlt 1 éves munkánkat látom ezen a területen, ha még egy évet, szűk évet le tudunk tenni, akkor azért lesz alapja ennek az indulásnak. De én egy optimista ember vagyok.

Milyen a jövőképe a CSÉN megvalósulásával kapcsolatban? Milyen céljai vannak még?

Hát a jövőképem... álmodozó ember vagyok. Én úgy látom a saját szerepünket ebben, hogy úgy tűnik, hogy egy komoly szakmai csoportnak tartanak bennünket. Én azt próbálom kidolgozni, mert most szervezem át a munkáimat, hogy ami most az országos bevezetést szolgálja, arra szabadítsak fel a saját munkámból időt és energiát. Tehát itt jelen esetben a jövőképben az, hogy ennek legyen egy könyve, tanári kézikönyve, a képzések fussanak országosan, ezek olyan lábai a dolognak, amiben fontos szerepünket látom. És ha ilyen konkrét képzést és anyagokat tudunk letenni, akkor felételezve a végeken a jó szándékú szakembereket, ők ezzel tudnak élni. Tehát az én jövőképem, hogy minél inkább megjeleníthetően, hogy ezt hogy lehet eredményesen, jól csinálni, olyan képződményeket tudjunk letenni. Mondjuk, videóra veszünk óránkat, mintaórák, amit nagyon várnak régóta. Olyan DVD-nk van előkészületben, amin a módszertani anyagaink vannak rajta, rengeteg óravázlat, ami megvalósult, tehát hangsúlyozom, hogy nem amit megírtak, hogy mit kellene, amit már nagyon nagyon sokszor kipróbáltunk, azok vannak leírva. És ezt egy rövid képzéshez ha hozzá passzintjuk, akkor nagyon sok szakember tud ezzel élni és tudja használni. Természetesen a jövőképemben az is benne van, hogy az a lelkesedés, amivel

elindítottuk annak idején, nem tudom, hogy megőrződik-e ennyi szereplőn átfutva, vagy ilyen technikai segítségeket beiktatva, de a reményem van meg benne, hogy ha ezt nem tettük volna hozzá, akkor ennyivel szegényebb lenne ez a téma. Tehát a nagyon jövőképembe az van, amikor én már csak hátradőlök, és csak azt nézem, hogy azok az anyagok, amiket mi akkor több mint 20 év alatt összeállítottunk, azok működnek és arról van visszajelzés. Ahogy most is ezt élem már egy kicsibe, hogy mennyire hálásak ezért a segítségért, mennyire hasznosíthatónak érzik és ilyen módon már nem mi végezzük azt a konkrét munkát, hanem annak csak a hatásait látom.

III. Csizmadia Róbert, Mihalec Gábor – Ketten Együtt Házassági Műhely

Az Önök számára mi a CSÉN lényege, a maguk részéről mit emelnének ki?

MG: Számomra a CSÉN komplex téma, mindenki érint, aki valamilyen formában családi élet kapcsán érintett, az óvodástól a nagypapáig. Nem csak fiataloknak, az én értelmezési keretemben mindenki belefér, sőt mindenkinek szüksége van arra, hogy abban a családi helyzetben, amelyben éppen van, a lehető legjobban ki tudjon bontakozni, és a lehető legjobb gyerek legyen, a lehető legjobb testvér, legjobb apa, nagymama, nagybácsi, nagynéni...

Tehát mindenki érintve lehet ebben, és nyilván, a cél attól is függ, hogy mi szakemberek, kit célzunk meg ezek közül. Mi a mi szolgálatunkban elsősorban párokat, házasságokra készülő párokat céloztuk meg, de ettől még tudatában vagyunk annak, hogy a CSÉN egy sokkal szélesebb spektrum.

CSR: Annyit tennék még hozzá, hogy a CSÉN-nek nagyon fontos része az, hogy visszafelé bontsuk le a tanulnivalókat az alsóbb korosztályoknak. Megnézünk egy házaspárt vagy egy családot gyerekkel, és innen induljunk el, hogy mit tehetünk mi ahhoz alsóbb korosztályokban, hogy itt a lehető leghatékonyabb dolog jöjjön majd létre. Úgy gondolom, hogy nagyon fontos beépíteni azokat az elemeket az általános iskolás, középiskolás dolgokba, amik majd segítik őket ahhoz, hogy elsősorban egy boldogabb házasság legyen, és aztán ezt kibővítve egy boldogabb családi életük.

Akkor tehát már az általános iskolától kezdve?

CSR: Igen, sőt már óvodában.

MG: Mi azt képviseljük, hogy ez már óvodás kortól nagyon jó dolog lehetne. Vannak erre egészen konkrét tapasztalataink is: óvodába jártam be évekig gyerekekkel foglalkozni, és ott már nagyon szépen lehet értékeket felépíteni,

Talán ott még a legkönnyebb.

MG: Igen, ott a legkönnyebb, játszva lehet legegyszerűbben megvalósítani. Egy dolgot talán még hozzá tennék én is. Ez így általánosnak tűnik, hogy mindenkit érint, minden helyzetben. Hozzá kell tenni, hogy mi az ami megkülönbözteti a CSÉN -t egy terápiás programtól - mert ugye pszichoterapeuta foglalkozik családokkal és párokkal is különböző helyzetekben – , egy nagy különbség, hogy a pszichoterápiás irányzatok (családterápia, párterápia) inkább gyógyító szolgálatot látnak el, tehát inkább terápiás szemüvegen át nézi a családokat, a CSÉN pedig elsősorban preventív és edukatív szemüvegen keresztül. Tehát mi megelőzni akarunk, és

nevelni arra, hogy majd amikor belekerül egy olyan helyzetbe, megfelelő döntést tudjon hozni, és ne kelljen terápiának sorra kerülnie.

Mikor és miért kezdtek el ezzel a témával foglalkozni? Mi állította Önöket az ügy mellé?

CSR: én saját magam bőrén tapasztaltam, mikor házasodni készültem, hogy valamit ki kell találni. Feleségem finn volt, Angliában egy egyetemen találkoztunk, elég messze voltunk egymástól és azon gondolkodtunk, hogy itt valamit tenni kell ahhoz, hogy a jövő kiegyensúlyozottan induljon. Akkor mentünk el ott házassági felkészítésre, leszűrtem magamban, hogy ez egy nagyon jó dolog, és nagyon jól működött is. Ott tanultam a Prepare/Enrich-et, amivel most dolgozunk is, és hazatérve Magyarországra láttam, hogy nagyon nagy problémák vannak ezen a téren: érzelmi intelligenciában, sokszor tudásban, a személyiség fejlettségében alatta maradnak emberek annak a színvonalnak, ami segítené őket, hogy ketten együtt boldogan tudjanak élni. Látva ezt a problémás helyzetet, akkor kezdtem el errefelé tendálni, és így is találkoztunk Gáborral. Kiderült, hogy mindketten ugyanazzal szeretnénk dolgozni, és ugyanazt szeretnénk elérni – így indult.

MG: Az én történetem is nagyon hasonló, azt leszámítva, hogy én már házas emberként mentem Németországba egyetemre, ott találkoztam én is ezzel a Prepare/Enrich nevű házassági felkészítő és tanácsadó csomaggal, ami engem teljesen megfertőzött. Ez egy 165 kérdéses programcsomag, aminek a végén nagyon-nagyon sok adat birtokába jut az, aki a párokkal foglalkozik akár terápiás, akár edukatív jelleggel. Azt mondtam magamnak, hogy ez pontosan választ ad arra, ami nekem a legfőbb kérdésem volt, mielőtt összeházasodtunk volna: nagyon szerettem volna tudni azt, hogy ez biztosan működni fog – és senki nem tudott nekem erre garanciát adni. Itt pedig van egy eljárás, ami ugyan garanciát nem ad, de nagyon sok mindenre megtanít előre, ami majd később feszültséget okozhatna a házasságban, ha nem vagyunk rá felkészülve. Ha az elején már sikerül megbeszélni dolgokat, lefektetni alapelveket, módszereket, hogy ha majd probléma lesz, akkor hogyan kezeljük. Róbert angolul kezdte ezt alkalmazni Magyarországon, én németül. Egyszer találkoztunk, és elkezdünk beszélgetni arról, hogy mivel foglalkozunk, ő is felkészít párokat házasságra, én is, mindketten foglalkozunk problémás párokkal. „Van valami jó anyagod?”- ez volt a következő kérdés. „Igen, nekem egy nagyon jó anyagom van, Prepare/Enrich-nek hívják. Nem mondd! Én is ezzel dogozom!” Ez lobbantotta fel a szikrát, hogy akkor hozzáférhetővé kell tenni magyarul is, és elkezdtük lefordítani az egész háttéranyagot, felvettük a jogtulajdonossal a kapcsolatot, és így 2007-ben hoztuk létre a Ketten Együtt Házassági Műhelyt. Azóta jó 160 szakembert képeztünk ki ennek a használatára, egy országos mozgalommá nőtt ez a dolog.

CSR: Nagyon sok mindenben átnyúlik, mert egyrészt vannak benne lelkesek, papok, szinte minden felekezettől, túloldalon meg szakemberek: családterapeutáktól pszichológusokon keresztül szociális munkásokig, sőt jónéhány pedagógus is csatlakozott - hátha van mit tanulni, amit tud használni saját munkájában -, mediátorok, anyakönyvvezetők.

Így tulajdonképpen a családi életre nevelés programjában az Önök „profilja” – ha lehet így fogalmazni - a házasságra való felkészítés, párokkal való foglalkozás. Ugyanakkor ennek is van egy pedagógiai része, amit be lehet építeni a tananyagba?

CSR: Igen. Amit nagyon fontosnak látunk, így, hogy a házassággal foglalkozunk – ahhoz értünk a legjobban –, viszont azt látjuk, hogy vannak olyan képességek, amiket ki kell fejleszteni erre az időszakra már, a korábbi életszakaszban. És itt nem házasságról beszélünk úgy általában, vagy szépen, hanem konkrét dolgokról: tanuljon meg valaki kommunikálni, az érzéseiről beszélni, gondolatait kifejezni, kifejezni a vágyait. Tanuljon meg konfliktust kezelni, tudja azt, hogyan álljon egy problémás helyzethez. Tudjon valaki pénzt kezelni... lehetne tovább folytatni. Egy csomó olyan készség és tudásanyag van, amire szükség van a jó házassághoz, amikre azt mondaná az ember, hogy teljesen civil dologról van szó, mégiscsak rendkívül fontos részei a jó házasságnak. Aztán ezért is találkoztunk a többi CSÉN-essel, és kezdtük együtt a munkát Nagyon szeretnénk látni, hogy az iskolai CSÉN-ben megjelennek ezek a készségek és képességek, illetve ezek fejlesztése.

MG: Annyit még ehhez hozzá tennék, hogy ez volt a kiinduló alap, hogy elkezdtünk párokkal dolgozni, az egész adott egy nem szokványos szemléletet – mert mindenki terápiás szemléletben gondolkodott. Ha valami elromlott, megjavítjuk. Most ebből az újfajta hozzáállásból született egy párkapcsolatra felkészítő tréning-anyag, amit középiskolásoknak dolgozunk ki, Róbert ebben nagyon sok munkát tett le az asztalra, több iskolában kivitelezésre is került. Illetve egy olyan programot is összeállítottunk, ami pároknak szól, Gyűrű-kúrának neveztük el, aminek pont az a lényege, hogy nem a problémás párokat akarja „megszerelni”, hanem amikor még semmi gond nincs, akkor megtanítani őket arra, hogyan őrizhetik meg ezt az állapotot, és hogyan fejleszthetik még tovább. Ez egy 10 részes foglalkozás sorozat, aminek empirikus hatékonyság vizsgálata is van. Tudomásom szerint eddig ez az egyetlen párkapcsolati tréning Magyarországon, aminek van hatékonyságvizsgálata, ami nagyon előremutató eredményeket hordoz magában.

2013-tól a családi életre nevelés minden iskolában a tervek szerint beindul. Önök hogyan gondolják, mi lesz a tananyag? Hogyan lesz egységes minden iskolában? Milyen tankönyvből fognak tanítani? Önök hogyan látják mindennek a megvalósulását?

MG: Én egy kicsit úgy érzem, hogy a legnagyobb lehetőségről lemaradtunk, ami ebben a dologban adódott volna: hogy egy külön tanegységként megjelenjen. Tudomásom szerint úgy kerül bele a tananyaga, hogy a matektanár például megtanít a matekóra keretében családi költségvetést készíteni, a biológia tanár a biológia óra keretében beszél a szexualitásról, az irodalom óra keretében majd olyan olvasmányok kerülnek feldolgozásra, amelyek valamiféle családi értéket közvetítenek. Mindebben van egy dolog, amitől félek: ahhoz, hogy valaki ezt hitelesen tanítani tudja, ahhoz neki személy szerint ebben elkötelezettnek kell lennie. És ha valaki csak ezt tanítja, akkor nagyobb a garancia erre. Nem akarok senkit megbántani, de pl. egy kétszer elvált és alkoholproblémákkal küzdő biológiatanár nem valószínű, hogy ugyanazokat az értékeket fogja tudni képviselni a biológia órán a szexualitás témájában, mint amit egy olyan ember képviselne, aki az első házasságában él, komolyan veszi ezt, kutatta, olvasott róla, tanulta ezt, és olyan szemlélettel rendelkezik, hogy ő abból a rendelkezésre álló órakeretből a lehető legtöbbet ki akarja hozni.

CSR: Ez egy elég problematikus dolog, rengeteg munkaórát beleraktunk a többiekkel együtt önkéntes munkában, hogy egy nagyon jó családi életre nevelő koncepció szülessen meg. Kopp Máriának a vezetése alatt született még ez, ott is már sokat beszélgettünk ezekről a problémákról. Én úgy gondolom, elengedhetetlen, hogy megszülessen egy mértékadó írás ebben olyan emberektől, akik ezen a területen dolgoznak, és gyakorlati ismereteik vannak.

Tehát mindenképpen kellene egy tankönyv?

CSR: Igen, kell letenni egyfajta mércét az asztalra, mert foglalkoztak már ezzel, születtek könyvek, de úgy gondolom, hogy ennyi szakember, olyan sokrétűen, mint ahogy most ezzel foglalkozott, ilyen nem történt még eddig. Tehát mindenféleképp nagyon örülnénk, ha lenne ennek nyoma: nemcsak abban a tankönyv értelemben, hogy legyen leírva egy törzsanyag, hanem nagyon örülnék, ha tréning-szerű, nagyon gyakorlatias foglalkoztatási óravázlatok is benne lennének, hiszen nemcsak tudásról, hanem készségfejlesztésről van szó. Ez már előrelépés lenne akár olyan osztályfőnököknek, akik az óra keretében erre időt szánának. De van még egy nagyon fontos része ennek a kérdésnek. Mert akárhonnán is nézzük, a családi élet egészségének legnagyobb kérdőjele az a pár kapcsolata. Mindig elmondják szakemberek, hogy nem attól függ a gyerekek fizikai-lelki jóléte, hogy a szülők hogyan szeretik a gyerekeket, hanem hogyan szeretik egymást. Az a gyermek, aki lát egy jó példát, családot, jó párkapcsolatot, ő fogja tudni továbbvinni. Ezért a tanártól nehéz is bizonyos dolgokat megtanulni. Ezért én is úgy gondolom, hogy szélesebb körben kell nézni a CSÉN-t. Szerintem nagyon hiányzik Magyarországon az, hogy a házasságra készülő pároknak kezébe jusson egy olyan anyag, vagy lehetőség egy tréningre, ami őket ebben megelőzés-jelleggel segíti. Úgy

járunk általában a Gyűrű-kúrákon, hogy a hölgyek lelkesebben, a férfiak gyanakodva érkeznek, de mire véget ér a 10 alkalom, a férfiak a sokkal motiváltabbak, azt mondják, ez milyen jó volt. Úgy gondolom, vannak erre példák a világban, az angolszász államokban van például lehetőség arra, hogy a házasságkötési díj felét elengedik, ha beiratkoznak valami elfogadott szakmai háttérű kurzusra. Ez megint egy olyan vakfolt a a CSÉN rendszerben, amivel nem nagyon foglalkoztak, pedig mindenki tudja, ennyire fontos elem.

A tanórákba beépített anyagon kívül milyen iskolai keretben működő, de nem a tanórák 45 percébe tartozó formáját tartják elképzelhetőnek a CSÉN-nek?

MG: egész biztosan megvalósítható tömbösített tréningek formájában, mint egy kommunikációs tréning, de itt sem arra kihegyezve, amit esetleg az üzleti világban tudnak hasznosítani - mert nagyon sok jó tréninganyag létezik, ami asszertivitást tanít, hogyan tudunk egyéni érdeket képviselni – hanem párkapcsolati kommunikációra. Vagy konfliktuskezelési tréning formájában, akár 3-4 órát eltölthetnek délután gyerekek együtt. De én azt gondolom, hogy a tanórákon belül is vannak olyan egységek, amelyek annyira kihasználatlanok! Az egyik gimnáziumban minden héten van egy óra tánc-dráma óra. Megkérdezem őket mit csináltak ezeken az órákon? Semmit, ülünk, vicceket szoktunk mesélni... tehát vannak olyan tantárgyak, amelyekből hatalmas dolgokat ki lehetne hozni, ha megfelelő ember ülne ott és megfelelő tartalommal töltené meg. Például ezeket az üresjáratokat hogyha kihasználnánk, akkor itt megnyílna egy nagy lehetőség.

CSR: ezen kívül feljebb, felsőoktatásban van az a korcsoport, akik már párkapcsolatokat létesítenek, visznek tovább. Úgy gondolom ez más közeg is, ott is érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen általános műveltségi órák keretében lehetne esetleg ösztönözni, hogy ilyesfajta ismeretek elsajátítására is legyen lehetőség.

MG: Szerintem nyári táborok tematikájába is jól beépíthető lenne.

Ideális esetben akkor önálló óra keretében kellene tanítani ezt a tárgyat, nem más órák részeként?

MG: Én úgy gondolom, hogy ez lenne az ideális, mert ez szavatolná, hogy az az ember áll ott, aki tényleg elkötelezett. Ha valamiben nem hiszek, akkor valószínűleg nem fogok éveket áldozni az életemből, hogy ezt megtanuljam, képesítést szerezzek – szemben azzal, hogy ha egyébként elkötelezett vagyok a saját tantárgyamban, de ezt a „nyakamba varrják”, hogy ezt is tanítanom kell, akkor ott egészen már hozzáállás, etikai tartalom, szakmai tartalom jelenhet meg.

CSR: Hozzátenném, hogy két részre választanám ennek a tárgynak a tanítását. Ahogy említettem vannak készségek-képességek, amit be lehet építeni egyéb tantárgyakba is –

kommunikáció, konfliktuskezelés, amelyek nagyon fontosak és el kellene kezdeni tanítani minél korábban, annál jobb. Amikor azonban megérnek arra, hogy komolyabb dolgokkal foglalkozzanak, akkor viszont elengedhetetlen lenne egy ilyen tárgy, amelynek a keretében a fiatalok egy évben mindenképp foglalkoznak ezzel, hogy egész képet tudjanak alkotni a családról. S hogy miért fontos, amit Gábor is említett, hogy más tanároktól nem feltétlenül lehet elvárni: úgy gondolom, hogy a diákoknak nagy része nagyon nehéz családi háttérrel érkezik. Sokan elvált szülők gyermekei, a statisztikák azért ez mutatják, amúgy is gondok vannak, nem optimálisan működnek, s ezt a gyermekek egyből érzik, és jelzik is. Egy általános tanárszakra végzett személy tanul pedagógiát, pszichológiát, de nem arra van kihegyezve, hogy a gyerekek lelki gondozója legyen. Ez nem csak a CSÉN szempontjából, hanem a gyermek lelki-pszichés egészsége szempontjából is fontos lenne, hogy van egy ember, aki ehhez ért. Tud velük beszélgetni, megoldást tud nekik adni arra, hogy hogyan kezeljék saját problémáikat. Ezért gondolom, hogy fontos lenne, hogy külön tárgy legyen, mert egy megfelelő szakember segítségével sok feszültséget lehetne kezelni, ami talán hatással lehet a többi órán való teljesítményükre is.

MG: igen a személyi kompetencia kérdése nagyon fontos, mert az egész nagyon erősen bizalmi kérdés. Ha egy gyereknek problémája van, nem biztos, hogy oda fog menni – bármilyen szimpatikus legyen is – egy matematikatanárhoz csak azért, mert az órán erről beszélt. Ehhez kell valaki, akiről tudom, hogy ezt megéli, komolyan gondolja, elfogad engem és kérhetek tőle tanácsot. Ezt Róberttel rendszeresen megtapasztaljuk, amikor már párokkal dolgozunk: vannak olyan párok, akiknek szinte az első randevújától a 2-3. gyerekig vannak rendszeres visszacsatolásink, mert attól kezdve, hogy egyszer néhány órát együtt töltöttünk, átbeszéltünk dolgokat, segítettünk fontos döntések meghozatalában, egy olyan bizalom alakul ki, ami természetessé teszi azt, hogy ha bárhol elakadnak, van kihez fordulni. Biztos vagyok benne, hogy nagyon sok terápiás órát és válást meg tudunk ezzel előzni.

Ideális esetben van erre akkor egy megfelelő pedagógus. Mennyire látják azt reálisnak, hogy 2013 őszétől ezt oktatni lehessen, hiszen nagyon szűk az idő arra, hogy minden tanárt kiképezzenek. Úgy fog-e ez elindulni, ahogy tervezték? Önök hogyan látják?

MG: Most egy nagyon ideális helyzetről beszélünk, hogy minden iskolában legyen egy főállású pedagógus, aki ezzel foglalkozik – ez nyilván nem reális ennyi idő alatt. Nagyon pesszimista sem vagyok azonban, mert nálunk már harmadik éve folyik képzés ebben a témában, és ez nemcsak egy gyors képzés, hanem egy két félévből álló posztgraduális képzés, amellyel egy teljes értékű diplomát kapnak azok, akik egyébként már tanári vagy védőnői képesítéssel például rendelkeznek. A lehetőségek megvannak. Azt gondolom, ha emellé a

döntéshozatali szándék is odaáll, és egy értékrend melletti elköteleződés is, akkor azt gondolom, egy néhány éves időszakot kell áthidalni azzal, hogy gyorsabb ütemben képezzenek embereket, és megtalálják azokat, akik átmenetileg ezt több iskolában is képviselik és oktatják – hiszen nem olyan hatalmas az óraszám, hogy egy ember csak egy iskolában lehetne. De ha ez bekerülne a főiskolai tanárképzésbe is, mint önálló egység, CSÉN tanárokat is képeznének, ha doktori programot hirdetnének, és önálló kutatások jöhetnének létre – miért ne válhatna ez mondjuk 5 éven belül egy önálló diszciplínává Magyarországon?

CSR: A tanárok szerintem nagyon érdeklődőek a dolog iránt, mert ez érinti őket személyesen, ezt vesszük észre. Tehát ők is szívesen tanulnak a maguk részére is ezen a területen. Illetve hozzátenném, hogy például ott van a FÉK-es csapat, ők már vagy 7000 tanárt képeztek 2 napos képzéseken saját anyagaik használatával. Tehát én azt látom, hogy azért vannak emberek már a rendszerben, akik ezzel tudnak vagy motiváltak foglalkozni.

És a gyerekek mellett mennyire tartanák fontosnak kifejezetten a szülőkkel foglalkozni?

MG: Nekünk a képzésünkben is van egy különálló tantárgy, amit egy szemeszteren keresztül tanítunk: a szülőkel való foglalkozás. Nyilván nehéz helyzetben az a gyerek, aki az iskolában – az ideális esetben különálló - CSÉN órán kap egyfajta szemléletet, értékrendet, egyfajta készség-készletet, és amikor hazamegy, akkor az egészet elfelejtheti, mert teljesen már dolgok működnek. Azt gondolom, itt több irányba kellene egyszerre hatni. Egy „kultúrát” kell teremteni a normális családi életnek Magyarországon, és ennek több szegmense lenne. Egyik szegmense az, hogy az iskolában a gyerekeket tanítanák a CSÉN-ben, egy másik az, amit mi kezdeményeztünk 2010-ben, sajnos magyarországi támogató nem volt rá, de egy külföldi nagy pályázat segítségével kiadtuk a Gyűrű-kúra című könyvet 20.000 példányban, amit az anyakönyvi hivatalokban ajándékba adtak a házasságkötésre jelentkező pároknak. 2010-ben 200 anyakönyvi hivatalban osztogatták ezeket, így az abban az évben házasságot kötött párok jó 60-70%-a ezt megkaphatta. Ilyen szemléletformáló tevékenységekre lenne szerintünk szükség, amelyek minden szinten ugyanazt az értékrendet követnék, és megcéloznák a változásokat.

Az iskolának kell ebben legyen szerepe, vagy inkább egy szélesebb körben lehet a szülőket elérni?

MG: én szélesebb körben tenném. Természetesen az iskola is egy nagyon jó lehetőség, de csak ha a saját gyerekeimre gondolok, és látom azt a küzdelmet, amit az osztályfőnök folytat, hogy legalább a szülők fele jelenjen meg egy szülői értekezleten, amiből mondjuk, egy van egy félévben, akkor ennek a realitása elég csekély. Tehát azt gondolom, hogy szélesebb

összefogásra van szükség, mint amit maga az iskola önmagában megtehet. Ha több oldalról kapják ezeket az impulzusokat, akkor biztos, hogy sokkal nagyobb esélye van.

CSR: Akkor kell megragadni az alkalmat, amikor motiváltak az emberek! Amikor már ott van 2-3 gyerek, 2-3 szülői, munka, gyerekre ügyelni, rohanni, alig van idő aludni, akkor már nagyon nehéz erre találni időpontot. Ilyenkor már azt szokott lenni, hogy akkor jelentkeznek az emberek, amikor már baj van. És az a probléma, hogy baj van, és későn jelentkeznek, mert egyszerűen nincsen rálátásuk a helyzetükre. Amikor már azt látják, hogy szétesik a család, tenni kell valamit, akkor nagyon nehéz már a szakembernek is. Éppen ezért lenne fontos, hogy az embereknek meglegyen az a tudás-rálátásuk a „párkapcsolat szakmára” saját életükben, hogy azt mondják, ezek a fontos dolgok, ezekre kell odafigyeljek, és ha gond van, akkor ide fordulhatok. Így ha gond is lesz, akkor időben fordulnak segítséghez. Ehhez kell az a bizalmi kapcsolat, amiről Gábor is beszélt. Ha megvolt az iskolában az az élmény, hogy igen, tudom, valamit mondtak nekünk, hogy ezen a területen lehet mit tenni - vagy még jobb, ha a párkapcsolati felkészítésen emlékeznek, hogy volt valaki, aki beszélgetett velük -, akkor vissza fognak ide fordulni. Ez nemzetközi statisztika szerint is így van: Azok a párok, akik készültek a családi életre még házasságkötésük előtt, azok később visszafordulnak gond esetén, és ez egy hihetetlen plusz, amit nem lehet kivenni a képből.

MG: Lehet, hogy nagyon idealisztikusan hangzik, amit mi itt elmondtunk. Nem várunk mi olyat, hogy mindenki, aki házasságra készül, az pszichológiai egyetemet elvégezzen. De ha csak egy férj a feleségéhez annyit értene, mint az autójához. Vagy egy feleség csak annyit értene a férjéhez, mint a különböző élelmiszerek összetevői között az E betűkhöz, akkor azt gondolom, hogy már egy óriási dolog történik, ami alapvetően megváltoztatja az emberi kapcsolatokat. De nem értünk hozzá. És nem is akarunk, mert úgy gondoljuk, hogy ez magától működik. A válási statisztikák pedig mit mutatnak? Tavalyi évben 36000 házasságkötés, és 24000 válás. Nem működik magától.

Még egy utolsó kérdésem lenne: Önök hogyan látják a CSÉN jövőjét? Fog-e esetleg továbbfejlődni, és hogyan lehetne?

CSR: Amint említettük azt nagyon szeretnénk, ha önálló anyaggá válhatna bizonyos korosztályokban az iskolában, és ha legalább bizonyos részeit be lehetne vinni önálló foglalkozásba. Szülőkkel és házasságra készülő párokkal kapcsolatban látnám nagyon fontosnak, hogy valamilyen módon összefogás legyen, mert ha bent marad csak oktatási problémaként a kérdés, nem pedig társadalmi szemléletben, egészben nézzük, akkor mindenféleképpen csak félmunka lesz. Ezért fontos, hogy ami az egész életünket végigkíséri gyerekkortól nagypapa korunkig, ahhoz minden helyen megkapjuk az impulzusokat.

MG: nyilván az első dolog nagyon széleskörű kell, hogy legyen, ezért is tartjuk fontosnak a kezdeményezést, hogy a Károli Egyetem most megkapta az akkreditációt erre a 40 órás programra, amivel tényleg tömegeket lehet rövid idő alatt megszólítani. Én nagyon bízom benne, hogy ezt sikerül is elérni, és nem csak a Károli Egyetem, hanem más felsőfokú intézmények is ebbe bekapcsolódnak. Mi magunk is ebben nagyon érdekeltek vagyunk. És ha már felületi szinten egy nagy embertömeg megérintődött ezzel, akkor biztos vagyok benne, hogy mindig meglesznek azok az emberek, akiknek a lelkével ez valahogy rezonál és azt mondják, hogy „ez az amire vártam és ebben szeretnék kiteljesedni”. Számomra fontos, hogy ezzel párhuzamosan akkor tényleg beinduljanak olyan önálló felsőfokú képzések, amelyek irány irányultságú szakembereket bocsátanak ki. Miért ne lehetnének doktori iskolák, melyek családi életre nevelő szakembereket bocsátanak ki? Miért ne lehetnének olyan MA képzések, amelyek ezzel kapcsolatban tesznek le újabb kutatásokat, ismeretanyagokat az asztalra? Miért ne lehetne ennek egy önálló szaklapja? Miért ne lehetnének tudományos társaságok, amelyek azután tényleg egy komoly társadalmi befolyás hátszelével tudják ezt az egész dolgot képviselni? És ha ez megtörténik, akkor hosszabb távon – én ezt az álmomat csak dédelgetem, hogy akár egy önálló óra keretében is -, ha ezt már kellő számú ember fontosnak látja, akkor megvalósulhat.

IV. Dr. Buda Béla

Ön miben látja a CSÉN lényegét?

A családi életre nevelés kísérlet arra, hogy a párkapcsolatok és a család válságjelenségeit egy családbarát társadalom- és népesedéspolitika a köznevelés keretében is megoldani és megelőzni próbálja, minden fiatalra kiterjedő módon.

Mikor, s miért kezdett el ezzel a témával foglalkozni? Mi állította az ügy mellé?

A megindult kezdeményezés fontossága nyilvánvaló számomra, így azt támogatom, bár a pedagógiai megközelítéssel nem foglalkoztam, de összetevőiben a mentálhigiéné, az iskolai egészségnevelés és drogmegelőzés ill. a szexuális nevelés terén a hatvanas évektől kezdve tudományos munkát fejtettem ki.

Ön szerint mennyire lehet egységes az oktatás? (Mit és miből fognak tanítani? Mi az amit minden szereplő számára fontos lehet ebben a témában továbbadni?)

Nagyon nehéz kérdés. Tudomásom szerint ilyen koncepció szerint köznevelésben hasonló kísérlet nem történt a világon. Nincsenek tehát modellek, elfogadott módszerek, hatásvizsgálattal megalapozott programok. A CSÉN terveit nem előzték meg kutatások. Szerintem ez hiányosság, amely miatt az egységes bevezetés kockázatos, hiába a tervezett 40 órás tanárképzési felkészítés. Tanterv önmagában lehet egységes, de a hirtelen és teljeskörű bevezetés a szocialista nevelésügy automatikus hagyománya, egyfajta voluntarizmus. Lehetne különböző modelleket indítani, melyeket azután hatásaikban elemezve közelebb lehetne jutni optimális egységes programokhoz. Kétséges, hogy van-e értelme az egységességet hangsúlyozni vagy erőltetni. Ma sokféle iskolatípus létezik az országban, ezekben a tanulók különböző családi értékelvek szerint választódnak ki. A vállaltan valláserkölcsei iskolák tanulói integrált családokból kerülnek ki, amelyekben az erkölcsi nevelés megfelelő és a családi élet természetes mintái megvannak, ezek tudatosítása és megerősítése könnyebb, mint az átlagos iskolákban, amelyekben a tanulók nagy része felbomlott, egyszülős vagy rekombinált családformákban él, morálisan elégtelenül szocializált, deviáns motivációkat hordoz.

A tananyagról, tankönyvről nincs tudomásom.

Farkas Péter írása helyesen emeli ki, hogy a párkapcsolatok és a házasság labilitása és patológiája az alapkérdés. A legfontosabbnak ezért a párkapcsolatra való felkészítést érzem. Nem értek egyet az önismeret hangsúlyáról, egyrészt ez minden nevelési vetületben fontos, de a folyamatosan és gyorsan változó ifjúsági korcsoportokban ennek nincs olyan jelentősége, mint felnőttkorban. Ennél fontosabbnak tartom az empátia készségét, a másik iránti tisztelet és elfogadás értékét, a segítség és támogatás kultuszát, az erőszak minden formájának elutasítását, de ezek a társas lét általános etikai feltételei, a párkapcsolat szempontjából ehhez a másik nem biológiájának és lelkületének ismerete, a partner iránti felelősség, a szexualitás kompetenciája (az intimitás, a pszichoszexuális kölcsönösség, a fogamzásgátlás és családtervezés és a nemi úton terjedő betegségek megelőzése) a fontos „tananyag”. Ezt nagyon nehéz tematizálni, és valóban hatékonyan formálni, ezzel szemben a családok és a pedagógustársadalom elhárítóan viszonyul, álszemérmes, emiatt mint nevelő hiteltelen. Ez már a hetvenes évek közepén sem tudott megvalósulni és a rendszerváltozás óta a pedagógia története teli van műbotránnal, konzervatív tiltakozással minden próbálkozással szemben. Ha továbbra is elhallgatás, elfojtás, kettős beszéd marad a pedagógiában, akkor kérdéses, van-e értelme a CSÉN-nek (olyan korszakban, amelyben a fiatalokat az internet révén rengeteg erotikus inger és ellenőrizhetetlen „nevelő” befolyásolás éri).

Nem más tantárgyakba integrálva (Életvitel, Etika), hanem önmagában van-e értelme oktatni a tárgyat?

Erre nem tudok válaszolni. Ezt lenne pl. fontos kipróbálni. Más tantárgyakban az említett tanári és szülői hárítás jobban érvényesülhet a lényegi tartalmakkal szemben. Nagy a veszély, hogy más tantárgyak common sense jellegű (félő, csak verbalizmusokból álló vagy unalmas, deklaratív) tartalmai a családi életre nevelés (kapcsolati, szexuális, lelki problémakezelő, stb.) lényegét hitelteleníti (pl. családi gazdálkodás, valláserkölcsei tételek, stb.).

Milyen tanórán kívüli formák megvalósulását tartja elképzelhetőnek?

Elképzelhetetlennek tartom, hogy pl. a gyermekvállalást tantermi kommunikációs keretben hatékonyan lehetne propagálni. Viszont számos országban bevált, hogy gyerekeket (gyakran elsősorban lányokat) 10 éves kor körül újszülött osztályokra és nevelőotthonokba vagy nagycsaládok otthonába visznek, ott a gyermekek gondozásának egyes mozzanataiban részt vehetnek, a gyerekeket kezükbe vehetik. Ennek komoly imprinting jelentősége lehet, és

sok óra „prédikációnál” fontosabb hatást gyakorolhat. Nem szabad elfelejteni, hogy a mai felnőtt korosztály csupán kis részlete ismeri családi tapasztalatból a kisgyermekek ápolását és fejlesztését. Általában a CSÉN-ből nagyon hiányzik a fejlődéslélektani szemlélet és ismeretanyag. Sok más látogatásos és participációs lehetőség adódhat a közösségben, környezetben, ezeket érdemes számításba venni és felhasználni (és ez is a differenciált programok mellett szól).

Szükségesnek tartja-e a szülőkkal való foglalkozást is (nem csak a fiatalokkal) felnőttképzések révén?

A szülők valamilyen bekapcsolása elengedhetetlen, mert lehet bennük ellenállás ill. leértékelő viszonyulásuk a programok hatékonysága ellen hat. Támogatásukat meg kell nyerni, esetleg közreműködésüket lehet mozgósítani (pl. vigyék el a gyerekeket az ismerős nagy családokba, hozzák össze a lelkészek vagy egyházi aktivisták által szervezett családerősítő összejövetelekre, stb.) Szerintem felelős tanára kell lennie a témának, közvetlen az igazgatóhoz kötve, és szoros együttműködésben az osztályfőnökkel, akármilyen konstrukcióban is vezetik be a tárgyat. Neki kellene felvenni és fenntartani a kapcsolatot a szülőkkal. Szóban említettem, hogy konfliktusforrás, hogy a tárgy kritikusan kapcsolódhat vissza a létező (többnyire problematikus) családi helyzetbe, ezt is neki kell kezelnie. Ezért is kellene szabadság az iskoláknak (az egységesség erőltetése helyett) a helyi lehetőségek feltárásban és felhasználásában, hiszen nem mindenütt vannak megfelelő nagycsaládok és készséges intézmények. Optimálisan a szülőkkal kellene megszerveztetni ezeket a kapcsolatokat. A szülőkkal való kapcsolat ügye eszembe juttatja, hogy ma a nyugati világban az ún. participációs elv az irányadó a társadalompolitikában és ennek szakpolitikáiban, így az oktatáspolitikában is. Ez különösen az új és életorientált iskolai nevelésben használatos. A CSÉN par excellence ide illeszkedne, a szülők bevonása előnyös.

Mennyire látja reálisnak a 2013. szeptemberi bevezetést?

Általános és egységes bevezetést meggondolandónak tartok, jól előkészített programok megindulása viszont fontos lenne, ezek tapasztalatai átadhatók vagy általánosíthatók.

A saját munkássága hogyan járulhat hozzá a megvalósításhoz? (Milyen a jövőképe a CSÉN megvalósulásával kapcsolatban?)

A program „mozgalmi” részében nem vagyok érdekelt, szaktudományi téren a közreműködő szakemberek számára szívesen nyújtok segítséget. Általában a kapott anyagokból a CSÉN-t illetően nemcsak a fejlődéslélektan hiányzik, de korszerű nevelés- ill. iskolaszociológia is, nincs korszerű pedagógiaelméleti megalapozás, stb. Szóval, itt még sok fejleszteni való lenne.

V. Grész Gábor – Fiatalok az Élet Küszöbén

Miben látja a Családi Életre Nevelés lényegét?

Hát ez egy nagyon komplex feladat, mert normálisan a Családi Életre Nevelés megtörténne, ahogy felnövünk a családban és ott kell megtörténnie, tehát ott. Alapvetően modellekből tanulunk, meg megfigyelésből, nem pedig instrukciókból, és hogyha viszont hiányzik a modell, meg a megfigyelés, akkor jobb híján belépnek instrukciók és olyan emberektől kell, hogy belépjen, akikkel kapcsolatban áll a gyerek. Mondjuk, ez leginkább az iskolában történik meg. Tehát normálisan az iskolának nem lenne feladata szerintem a CSÉN, kényszerhelyzet amiben vagyunk, mert egész egyszerűen széthullottak a családok, nincsenek, vagy hát jó részben széthullóban vannak, meg van egy hihetetlen erózió, ami történik az egész társadalomban, erkölcsileg is, értékrendben is és nem látom, hogy valami olyan lépett volna a helyébe, ami megfelelő módon ezt tudná pótolni, és ennek kapcsán egészséges gyerekek és egészséges felnőttek nőnének fel, vagy valamiféle olyan modell alakulna ki, amire azt mondhatnánk, hogy „Hát ez jobb, mint a család”. Tehát ilyen nincsen. Azt viszont látjuk, hogy a család az darabokra hullik, és ezer felé van cincálva. Úgyhogy én abban látnám a lényegét a CSÉN-nek, hogy ha valahogy elő lehetne segíteni azt, hogy a családokat meg lehetne tartani, a családokat lehetne erősíteni. Na most itt generációk sérültek ezen a területen elég rendesen, hát ez visszamegy ugye a kommunizmusba is, tehát amikor már a társadalom elindult abba az irányba, hogy nem a család a legkisebb egysége a társadalomnak, hanem az egyén. Innentől kezdve minden én-központú lett és nem közösség-központú. Tehát én azt látom, hogy elsődleges színtere az lenne, hogy valahogy a családokat kellene erősíteni. Na most hát sajnos sok környezet ezt nem bírja. A másodlagos színtér az iskola, mert ott találkozunk felnőttekkel, na most ehhez viszont szintén az kellene, hogy az a felnőtt, aki találkozik vele, az tudjon olyan modellt adni neki és ne mondjuk a nyolcadik párkapcsolatában vergődjön és hát csak egy harmadik színtere lehet az az anyag, amit átadunk a számukra. Tehát azt mondom, hogy a család elsődlegesen, aztán az őt körülvevő felnőttek és az ő modelljük, az ő figyelmük, törődésük a gyerek felé, és csak harmadsorban az a fajta anyag, vagy bármiféle segédeszköz. Itt nem csak anyagra gondolok, lehetnek segítő csoportok, klubok, iskolán kívüli foglalkozás, stb.

Mikor kezdett el ezzel a témával foglalkozni?

Hát mi 20 éve foglalkozunk gyakorlatilag, most lesz 20 éve, hogy elindítottuk ugye ezt a „Fiatalok az élet küszöbén” (továbbiakban FÉK) nevű programot. Gyakorlatilag abból a megfontolásból, hogy rengeteg olyan szűkséget van a fiatalok életében, ami egész egyszerűen egy vákuumban történik, tehát mivel nincs körülöttük egy olyan támogató család, nagyon sok esetben, és a társadalom felnőtt rétegei is válságban vannak. Ők maguk sem tudják a választ a saját kérdéseikre sem ebben az egész változó társadalmi rendszerben, ami hát most már sok-sok éve tart, évtizedek óta tart. Egy olyan életkori helyzetben, amiben a fiatalok vannak, itt elsősorban a tinédzser korosztályra gondolok, amikor természetes velejárója a változás, a fizikai változás, az érzelmi és lelki változás, ha mindez egy olyan morális és kapcsolati, és értékrendi válságban történik, amiben a társadalmunk van, ez a normálisan, amúgy is változásokkal telített nehéz időszak még inkább felnagyítódik. Ezért kezdtük el ezt a programot, hogy segítsünk nekik válaszokat adni. Tehát van egy anyag, amivel foglalkozunk, de elsősorban azzal, hogy klubokat, segítő csoportokat és felnőtteket is bevonva képezünk, meg kortársképzőket, ami azt jelenti, hogy elsősorban azt a generációt próbáljuk bevonni, akik már túl vannak ezen a tinédzser koron. Tehát például nagyon sok egyetemistával foglalkozunk, akik segítenek a középiskolásoknak, mert az pont az a generáció, akikre még felnéznek, és akikre úgy tekintenek, hogy előttük járnak és valahogy túléltek. És segítenek abban, hogy modelleket lássanak, kapcsolatokon, személyes kapcsolatokon keresztül. Tehát ezért indítottuk el ezt az egészet meg kezdtük el, ugye nagyon kicsibe, pedagógus képzéstől kezdve sokféle ága van ennek, amit csinálunk.

Igen, ehhez kapcsolódik a következő kérdés, hogy a CSÉN múltját hogyan látja? Mert ugye egymástól független szervezetek működtek.

Hú hát ez egy jó kérdés. Mi alapvetően a Hortobágyi Ágiékkal dolgozunk elég szorosan, tehát őket így jobban ismerem. A Csizmadia Robiéknek a munkáját is valamennyire ismerem, ők elsősorban a párkapcsolat, a házasságra való felkészítéssel foglalkoznak, az Ágiék nagyon hasonlóval, tehát egymás anyagait is használjuk. Hogy a múltját hogy látom... Hát én azt gondolom, hogy mi, akik hasonló alaptól indulunk ki, hasonló értékrendi alaptól, azok úgy egymásra találtak. Ez egy elég laza, de ugyanakkor szövetségi kapcsolat. Nem egy napi kapcsolatról van szó, de én azt gondolom, hogy ebben a témában kulcsfontosságú az, hogy értékrendi...tehát az értékrendi alapunk és meggyőződésünk az azonos legyen. Ez azért fontos, mert az, hogy hogyan definiáljuk a szükségletet és hol látjuk a szükségletet, és hol látjuk a megoldási lépéseket, ebben hogyha nincs értékrendi egyezés, akkor lehetetlen...tehát többfelé fogunk menni. Eljárunk egymás képzéseire, segítjük egymás képzéseit...hát

elképesztő forráshiánnyal küzd mindez, nem csak anyagi, de emberhiánnyal is, *alkalmas* emberi kapacitásban hatalmas szükségletek vannak. Úgyhogy egy kicsit ilyen szélmalom harc...próbáljuk erősíteni egymást, de...

A tananyagnak mi a lényege? Mit és miből, milyen könyvekből fognak tanítani?

Mi használunk egy, ugye amit mi készítettünk, egy 3 kötetes FÉK tanári kézikönyvet. Ez egészen az önismerettől, a barátságon keresztül, az érzelmi intelligencián át, szexualitás, konfliktuskezelés...sok mindent felölel. Most már 62 országba jutott el a program, van kínai változat is. Kínában például oktatási program lett az elsőszámú egyetemen, 6 munkatársunk van kint, aki végzi, csak az elmúlt 2 évben több mint 100 diáknak tartottak ilyen jellegű előadásokat és próbálnak utána klubokat szervezni, de hát ez egy hatalmas munka, de működik ez a környező országokban is. Mi is elsősorban ugye pedagógusokon keresztül próbálunk eljutni a diákokhoz, de ennek... van ebben egy anyag rész, tehát megpróbáltuk összeszedni, hogy mi az, amiben információt kell adni.

Igen és engem ez is érdekelne, hogy mennyire lehet egységes ez? Önök is képviselnek valamit, Hortobágyi Ágiék is, de mi az a legkisebb közös nevező, ami fontos, hogy mindenhol megjelenjen?

Az gyakorlatilag a... tehát ők teljes egészében használják a mi anyagunkat, mi is jó részben használjuk az ő anyagukat, tehát olyan nagy...ők egy jelentős pluszt tettek hozzá, többet is, de ami a leghangsúlyosabb az a természetes családtervezés, mi ezzel a résszel nem annyira foglalkozunk, de nem azért mert nem értünk vele egyet, hanem mert mások a hangsúlyok, meg azok a szükségletek, amikkel mi szembetalálkozunk. Gyakorlatilag mi ugye heti alkalmakat szervezünk középiskolásoknak és egyetemistáknak is. Most hétvégén volt egy diák hétvégénk, majdnem 200 diák jött el, Siófokon, tehát csomó közösségi, kiscsoportos, rengeteg kiscsoportos dolgot szervezünk, azon túl hogy előadásokat is tartunk iskolákban. Tehát azok csak belépők. Maga a tartalom az csak egy belépő arra, hogy elindítsunk valamiféle kommunikációt a diákokkal, mert a hallott információ az felkeltheti az érdeklődésüket, de nem okoz életváltozást anélkül, hogy lenne egyfajta mentori rendszeres foglalkozás, kiscsoportban, kortársakkal, egy kortárs vezetővel, vagy egy kicsit idősebb vezetővel. Tehát abban van a kulcs. Az anyag egy segítség egy pedagógusnak akkor, amikor ilyen témáról akar beszélni, mert látja, hogy van egy ilyen szükséglet és mi is járunk rengeteget a munkatársainkkal előadásokat tartani, de ez gyakorlatilag csak egy ilyen átvezető oda, hogy na akkor menjünk mélyebbre ebben, de ez ilyen érdeklődés felkeltés. „Húú nem is

gondoltam, hogy a szex az annyi, hogy bejön valaki és egy banánra felhúz egy óvszert, hanem van egy érzelmi, meg kapcsolati, meg lelki, meg egyéb aspektusai ennek.” Vagy hogy „Nem is tudom, hogy miért nem tudom a konfliktusaimat megoldani...a másik miért nem olyan, mint én.” Szóval borzasztó, tehát hihetetlen dolgokkal vannak. A saját gyermekeim környezetében is vannak, van egy majdnem 18, meg meg majdnem 15, meg egy 10 éves gyermekem és látom, hogy gyakorlatilag az osztályukban alig van olyan, ahol egybe család van. Ott is nagyon sok, a legtöbb helyen sok sebből vérzik és látom, hogy miket posztolnak ki facebookon, 14 évesen a fiam osztálytársa föltesz olyan képet, amin egy másik lánnyal csókolózik és 14 éves...szóval, hihetetlen, rettenetes. És ez egyházi gimnázium.

Tudom, az én húgom is egyházi gimnáziumba jár és ott is ezek vannak.

És egy jó nevű katolikus egyházi gimnázium. És a szülők is, még a legjobb szándék mellett is tehetetlennek érzik magukat mindezzel szemben. Úgyhogy ez egy kicsit szélmalom harc. Hát én úgy tekintek rá, hogy ha egyet meg tudunk menteni, az egy lélek. Tehát nem tömegekben gondolkozom, hanem személyekben. Az a politika dolga, hogy tömegekben gondolkozzon, hogy ők mennyire tudnak ebben., de azt gondolom, hogy az emberek kapcsolatokban sérülnek és kapcsolatokban tudnak csak gyógyulni, de ha valahogy a kapcsolatokat nem lehet gyógyítani, akkor semmit.

És milyen tanórán kívüli formák megvalósulását tartja elképzelhetőnek?

Hát amit csinálunk, nekünk abban vannak tapasztalataink, egyrészt nagyon sok ilyen...amikor megtartjuk az órákat, utána mindig, tehát kulcsfontosságú, hogy ne úgy menjünk be, hogy ez erről a tanóráról szól, hanem ez egy belépő. Tehát szervezünk, utána meghívjuk őket egy beszélgetésre például a szomszéd mekibe. És akkor ebből próbálunk kiscsoportokat formálni és rendszeresen találkozni velük. Vannak rendszeres heti, van egy középiskolás rendszeres heti alkalmunk, de tucatjával vannak ilyen kiscsoportok, amik formálódtak, középiskolások és egyetemisták számára is, de ezek a kiscsoportok találkoznak hetente 1x és csomó jópofa dolgot csinálunk. Van egy előadás része, de az egy minimális része, de inkább csoportbeszélgetések témákról, jópofa dolgok történnek. Van ezen kívül egy évben csinálunk ilyen hétvégéket és vidékről is jönnek diákok, van egy nyári táborunk, ami egy 3x 1 hetes turnusban zajlik és hát nagyon sok ilyen személyes mentori...ja hát meg vannak pedagógus képzéseink, ez az amit tudunk jelenleg.

A CSÉN-t mint önálló tantárgyat lenne értelme tanítani?

Hát ez egy nagyon nehéz kérdés, mert itt nagyon sokat lehet veszíteni, meg lehet nyerni is. Én nem feltétlenül az önálló tantárgyban látom a megoldást. Következő a félelmem: Minden tiszteletem a pedagógusoké, de a jelen pedagógus generáció és a képzési rendszer egyáltalán nincs felkészülve arra, hogy ezt kezelje. Tehát egy tantárgyat benyomni nekik ebben az erkölcsi, családi, érzelmi, pszichológiai állapotban... Én ott kezdeném, hogy a bejövő pedagógus hallgatóknak kellene valamiféle...nem is képzést...van ennek egy anyag része, és van egy, hát ezt mondtam, hogy egy terápiás része. Tehát ők maguk is jönnek bizonyos hátterekből és valahogy a 3-5 év során, amíg bent vannak a képzésükben, ők nekik is gyógyulni kéne, hogy egészséges személyiségként tudjanak kikerülni. És ennek a keretében, amiben kiscsoportos terápiák vannak, kellene egy csomó mindennek megtörténnie, kellene felkészíteni őket arra, hogy ha odateszünk mellé egy anyagot, akkor ők ezt lelkesen is, elkötelezetten is és megfelelő tudással tudják ezt átadni. Ezekben a dolgokban olyan emberi képességekre is szert kell tudni tenni, hogy hogyan lehet a gyerekeknél az érzelmi sérüléseket kezelni. Tehát majdnem egyfajta pszichológusi képzettség is kell, hogy valami minimális módon, legalább az ő személyiségük egészséges legyen, egy megfelelő modellt tudjanak adni, megfelelő motivációval. Számtalan olyan helyzet van, hogy jön oda hozzánk gyerek 1-1 ilyen beszélgetés vagy előadás után és...ilyen horror sztorikat hallunk. Na most ha egy pedagógusnak nincs meg a kapacitása, felkészültsége és az elkötelezettsége arra, hogy odaálljon és nincs mögé téve akár egy támogató rendszer is, ahova be lehet vinni ezt a gyereket, hogy segítséget kapjon, akkor semmi más nem marad belőle, mint egy anyag, amit utálni fognak, vagy hülyén fognak átadni és nem fog átmenni. Hatalmas szükség van, de én nem elsősorban az anyag oldaláról közelíteném meg. Remek anyagokat össze lehet rakni és van szerintem megfelelő tapasztalat is már különböző helyeken, részben nálunk is már, de szerintem sokfelé, meg külföldön is, de hogyha egy egész rendszert nem teszünk mellé... Például csak egy sztori: Kisvárdán tartottunk előadást, odajött utána egy gyerek, aki az iskola réme. Kezelhetetlen, teljesen. Leültünk beszélgetni és kiderült, hogy a srác apja minden nap, amikor hazamegy, részegen megy haza, összeveri az egész családot, ő kimenekíti a 3 éves kishúgát, mert ő menekíti ki a kukoricásba, és mondja neki, hogy most mi leszünk a nyuszik és apa a vadász és el kell bújnunk. Most hogyha egy gyerek így jön minden nap iskolába, akkor a benne lévő csalódottság, kiábrándultság, feszültség... 2 lehetőség van. Vagy kitör és akkor rombolni fog, kábítószerezni fog, bármi, tehát valamilyen destruktív magatartást tanúsít, vagy pedig befelé és akkor depressziós lesz, bezárt, öngyilkos lesz. Na most amikor

van egy ilyen helyzet, ezt nem lehet egy tananyaggal kezelni, ez előhúzhatja ezt a helyzetet, de hogyha nincs ott egy felnőtt, aki akár családsegítő, tehát be tud vonni embereket, egy támogató csoportot tud kialakítani a gyerek mellé...mert itt a szülőkkel is foglalkozni kell.

Igen ez lett volna a következő kérdésem, hogy mennyire fontos a szülőkkel...

Borzalmasan fontos. Én azt hiszem, hogy egyre idiótább szülők vannak. Mintha az egész társadalom idegbeteg lenne. Az egész társadalomban zajló ideggyengeség, vagy nem tudom, feszültség... az emberek már nem tudják, hogy mi helyes és mi helytelen, mi normális és mi teljesen abnormális. És olyan dolgokat látok, hallok szülőktől, hogy lefordulok a székről. És akkor persze olvasunk ilyen cikkeket, hogy a 11 éves Bencét meggyilkolták... hogy jut el valaki ide? De naponta történnek... nem fizikai gyilkosságok, de lelki gyilkosságok. Gyerekeknek a személyiségét, érzelmeit, önbecsülését, önismeretét... de maga a szülő se tudja, hogy mit kezdjen, mert ő is úgy nőtt fel, hogy az egyetlen dolog, amit ért az az, ha leüvöltik a fejét, mert így kommunikál az egész társadalom. Ebben nőtt fel ő is, hogy mindenki arra fókuszál, hogy lenyomja a másikat, hogy az egész oktatási rendszerünk arra fókuszál, hogy mi az, amit nem tudsz és mennyire hülye vagy, és nem arra épít, hogy mi az amit tudsz és mire vagy képes. Ebből az alapállásból indulunk a társadalomban, valahogy így rendezkedett be az otthoni része is, meg az oktatás része is. Ez a gyerek abban részesül folyamatosan, hogy ebben is hülye vagyok, ezt sem tudom, azt hallom, hogy idióta vagyok, sehol nem tudok teljesíteni, semmiben nem vagyok sikeres, kudarcra vagyok ítélve. Az egyetlen dolog, hogy én kicsit jobban tudjam magam érezni, hogyha a másikat lejjebb nyomom, mert akkor legalább hozzá képest én egy picit jobban érzem magam. És akkor ez tovább szivárog a munkahelyekre és beleívódik az egész társadalomba. Ahelyett, hogy az látná, hogy képes vagyok, alkalmas vagyok, fontos vagyok. Hogyha az alapvető pillérekben nem erősítjük a gyerekeket... és ebben a szülőknek hatalmas szerepe lenne, hatalmas. Mi próbáltunk szülői szimpóziumokat szervezni, szülői képzéseket, de az volt a tapasztalatom, hogy alapvetően azok jöttek el, akiknek amúgy nem lenne szüksége rá.

Ez ugyanolyan, minthogy a szülői értekezletekre mindig azok a szülők mennek el, akiknek a gyerekével semmi probléma nincs.

Igen, meg azok járnak fogadó órákra, stb. De hogy tudnánk elérni azokat a szülőket, akiknek igazán szüksége lenne erre. És nem is beszélve arról, hogy hatalmas méretekben vannak társadalmi rétegek, akik meg ösztönéletet élnek. A tudatos életnek a legkisebb mértéke sincs meg bennük, hogy végiggondolom, hogy hogyan kellene a pénzemet beosztanom, hogyan

kellene kapcsolatokat építenem, hogyan kéne kommunikálni, hogyan lehetne azt a gyereket A-ból B-be segíteni, fejleszteni. Nem is tudom, valami olyan döbbenetes mértékű változás kellene. Persze ebben szerepe van a médiának, hatalmas szerepe van. De nem csak Magyarországon, ez egy világjelenség. facebookon vannak barátaim, este meg nincs senkivel beszélni. Az a baj, hogy ezzel formálódik az emberek személyisége is és rettentő sokat veszít. Amikor a személyiségünknek csak egy felső rétegét használjuk, és nem kényszerülünk arra, hogy mondjuk, a konfliktusokat szemtől szembe oldjunk meg, úgy, hogy beszélgetünk erről, mert ezeken keresztül tanulunk és fejlődünk, hanem gyakorlatilag egy SMS-el zárunk le kapcsolatokat, mert ez így könnyebb. Csak a tanulás az mindig egy nehéz folyamat, és nem szeretjük a nehéz folyamatokat, mert egy ilyen fogyasztói dologhoz szoktunk hozzá. A szülőkkel kéne valamit kezdeni, de mit? Kötelező szülők iskolája? Nem tudom. Abszolút nem tudom megmondani, hogy mit lehetne kezdeni. Nekünk jelenleg abban van kapacitásunk, tapasztalatunk, motivációnk, hogy a gyerekekkel foglalkozunk, ott látunk változást. Ennek kapcsán van néhány szülő, akivel kapcsolatba kerültünk, pár tucat szülő. Szoktunk olyat csinálni, hogy diákoknak a szüleit meghívjuk egy fél évben egyszer, például kiválasztunk 30 diákot, és azoknak a szüleit meghívjuk vacsorára és azt csináljuk, hogy az adott gyerekről mesélünk a szülőknek, dicsérjük őket, valami jó dolgot mondunk, amit találunk az elmúlt fél évben, hogy ebben meg ebben meg ebben fejlődött és milyen nagyszerű személyiség. És látom, hogy a szülőknek jól esik, pedig ők sem szokták dicsérni a saját gyerekeiket, és végre valahol nem úgy megy be, hogy ez is baj a gyerekével, az is baj a gyerekével, meg ez is baj. Hogy valahol halljanak valami pozitívat.

Mennyire látja reálisnak a 2013. szeptemberi bevezetést?

Egyáltalán nem látom reálisnak. Abszolút nem. Én tudom, hogy borzasztó kemény munkát végeznek, vért izzad mindenki, meg szétesik. Most a Nemzeti Alaptanterv kapcsán?

Igen.

Nem látom reálisnak. Megmondom, hogy mi a..., nem a szándékkal van a probléma. Nem erről van szó, hanem arról, hogy amikor egy csatahajót próbálnak megfordítani. 50 tengeri mérföld kell ahhoz, hogy megforduljon egy csatahajó, egy motorcsónak meglehet így (mutatta) fordítani. Ezen a csatahajón nem csak gyerekek utaznak, de szülők, pedagógusok is. Van egy egész infrastruktúra, tankönyv kiadástól a továbbképzésig és a tanár továbbképzésig. Ennek egy elemét megváltoztatni ilyen sebességgel és berakni...az összes többinek kellene hozzá alkalmazkodni és nem képes. Nekem nem azzal van a bajom, én benne voltam, hogy

legyen erkölcsstan. Részt vettem azokban a kis...ez fontos. Fontos etikát oktatni. Na de szövetségesek nélkül? Felkészült pedagógusok nélkül hogyan akarjuk ezt megvalósítani? Ez nem csak az anyagról szól. Ezeken a megbeszéléseken, a kerekasztalon is azt képviseltem, hogy gyűjtsünk szövetségeseket. Készítsük fel a pedagógusokat, kerüljön be először a pedagógus képzésbe és továbbképzésbe. Készüljenek mellé anyagok és csak utána tudunk elindulni a diákok felé, amikor van egy olyan tömegű felnőtt pedagógus társadalom, kiegészítve pszichológusokkal, szociális munkásokkal, ifjúság védelmisekkel, akik be tudnak ebbe szállni és akkor el tudunk ebben indulni. Ott is egy felmenő rendszerben kellene ezek után elindulni. Most viszont az a félelmem, hogy bedobunk egy anyagot, és lehet tök jó az anyag és nagyon felkészült szakemberek által elkészített anyag, viszont felkészületlen pedagógusok fogják továbbadni, egy hihetetlen nagy ellenállás mentén, amit majd ugye próbálnak taszítgatni és gyakorlatilag az a félelmem, hogy ahelyett, hogy megnyernénk, ellenségeket, több ellenséget szerzünk. Fontos lenne, de mi nem vagyunk felkészülve rá. Egész társadalmakat nem lehet átváltoztatni 1 év alatt. Gondoljunk bele pl. a szülők...itt lenne...ez tipikusan egy olyan terület, amibe nagyon jól be lehetne vonni a szülőket. Például etika vagy családi életre nevelés...ez pont egy olyan pont, ahol a szülő és az iskola kapcsolata erősödhetne, hogyha az iskola felkészült lenne arra, és egy egész struktúra lenne mögé állítva, hogy na akkor szeretnénk a szülőknek segíteni a CSÉN-ben. Akár felmérni az iskolában, hogy mik azok a szükségletek, amiben a szülők segítséget szeretnének. Ahelyett, hogy csak megmondjuk, hogy mire van szükségetek, egyfajta kölcsönösség lenne, mert sokkal inkább részt akarnak venni benne. Rengeteg motivációs előadásra lenne szükség a szülők felé és bevonni őket ebbe, akár úgy, hogy valami zajlik a gyerekeitekkel az iskolában és hazavisznek valamit ebből. Mi beépítettünk a könyvbe egy ilyen szülő-gyerek dolgot is, hogy a pedagógus odaadhassa ezt a szülőnek, hogy erről beszéltünk, és ha akarnak, akkor ezekről még tovább beszélgethetnek veletek. Rengeteg marha jó dolgot lehetne csinálni, csak ugye most a média is rettenetesen ráugrott, mert ugye nincs előkészítve. A pedagógus társadalom is ráugrott, nincsenek fölkészítve.

És Ön szerint a finanszírozás milyen forrásból valósulhat meg?

Ez nagyon jó kérdés. Én azt gondolom, hogy ha a képzéseket... tehát, hogyha beépítenek például az alapképzésbe...ez egy folyamat. El kell indulni a pedagógus alapképzéssel, bele kell illeszteni valamit, ezt ki kell dolgozni. Aztán a pedagógus továbbképzésbe... most ugye a Károlin indulni fog majd a Komlói Piroskáékkal csináljuk, be kell építeni. Mi úgy csináljuk

a képzéseinket, hogy fele részben mi finanszírozzuk meg, gyakorlatilag forrásokat próbálunk alapítványokon keresztül bevonni, ami mindig egy hatalmas... Az előadók ingyen jönnek, az anyagot önköltségi áron adjuk, tehát ez így...ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha nem profitorientált. A tankönyvhiénákat meg ezeket le kell róla vágni. A képzőket, ha ez a munkájuk, akkor meg kell fizetni, tehát nincs más. Be kell látni, rá kell szánni, x intézménybe, x képzőt be kell vinni, ott fizetni kell egy tanárt, egy oktatót, egy egyetemi oktatót, egy gárdát, aki ezt viszi és szerintem nem kerülne ez annyira sokba, persze a pedagógus idejébe be kell illeszteni, az óraszámába, de abban sem vagyok biztos, hogy az óraszámot kell-e növelni. Inkább valamit levenni az irgalmatlan mennyiségű anyagból. Valami horror amennyi anyagot próbálunk ezeknek a gyerekeknek átadni úgy, hogy gyakorlatilag 30%-uk írástudatlan. Úgy jut el a középiskola végéig, hogy alig bír olvasni, vagy legalábbis funkcionálisan analfabéta. Látom a gyerekeimnél, hogy milyen mennyiségű anyag van lenyomva nekik a kémiától a fizikán át a magyarig és a pedagógus is csapdában van. Tanítsa nekik az életrajzokat meg nem tudom én mit, miközben verselemzésre már nem jut idő. Tehát ami a lelkét építené, arra már nincs. Én ott vágnék vissza és strukturálnám át az egész anyagmennyiséget, jelentősen vissza kéne vágni, és sokkal inkább az életre kéne felkészíteni. Ennek tenném részévé ezt. Konfliktuskezelés, kapcsolatépítés... bemegyek egy munkahelyre...hogyan kellene normálisan emberi kapcsolatokat kezelni, feszültségeket megoldani? Hogyan kellene ügyeket intézni? Valószínű, hogy rosszul teljesítünk a PISA teszteken és ez nyomja a kormányzatot, de nem hiszem, hogy az a megoldás, hogy az anyagmennyiséget növeljük. Na mindegy, ez egy másik területe az egész oktatási rendszerünknek.

A jövőbe tekintve, mennyire látja esélyét a CSÉN megvalósulásának? A FÉK mennyire tud még hozzájárulni a megvalósításhoz?

Ez egy nagyon jó kérdés. Csináljuk ezeket a pedagógus képzéseket. Ezeket lehetne, ezeknek a számát lehetne növelni. Jelenleg, jó esetben, egy évben egyet tudunk összehozni. Egész egyszerűen finansziális okok miatt. Egy képzésünkön 200-300 ember vesz részt, ennek a felét tudják a pedagógusok állni úgy, hogy egyetlen előadónak nem fizetünk tiszteletdíjat és hát így is nehéz a pedagógusoknak azt a 8000 Ft-ot kifizetni. A képzés önköltségi ára, az ennek a duplája. A másik felét mi tesszük hozzá. Ez nem kevés. Több millió Ft... meghívók, stb. Azzal lehetne sokat segíteni, hogyha lennének alkalmas emberek. Önkéntesek... az a baj, hogy az önkéntesek is le vannak kötve. Ha az iskolákban lennének felelősök, vagy legalább területi eloszlásokban, mit tudom én 5 vagy 10 iskolánként 1, akkor lehetne egy stabilabb

hálózatot építeni, amivel messzebb el lehet jutni. Most körülbelül úgy tucatnyi munkatárssal, akikkel dolgozunk, kb. 50 iskolában vagyunk jelen rendszeresen, viszünk kiscsoportokat, középiskolás egyetemi heti alkalmakat, ezeket a hétvégéket csináljuk, táborokat szervezünk. Borzalmasan megnehezíti a munkát az az irgalmatlan mennyiségű adminisztráció, amit végezni kell. Észbontó, ami Magyarországon a bürokrácia területén megy. Hogy a legkisebb csoportalkalomról, hogy jelentéseket kell írni, programleírásokat minden egyes számla mögé odatenni. És akkor én beszélgettem holland, német önkéntesekkel. Magyarországon is van önkéntes, tehát nekünk van önkéntes státuszunk, mi adhatunk önkéntes státuszt, közhasznúak vagyunk. Reméljük, megtarthatjuk, 2013 végéig biztos, aztán hogy utána megkapjuk-e az egy jó kérdés. De alkalmazhatunk önkénteseket, ami azt jelenti, hogy legalább költségtéríthetjük az utazásukat, vagy hogyha van egy ilyen heti alkalom, akkor legalább zsíros kenyeret adhatunk a gyerekeknek. De mostmár az APEH abba is belegyőzött, hogy... és ezek mellé mindig programleírást kell tenni. Minden egyes számla mögé. Az ott lévő munkatársunk, aki részt vesz, azután a rá eső részt utána a reprezentációs adót ki kell fizetni, minden számlát arányosítanunk kell. Ott volt 100 gyerek és 2 munkatársunk, akkor a 2% utáni 54% reprezentációs adót be kell fizetnünk. Ott van a nyári táborunk. 500 gyerek jött, lent volt 22 munkatársunk és 100 önkéntes dolgozott. Mindenki után szerződés, minden gyerek után számlát megírni, utána minden egyes napi tevékenységről programleírást készíteni, ezek mögé arányosítani a számlákat. Megkérdeztem, hogy hogy megy ez Hollandiában, Németországban, de akár Romániában, tehát nagyon sok helyen. A holland azt mondja, például önkéntesként dolgozott, kérdezem, mit csinálsz? „Hát leírom egy kockás papírra a költségeimet és leadom.” Mondom kockás papíron? És számla? „Hát nem kell, önkéntes vagyok.” Tudom, hogy Magyarországon visszaélnék vele, de azt is tudom, hogy egész egyszerűen nem lehet így működni, ahogy mi működünk. És akkor kiszámoljuk, hogy a 31 Ft adó azután izé és küldjük be. És akkor beszélek, van 1-2 ilyen üzletember ismerősöm, nagy mit tudom én, nagy neves bank egyik vezetője, és mondom, figyelj, ti mit csináltok? Azt mondja, leszarjuk, nem fizetjük be, így. Mondom, de hát az adócsalás. Azt mondja és? Kijönnek, megbüntetik, az olcsóbb, mint ezt az összes adminisztrációt csinálni. De én ezt ugye keresztény alapítványként nem tehetem meg, erkölcsileg sem, meg sehogy. Mi éjszakába adminisztrálunk. Egyszerűen nem tudom felfogni, hogy nem lehetne...Tehát, ha valahol kéne segíteni a mi munkánkat...én nem kérek pénzt, nem pályáztam, megoldom üzletemberektől, külföldön. Ha egy dolgot, hogy legalább, ha személyre szabott státuszt adnának, hogy ezek megbízhatók, kijöhetnek ellenőrizni, akármi. Én nem használok állami pénzt, csak hogy azután ne kelljen ezt az örült adminisztrációt csinálni. Amikor jönnek,

mondjuk külföldi önkéntesek, idejönnek, íratjuk velük az önkéntes szerződéseket és utána mondom neki, hogy ilyen számla kell meg olyan számla, nem is érti. Az első dolog, hogy nem érti mi az, hogy áfás számla, mert náluk nincsen olyan, hogy áfás számla. Blokk van, az a számla. Mi ez, hogy van plusz egy számla, amire még valamit rá kell írni, más, mint ami kijön a pénztárgépből. És tudom, hogy ennek a gyökere az a bizalmatlanság. Az egész társadalmunk a bizalmatlanságra épül, de egyszerűen akkor szét fog esni a társadalom, mert így nem működhet a gazdaság sem. És tudom, hogy áfa csalások meg minden van... de ez csak a saját problémám, meg sérelmünk, amivel küzdünk, de ha valamit akar a kormányzat segíteni, akkor ebben borzasztóan sokat tudna. Mert az ilyen kisebb szervezeteknek nincs ott az az adminisztratív kapacitása, ami mondjuk egy állami cégnél, vagy egy nagyobb cégnél ott van.